

İDARE

Dahiliye Vekâletinin Aylık Mecmuası

Yıl: 8

Birincikânun 1935

Sayı : 93

RESMÎ KISIM

Tayinler
935 ikinciteşrin ayı içinde takdir edilenler
Tekâüt ve yetim muamelesi ikmal edilenler
Kanunlar
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları
Kararnameler
Devlet Şûrası kararı
Tamimler
Aramızdan ayrılanlar

GAYRÎ RESMÎ KISIM

İdarî ve Adlî Otoriteler tefrikine ait

İbrahim Âli Erberk

Prensibin müeyyedeleri (Mabait)

İdarenin Kazaî mürakabesi sistemleri **Hasan Şükrü Adal**

Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.

1935

Resmî Kısım

TAYİNLER

VALİLER

Sayı: 3454

Açık bulunan Sivas valiliğine Kütahya valisi Hazım Türegünün naklen tayini, Dahiliye Vekilliğinin 5/11/935 tarih ve 8774 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetince 6/11/935 de onanmıştır.

6/11/935

Sayı: 3586

Açık olan Kütahya valiliğine İzmir vali muavini Sedat Aziz'in tayini Dahiliye Vekilliğinin 25 /11/935 tarih ve 4032 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetince 25/11/935 de onanmıştır.

25/11/935

MÜLKİYE MÜFETTİŞLERİ

Sayı: 11823

Açık olan üçüncü sınıf mülkiye müfettişliğine sarıyer kaymakamı Memduh İçözün tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

26/11/935

TAKDİRLER

935 İkinciteşrin avı içinde

VALİLER

Balıkesir Valisi Salim
Gündoğan:

Balıkesir ilinde yapılan nakliye vasıtaları sayımı çok iyi sonuç vermiş ve bir seferberlik anında asker için el atılacak her sahada gösterilen alâkadan ötürü M. M. Vekâletince takdirname ile taltif edilmiştir

Eski Denizli yeni Samsun
Valisi Fuat Baturay:

Denizli Vilâyeti mıntakasındaki hayvanatın ıslahı ve hastalıklardan korunması yolundaki gösterdiği yakın ilgi ve çalışmasından ötürü Ziraat Vekâletince takdirname ile taltif edilmiştir.

Ankara Valisi Nevzat
Tandoğan;

Cümhuriyetin 12 nci yılının kutlulama merasımında inzibat ve asayiş tedbirlerinin alınmasında.

gösterdiği muvaffakiyet-
ten ötürü Vekâletçe takdir
edilmiştir.

KAYMAKAMLAR

(Kasaba) Turgutlu Kay.
Seyit Sayın:

Köy mekteplerinin inşa-
sında gösterdiği gayret ve
muvaffakiyetten ötürü Ma-
nisa Vilâyetince takdirna-
me verilmiştir.

Simav Kaymakamı
Fahri Ulküsel:

Gerek Umumî idarede
ve gerek Hususî idare
tahsilâtında göstermiş ol-
duğu alâka ve gayretten ö-
türü Kütahya Valiliğince
takdirname ile taltif edil-
miştir.

Posof Kaymakamı Muhsin
Doğu:

Kırındağ suyunun ge-
tirilmesi hususundaki gay-
retinden ötürü Kars Vi-
lâyetince takdir edilmiştir.

Yenişehir Kaymakanlığı
Necmettin

Yenişehir kaza merkezindeki işlerle ve halkın sıhhatile yakın dan alâkadar olduğu Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletinden bildirilmekle Vilâyetçe takdirname ile taltif edilmiştir.

Susıgırlık Kaymakamı
Ali Münip:

Kazasının idarî muamelâtında ve köy kanununun tatbikatında gösterdiği gayretten ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

Kasaba Kaymakamı
Sait Aydın:

Köy mekteplerinin inşasında gösterdiği gayret ve muvaffakiyettten ötürü Manisa Vilayetince takdir edilmiştir.

HUKUK İŞLERİ MÜDÜRLERİ

İzmir Vilayeti Hukuk İş-
Leri Müdürü Dilâver
Argun

Genel Nüfus sayımına tekdüm eden günlerdeki hazırlık devresinde ve nüfus sayımı günü veri-

len vazifede gösterdiği mesaiden ötürü Vilâyetçe takdirname ile taltif edilmiştir.

İDARE HEYETİ AZASI

Konya İdare heyeti Üyesi
Sadettin Kolbalım:

İl nüfus sayımı işlerinde çok çalışmasından ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

MEKTUPÇULAR

Kastamonu Mektupçusu
Tevfik Eşmeli:

Vilayet umuru tahririyesi-
nin intizamını temin ve
kazalar arasındaki tesanüt
ve tecanüsün tam bir
mihver dairesinde
işlemesini başardığından
ötürü Vilâyetçe
takdirname ile taltif
edilmiştir.

NÜFUS MÜDÜRLERİ

Eskişehir Nüfus Müdürü
Memduh Akgün:

Nüfus sayımı işinde ba-
şarı ve gayretli işler
gördüğünden ötürü
Vilâyetçe

takdirname ile taltif edilmiştir.

Giresun Nüfus Müdürü
Sadettin Öztürk

Numarataj işlerinde ve sayımında yürekten çalışmasından ötürü Giresun Valiliğince takdirname ile taltif edilmiştir.

Erzurum Nüfus Müdürü
Mahmut Genç:

Gerek gizli nüfus ve soy adı ve gerek nüfus sayımı münasebetile numarataj işlerinin tam vak-tinde ve ayrıca iskân işle-rini yolunda yaptığından ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

EMEKLİ VE ÖKSÜZ AYLIKLARI

30/10/935 ten 30/11/935 e kadar İç İşleri Bakanlığınca
işli biten emekli ve öksüz aylıkları:

Adı ve memuriyeti	Nevi tahsis
Kayseri hususî idare başkâtibi Omer Sönmez	Tekaüt
Akçaabat kaymakamı Fikri Günyol	"
Refahiye nüfus memuru Hamdi	Eytam
Sarıyer belediye şubesi tahsildarı Celâlettin	Tekaüt
Pütürge hususî muhasebe memuru Osman	"
Sinop mektupçuluk kalemi evrak memuru Mehmet	Eytam
Konya hususî muhasebe müdürlüğü masraf memuru İsmail Yaver Algan	Tekaüt
İstanbul hukuk işleri müdürü Kenan	"
Beylerbeyi belediye tahsil şubesi tahakkuk memuru Ali Osman	Eytam
Heyeti fenniye müdürü müteakıt Hüseyin Kadri	"
Usküdar kazası nüfus kâtibi Mehmet Şakir	Tekaüt
Kırşehir evrak memuru Ali Uğur	"
Burdur hususî muhasebe tahakkuk kâtibi Fehmi Tuncel	Eytam
Manyas nahiyesi nüfus memuru Şemsettin	"
Kuzca nahiyesi müdürü Etem	Tekaüt
Haller idaresi tahakkuk memuru Mehmet Rüştü	"
Demirköy hususî muhasebe memuru Mehmet Sayılan	"
Konya hususî muhasebe varidat memuru Tahir Arıca	"
Mezbaha müdürlüğünden müteakıt Abdullah	Eytam

2050

Adı ve memuriyeti	Nevi tahsis
Giregi - Arslanapa nahiyesi müdürü	
Mehmet Arif Yatır	Tekaüt
Hisarönü nahiyesi müdürü Mehmet Hulusi	"
Eğirdir hususî muhasebe memuru Hasan Kemal	Eytam
Bünyan hususî muhasebe tahsildarı Bekir Sıtkı	"
Kocaeli encümen ikinci kâtibi Ali Sait	"
Marmaris hususî muhasebe memur refiki Omer	"
Savur kazası nüfus memuru Fuat Akgül	Tekaüt
Finike tahrirat kâtibi Şevket	Eytam
Şaphane nahiyesi müdürü Sabri	"
Gümüşhacıköy kazası hususî muhasebe tahsildarı Hasan Tahsin	"

KANUNLAR

Akvam Cemiyeti tararından ittihaz olunan tedbirlerin tatbıkı hakkında kanun

Kanun No: 2844

Kabul tarihi: 13/11/935

Madde 1 — Akvam Cemiyeti Heyeti Umumiyesince teşkil olunan İrtibat (Coordination) Komitesinin, misakın 16 ncı maddesi mucibince Akvam Cemiyeti Azalarına terettüp eden vecibelere ait olarak kabul eylediği İktisadî ve malî tedbirlerin Cemiyet Azasından bulunan Türkiye Cümhuriyeti tarafından tatbiki hususunda icap eden mukarreratın ittihazına Kamutay tarafından İcra Vekilleri Heyetine salâhiyet verilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Cami ve mescitlerin tasnifine ve tasnif harici kalacak cami ve mescit hademesine verilecek muhassasat hakkında kanun

Kanun No: 2845

Kabul tarihi: 15/11/1935

Madde 1 — Evkaf Umum Müdürlüğünce, Cami ve mescitler hakikî ihtiyaca göre tadilen tasnif ve zaman ve mekân itibarile birleştirilmesi kabil olan vazifeler birleştirilmek ve hizmetlerin icaplarına göre lâzım gelen nakiller yapılmak suretile hademe kadroları tesbit olunur.

Tasnif harici kalacak cami ve mescitler usul ve mevzuata göre kendilerinden başkaca istifade edilmek üzere kapatılır

Kapatılan cami ve mescit hademesinin vazife ve tahsisatları yeni bir vazifeye tayinlerine kadar nısıf ve bunlardan yaşı elliyi ve aynı zamanda hizmet müddeti yirmi yılı doldurmuş olanların vazife ve tahsisatları tam olarak verilir.

Madde 2 — Evkaf Umum Müdürlüğü 1935 malî yılı bütçe kanununun beşinci maddesine bağlı (H) cetvelinden 1932 bütçe kanununun beşinci maddesi çıkarılmıştır.

Muvakkat Madde — Birinci madde mucibince vazife ve tahsisatları yarı olarak verilmesi lâzım gelen hademenin vazife ve tahsisatları Mayıs 1936 nihayetine kadar tam olarak verilmeğe devm olunur.

Madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanunun hükmünü icraya Başvekil memurdur.

19/11/1935

**Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1935
malî senesi bütçe kanununa ek kanun**

Kanun No: 2846

Kabul tarihi: 15/11/1935

Madde 1 — Posta, Telgraf ve Telefon idaresi 1935 bütçesinin maaş ve ücret tertiplerinin boş kalan günler tasarrufatından ihtiyaç görülecek merkezlerde ücretli muvakkat memurlar istihdamı için Nafia Bakanlığına izin verilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini Nafia ve Maliye Bakanları yürütür.

19/11/1935

İskân Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun

Kanun No: 2848

Kabul tarihi: 18/11/1935

Madde 1 — 2510 sayılı İskân Kanununun 1 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Türkiyede Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturmuş ve yayılışının bu kanuna uygun olarak İcra Vekilleri Heyetince yapılacak bir programa göre düzeltilmesi Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekillerine verilmiştir.

Madde 2 — Mezkûr kanunun 2 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekillerince müştereken yapıp İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunacak haritaya göre Türkiye, iskân bakımından üç nevi mıntakaya ayrılır:

1 numaralı mıntakalar — Türk kültür ve nüfusunun tekâsüfû istenilen yerlerdir.

2 numaralı mıntakalar — Türk kültürüne temessülû istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan yerlerdir.

3 numaralı mıntakalar — Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle boşaltılması istenilen ve iskân ve ikamet yasak edilen yerlerdir.

Yukarda yazılan iskân mıntakalarının tasdikli haritasında, zamanla ortaya çıkacak ihtiyaca göre değişiklikler yapılması alâkadâr vekâletlerce gösterilecek lüzum üzerine İcra

Vekilleri Heyetince kararlaştırılır.

Madde 3 — Mezkûr kanunun 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Türkiyede yerleşmek maksadile dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğinin mütaleası alınmak şartıyla Dahiliye Vekilliğinin emrile ve müçtemian gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin mütaleası alınmak şartile Sıhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğinin emirlerde kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir.

Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti karare tesbit olunur.

Türkiyede yerleşmek maksadile olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir. 4 üncü maddede yazılı sebepler bulunmayan mülteciler Türkiyede yerleşmek isterlerse ve bunu yazı ile bulundukları yerin en büyük idare âmirine bildirirlerse haklarında Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince muhacir muamelesi yapılır.

Öbür mülteciler için Dahiliye Vekilliğince haklarında vatandaşlık kanunu ahkâmı tatbik olunur.

Muhacirlerin alınma yolları Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince, mültecilerin ise Dahiliye Vekilliğince yapılacak talimatnamelerle tesbit olunur.

Madde 4 — Mezkûr kanunun 8 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Türkiye içinde toprağı dar veya azmaklık, bataklık, ormanlık, dağlık ve taşlık olan yerlerde bulunan ve geçim vasıtasından mahrum olan köyleri, gerek meskûn ve gerek-

göçebe bulunsun 3 numaralı mıntakalar halkını yaşayış ve sıhhat şartları elverişli olan yerelere nakletmeğe, evleri dağınık köyleri daha uygun merkezlerde toplamağa, huğları, obaları ve komları köyler içine kaldırmağa ve yenilerinin yapılmasını yasak etmeğe alâkadar vekilliklerin teklifi ve mütaleası üzerine Sıhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği salâhiyetlidir.

Madde 5 — Mezkûr kanunun 9 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Türkiye tabiiyetinde bulunan gezginci çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmıyan göçebelerin toplu olmamak üzere kasabalara ve serpiştirme suretile Türk kültürlü köylere dağıtıp yerleştirilmeleri ve casuslukları sezilenlerin sınır boylarından uzaklaştırılmaları Dahiliye Vekilliğinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyeti karare Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince yapılır. Ecnebi tebaası çingenelerin ve Türk kütürüne bağlı olmıyan göçebelerin millî sınırlar dışına çıkarılmasına Dahiliye Vekilliği salâhiyetlidir.

Madde 6 — Mezkûr kanunun 10 uncu maddesinin (C) ve (Ç) fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

C — Bu kanunun neşrinden önce aşiretlere reislik, beylik, ağalık, şeyhlik yapmış olanların veya yapmak istiyenlerin ve sınırlar boyunda oturmasında emniyet ve asayiş bakımından mahzur bulunanların, aileleri ile birlikte, münasip yerlere naklolunmaları Dahiliye Vekilliğinin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti karare Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince yapılır.

Ç — Türk tabiiyetli ve Türk kültürlü göçebe aşiretler ve fertlerini sıhhat ve yaşama şartları elverişli yerlere nakledip yerleştirmeğe Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği; Türk tebaasından olup ta Türk kültürüne bağlı bulunmıyan aşiretler ve fertlerinin dağınık olarak 2 numaralı mın-

takalara nakil ve yerleştirmeğe Dahiliye Vekilliğinin teklifi ile Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği; Türk tebaası olmıyan ve Türk Kùltürüne bağlı bulunmıyan göçebe ve aşiretler fertlerinin icaba göre Türkiye hudutları dışarisına çıkarmağa Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine malûmat vermek şartile Dahiliye Vekilliği salâhiyetlidir.

Madde 7 — Mezkûr kanunun 11 inci maddesinin B fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

B — Türk Kùltürüne bağlı olmıyanlar veya Türk kùltürüne bağlı olup ta türkçeden başka dil konuşanlar hakkında harsî, askerî, siyasî, içtimaî ve inzibatî sebeplerle İcra Vekilleri Heyeti kararile Dahiliye Vekili lüzumlu görùlen tedbirleri alır. Toptan olmamak şartile başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan ıskat etmek de bu tedbirler içindedir.

Bunlardan, başka yere naklolunması lâzım gelenleri Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği nakil ve dağınık olarak münasip yerlere iskân eder.

Madde 8 — Mezkûr kanunun 13 üncü maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

1) Aşağıda yazılanlar, Dahiliye Vekilliğinin mütaleası alınmak şartiyle Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğinin münasip göreceği yerlerde iskân edilirler:

A — Dışarıdan gelen muhacir ve mülteciler,

B — Bu mıntakadaki aşiretler,

C — 1 ve 3 numaralı mıntakalardan naklolunanlar,

Ç — 1 ve 3 numaralı mıntakalar halkından olup bu mıntakalarda askerliğini bitirmiş olanlardan evlenerek kalmak istiyenler,

D — 1 numaralı mıntakalarda Türk ırkından olmıyanlardan bu mıntakaya gelip yerleşmek istiyenler.

2) Aşağıda yazılanlar, alâkadar Vekilliklerin teklifi ve Dahiliye Vekilliğinin mütaleası üzerine icra Vekilleri Heye-

ti kariarile, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğince nakil ve iskân edilebilirler:

A — Topraksız veya az topraklı çiftçiler,

B — Heyelan ve seylâp ve âfete uğrıyan kimseler,

C — Verimsiz veya azmaklık ve bataklık veya tehlikeli veya askerlikçe yasak topraklardaki insanlar,

Ç — Harsî, siyasî, İdarî, İçtimaî, İktisadî, askerî, sebeplerle nakline lüzum görülenler,

Madde 9 — 2510 Sayılı kanunun 15 inci maddesinin 5 ve 6 ncı fıkralarında, 24 üncü maddenin son fıkrasında, 25 inci maddede, 29 uncu maddenin (A) fıkrasında, 39 uncu maddenin 2 numaralı bendinde, 41 inci maddede, 42 inci maddede, 43 ncü maddede ve 45 inci maddede yazılı “ Dahiliye Vekilliği” ve “Dahiliye Vekil” sözleri “Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği” ve “Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekil” suretinde tadil edilmiştir.

Madde 10 — Bu kanunun hükümleri neşri tarihinden muteberdir.

Madde 11 — Bu kanunun hükümlerini tatbika icra Vekilleri Heyeti memurdur.

19/11/1935

2510 numaralı kanun 2733 sayılı Resmî Gazetededir.

**İskân işlerinin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine
Devrine ve ayrı bir bütçe ile idare
olunmasına dair kanun**

Kanun No: 2849

Kabul tarihi: 18/11/1935

Madde 1 — 2510 sayılı iskân; 2502 sayılı Kars Vilâye-

ti ile Bayazıt, Erzurum ve Çoruh Vilâyetlerinin bazı parçalarında muhacir ve sığıntıların yerleştirilmesi ve yerli çiftçilerin topraklandırılması; 1771 sayılı mübadele ve teffiz işlerinin kat'î tasfiyesi ve intacı; 1331 sayılı mübadil, gayrimübadil, muhacir ve saireyi kanunlarına tevfikân teffiz veya adiyen tahsis olunan gayrimenkul emvalin tapuya raptı; 716 sayılı borçlanma ve 488 sayılı mübadeleye tâbi ahaliye verilecek emvali gayrimenkule hakkındaki kanunlar ve bu kanunların zeyil ve tadilleri ile Dahiliye Vekilliğine verilmiş olan vazife ve salâhiyetler Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine devrolunmuştur.

Madde 2 — Birinci maddede ile Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine devredilen vazifeleri görmek için Vekâlete bağlı olmak ve umumî muvazene dahilinde ayrı bir bütçe ile idare olunmak üzere İskân Umum Müdürlüğü teşkil edilmiştir.

Madde 3 — Muhacir ve mültecilere ait olup Dahiliye Vekilliğinde bulunan umum muamele ve muhabere dosyaları bu kanunun mere'iyti tarihinde olduğu gibi Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine devrolunur.

Madde 4 — Muhacirlerin yerleştirme ve besleme ve tedavi işlerinde acele tedariki iktiza eden malzemenin satın alınmasında 2490 sayılı artırma, eksiltme ve ihale kanunu hükümleri cari olamaz. Bu malzemenin neveleri ve ne yolda tedarik edileceği Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğinin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti kararla tayin ve tesbit olunur.

Madde 5 — İskân Umum Müdürlüğü Memurları kadrosu bu kanuna bağlı (A) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

Madde 6 — Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki kanunun bazı maddelerini değiştiren 2577 sayılı kanuna bağlı (1) ve (2) numaralı cetveller ile Trakya

Umumî Müfetişliği teşkilâtı maaş, ücret ve masrafları hakkındaki 2393 sayılı kanuna bağlı (1) numaralı cetvelde derece, adet ve maaşları bu kanuna bağlı (B) işaretli cetveldeki memuriyetler çıkarılarak beşinci maddede gösterilen Umum Müdürlük kadrosuna nakledilmekle beraber bunların sicil dosyaları da Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekilliğine devrolunur.

Madde 7 — 2577 sayılı kanunun ikinci maddesine bağlı cetvelde derece, adet ve maaşları bu kanuna bağlı (C) işaretli cetvelde yazılı memuriyetler ve Maliye Vekâleti teşkilât kadrosuna da İskân Umum Müdürlüğünde istihdam edilmek üzere bağlı (D) işaretli cetvelde gösterilen memuriyetler eklenmiştir.

Madde 8 — Mübadele, imar ve iskân Vekâletinin lâğvı ile vezaifinin Dahiliye Vekâletine devri hakkındaki 11 Kânunuevvel 1340 tarih ve 529 sayılı kanun ile Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin tadiline ait olan 2577 sayılı kanunun bu kanun hükümlerine muhalif kısımları mülğadır.

Muvakkat Madde — 1935 malî yılı Dahiliye Vekâleti bütçesinin 312 nci memurlar maaşı faslından (44.748) ve 316 nci muvakkat tazminat faslından (2.082) lira ki, ceman (46.830) lira indirilerek buna 2466 ve 2643 numaralı kanun" lar mucibince toplanacak paralardan (1.002.400) liranın ilâvesile hâsıl olan (1.049.230) lira karşılık tutularak tanzim edilen İskân Umum Müdürlüğü 1935 malî yılı bütçesi bu kanuna bağlı (E) işaretli cetvelde gösterilmiştir

1935 malî yılı Umumî Muvazene Kanununun 17 ve 24 üncü maddeleri hükümlerine tevfikân muhacir iskânı İşlerine ayrılabilip sarfedilmeyen paralar da Umum Müdürlük bütçesinin 504 üncü faslına ayrıca ilâve edilerek sarfolunur.

Yukarıda yazılı (1.002.400) lira 1935 malî yılı varidat

bütçesinde açılan fevkalâde varidat tertibine başkaca irat kaydolunur.

Madde 9 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 10 — Bu kanunun hükümlerini tatbika icra Vekilleri Heyeti memurdur.

19/11/1935

488 numaralı kanun 70

529 " " 81

716 " " 279

1331 " " 902

1771 " " 1759

2397 " " 2662

2466 " " 2714

2490 " " 2723

2501 " " 2727

2510 " " 2733

2577 " " 2752

2643 " " 2891

ve2730 sayılı 1935 mali yılı müvaze-
nel umumiye kanunu 3016 sayılı resmî gazetelerdedir.

(A) Cetveli

İskân Umum Müdürlüğü kadrosu

Derece	Memuriyetin nev'i	Adet	Maaş
Merkez			
3	Umum Müdür (1)	1	100
6	Umum Müdür Muavini	1	70
Büro: 1 - İskân			
10	Şef	1	35
11	Memur	1	35
12	"	2	25

(1) Maaş ve emsali hasdını geçmemek üzere ücret verilebilir.

Derece	Memuriyetin nev'i	Adet	Maas
14	Memur	1	20
12	Daktilo	1	25
Büro: 2 - Eski işler			
10	Şef	1	35
12	Memur	1	25
14	"	2	20
14	Daktilo	1	20
Büro: 3 - Muamelât			
10	Şef	1	35
	A: Evrak		
12	Memur	2	25
14	"	1	20
14	Daktilo	1	20
17	Tevzi Memuru	1	14
	B: Dosya		
12	Dosya Memuru	2	25
14	Dosya Kâtibi	1	20
Müstakil memurlar			
12	Müracaat Memuru	1	25
13	Tasfiye Heyeti Kâtibi	1	22
Vilâyetler (2)			
7	Birinci sınıf İskân Müdürü	2	55
8	İkinci sınıf iskân müdürü	3	45
9	Üçüncü sınıf iskân müdürü	5	40
10	Birinci sınıf iskân memuru	4	35

(2) Bu memurlar lüzum görülen yerlerde kullanılmak üzere merkezce tayin olunur.

2062

Derece	Memuriyetin nev'i	Adet	Maas
11	İkinci sınıf iskân memuru	7	30
12	Üçüncü sınıf iskân memuru	9	25
10	Birinci sınıf iskân fen memuru	2	35
11	İkinci sınıf iskân fen memuru	3	30
12	Üçüncü sınıf iskân fen memuru	5	25
13	Birinci sınıf iskân kâtibi	4	22
14	İkinci sınıf iskân kâtibi	6	20
15	Üçüncü sınıf iskân kâtibi	10	17,5
6	Birinci Umumî Müfettişlik İskân Müşaviri	1	70
7	Birinci Umumî Müfettişlik İskân Muavini	1	55
6	İkinci Umumî Müfettişlik İskân Müşaviri	1	70
7	İkinci Umumî Müfettişlik İskân Muavini	1	55

(B) Cetveli

2577 sayılı kanunun 2 nci maddesine bağlı (1) numaralı
cetvelden çıkarılacak olanlar

Birinci şube: İskân

6	Muavin ve Birinci Şube Müdürü	1	70
---	-------------------------------	---	----

Büro: 1 - İskân

10	Şef	1	35
11	Memur	1	30
12	"	2	25
14	"	1	25
12	Daktilo	1	25

Derece	Memuriyetin nev'i	Adet	Maaş
Büro: 2 - Eski işler			
10	Şef	1	35
12	Memur	1	25
14	"	2	20
14	Daktilo	1	20
Büro: 3 - Muamelât			
10	Şef	1	35
	A: Evrak		
12	Memur	2	25
14	"	1	20
14	Daktilo	1	20
17	Tevzi Memuru	1	14
	B: Dosya		
12	Dosya Memuru	2	25
14	Dosya kâtibi	1	20
Müstakil memurlar			
12	Müracaat memuru	1	25
13	Tasfiye Heyeti Kâtibi	1	22
2577 sayılı kanunun 3 üncü maddesine bağlı (2) numaralı cetveldен çıkarılacak olanlar			
7	Birinci sınıf iskân müdürü	2	55
8	İkinci sınıf iskân müdürü	3	45
9	Üçüncü sınıf iskân müdürü	5	40
10	Birinci sınıf iskân memuru	4	35
11	İkinci sınıf iskân memuru	7	30
12	Üçüncü sınıf iskân memuru	9	25
10	Birinci sınıf iskân fen memuru	2	35

2064

Derece	Memuriyetin nev'i	Adet	Maaş
11	İkinci sınıf iskân fen memuru	2	30
12	Üçüncü sınıf iskân fen emmuru	5	25
13	Birinci sınıf iskân kâtibi	4	22
14	İkinci sınıf iskân kâtibi	6	20
15	Üçüncü sınıf iskân kâtibi	10	17,5
6	Birinci Umumî Müfettişlik İskân Müşaviri	1	70
7	Birinci Umumî Müfettişlik İskân Müşaviri Muavini	1	55

2393 sayılı kanuna bağlı (1) numaralı cetveldен çıkarılacak olanlar

6	İskân Müşaviri	1	70
7	İskân Müşaviri Muavini	1	55

(C) cetveli

Birinci Şube

6	Müdür Muavini	1	70
10	Muamelât Şefi	1	35
12	Dosya Memuru	2	25
12	Evrak Memuru	2	25
12	Müracaat Memuru	1	25

(D) Cetveli

7	Muhasebe Müdürü	1	55
10	Muhasebe Mümeyyizi	1	35
12	Muhaseeb Mümeyyizi	1	30
12	Tetkik Memuru	2	25
14	Kâtip	3	20

(E) Cetveli

İskân Umum Müdürlüğü 1935 mali yılı bütçesi

F.	Muhassasatın nev'i	Lira
502	Memurlar Maaşı	47 148
503	Muvakkat tazminat	2 082
504	İşkân masarifi umumiyesi	1 000 000
	(Umum Müdürlük merkezinin idare masraflarile muhacirlerin sevk, ibate, tenvir, teshin ve tedavi masrafları, harıçten getirilecek muhacirlerin celp masrafları arazi ve emlak ve tohumluk ve alâtı ziraiye ve hayvanlarının mübayaâ bedeli ve icabında beslenmesi ve mevaddı iptidaiye ve nakdî sermaye ve muhacirler için yapılacak köy ve evlerin tamir ve arazi bedeli ve alelûmum iskân işlerinde kullanılacak memurlarla daimî ve muvakkat olarak memleket dahil ve haricine gönderilecek memurların harcırahları istihdamlarına lüzum görülüp kadroları İcra Vekilleri Heyetince tasdik edilecek bilûmum memur ve müstahdem ücretleri ve bilâhare iade edilmek üzere hususî hayır kurumları tarafından muhacirlere acele olarak yapılan ve yapılacak olan umum masrafların geri verilmesi, diğer bilûmum masraflar.)	
	Yekûn	1 049 230

T. B. M. M. KARARLARI

Gümrük umumî taifesinin 2255 sayılı kanunla değiştirilen 695 inci numarasının (D) fıkrası hakkında

Karar No: 903

Aşağıda yazılı Bütçe Encümeni mazbatası kabul edilmiştir.

8 - 11 – 1935

1499 sayılı kanuna bağlı gümrük umumî tarifesinin 2255 sayılı kanunla değiştirilen 695 inci numarasının (D) fıkrasının tefsirine dair olan 30 Haziran 1934 tarih ve 6/2034 sayılı Başvekâlet tezkeresi ile Gümrük ve İnhisarlar ve Maliye Encümenleri tarafından hazırlanan mazbatalar encümenimize verilmişti.

Bu mesele hakkında bir karar alınmazdan evvel bir kere de İktisat Encümeninin mütaleasının alınması encümenimizce münasip görülmüş ve bu maksatla İktisat Encümenine sunulan dosya bu encümen tarafından hazırlanan mazbata ile birlikte tekrar encümenimize verilmiş olmakla Gümrük Umum Müdürü Vekili Mahmud Nedim, Varidat Umum Müdürü Kenan ve İktisat Vekâletinden gönderilen memur hazır olduğu halde okundu ve konuşuldu:

Gümrük umumî tarifesinin 2255 sayılı kanunla değiştirilen 659 inci numarasının (D) fıkrasında ağır maden yağları ve tortuları (Makine yağları, mazut, motorin gibi mahrukat ve tortular, katranlar: 270 deceden evvel takattur eden hafif kısma yüzde 10 u tecavüz etmiyecektir denilmekte ve bunların kilosu bir kuruş gümrük resmine tâbi tutulmaktadır.

Ancak bu yağların muhtevi olduğu hafif yağ miktarı yüzde 10 u geçerse hangi madenî mayi yağlardan sayılacağı ve Tarife Kanununun hangi fıkrasına tâbi tutulacağı belli edilmemiş olduğundan yapılacak muamelede tereddüt edildiği ve İktisat Vekâleti ile yapılan muhabere neticesinde bunların yüzde 10 dan fazla olan hafif yağ miktarını aynı numaranın (C) fıkrasına tâbi tutmak ve bu suretle yalnız farkından bir kuruş yerine 12,60 kuruş hesabile resim almak yoluna gidildiği esbabı mucibe lâyihasından anlaşılmaktadır. Ancak bu nevi yağların heyeti umumiyesinden (C) fıkrasına tevfikân resim alındığı ve bu resimden yukarda yazılı nispetteki miktarın irad ve mütebakisinin meselenin tefsiren halline kadar depozito olarak kaydedildiği encümenimize izah edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni mazbatasında (D) fıkrasındaki sarahate nazaran yüzde ondan fazla hafif yağı ihtiva eden ağır yağların bu fıkraya tâbi tutulması mümkün olmayacağı ve bunların (D) fıkrasında evvelki (C) fıkrası hükmüne tâbi tutulması icap edeceği ve bu itibarla tefsir yolu ile halline lüzum görülmediği beyan olunmakta ve Maliye Encümenince de bu mütaleaya iştirak edilmektedir.

İktisat Encümeni, meselenin tefsir yolu ile halli mümkün olamayacağı hakkındaki encümenler mütaleasına iştirak etmekle beraber hafif yağ nispeti yüzde onu tecavüz ederse yüzde ondan yüzde kırka kadar olan miktarının ve bu nispeti yüzde kırkı geçerse o takdirde tamamının (C) fıkrasındaki resme tâbi tutulmasına dair bir lâyiha hazırlanmıştır.

Encümenimiz, yüzde ondan ziyade hafif yağları muhtevi olan ağır madenî yağların Tarife Kanununun 695 inci numarasını (D) fıkrasına tâbi tutulmayacağı hakkında di-

ğer encümenlerce varılan kanaate iştirak etmiş ve mevcut kanun hükümlerine göre bu yağların aynı numaranın (C) fıkrasına tâbi tutularak beher kilosu 12,60 kuruş resme tâbi olan benzin ve gaz yağı gibi muamele yapılmasını muvafık bulmuştur.

Yapılacak tetkikat neticesinde hafif yağ nispeti yüzde 10 dan fazla olan yağların 2 kısma ayrılarak muayyen bir dereceye kadar olanların yalnız farkının ve bu dereceden fazla hafif yağ bulunanların da tamamının (C) fıkrası hükmüne tâbi tutulması iktisadî ve sınaî bakımdan faydalı olacağı tahakkuk ederse hükümetçe bu yolda teklifte bulunulması her zaman için mümkün olduğuna ve esasen mesele Yüksek Meclise tefsir noktasından bir karara bağlanmak üzere gelmiş bulunduğuna göre encümenimiz yalnız bu nokta hakkında karar ittihazını muvafık görmüştür.

1499 sayılı kanun 1230 ve 2255 sayılı kanun 2415 sayılı Resmî Gazetededir.

KARARNAMELER

Kararname No. 3503

İtalya - Habeş harbi dolayısıyla Akvam Cemiyetince kabul ve Aza Devletlere teklif edilen tedbirlerin tatbiki hakkındaki 13/11/1935 tarih ve 2844 sayılı kanunun verdiği salâhiyete istinaden irtibat Komitesi tarafından Cenevrede kabul edilen:

1 — Esliha, mühimmat ve harb malzemesi addedilen maddelerin İtalya ya ihracının men olunmasına dair olan sureti bağlı 11/10/1935 tarihli birinci teklif,

2 — İtalyaya kredi açılmaması ve ikrazatta bulunulmaması hakkındaki 14/10/1935 tarihli ikinci teklif,

3 — İtalyadan altın ve gümüş nakid ve külçelerinden maada her türlü maddelerin ithalinin men olunması hakkındaki 19/10/1935 tarihli üçüncü teklif,

4 — Bazı mahsullerin İtalyaya ihracının men'i hakkındaki 19/10/1935 tarihli dördüncü teklif,

5 — Akvam Cemiyeti Azası Devletlerin paktın 16 ncı maddesi mucibince ittihaz edecekleri iktisadi ve malî tedbirlerin tatbikinde birbirilerine müzaharet etmeleri hakkındaki 19/10/1935 tarihli beşinci teklif hükümlerinin resmî müesseselerimizce olduğu gibi Türkiyede mevcut bütün hususî müesseseler ve herkes tarafından tamamile tatbiki ve beşinci teklifte yazılı karşılıklı müzaharetin temini için tavsiye edilen tedbirlerin ittihazi ve bu hükümlerin tam tatbik ve icrası hususunda bütün Devlet müesseselerini itina göstermesi ve bilhassa Adliye, Millî Müdafaa, Dahiliye, Haricicye, Maliye, İktisad, Gümrük ve Inhisarlar ve Ziraat Vekillerinin kendilerine taallük eden hususuları ta-

kip etmeleri; Hariciye Vekilliğinin 15/11/1935 tarih ve 23816/626 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 15/11/1935 de onanmıştır.

15/11/1935

**İrtibat Komitesi tarafından 11 Teşrinievvel 1935
tarihinde kabul edilen birinci teklif
Esliha, mühimmat ve harp malzemesi ihracatı**

Paktın 16 inci maddesi mucibince kendilerine terettüp seden mükellefiyetlerin icrasını Akvam Cemiyeti Azası Hükümetlere kolaylaştırmak üzere aşağıdaki tedbirlerin şimdiden kabulü icap etmektedir:

1 — Halen Habeşistana cephaneye veya mevaddı harbiye, silâh ihraç ve transitini men veya tahdit tedbirleri tatbik etmekte olan Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler bu tedbirleri kaldıracaklardır.

2 — Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler İtalya veya onun elindeki memleketlere müteveccih, ilişik listede mukayyt, silâh, cephaneye ve harp mevaddının, ihraç ve tekrar ihracı veya transitini derhal menedeceklerdir.

3 — Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler İtalyadan gayri bir memlekete ihraç edilen, ilişik listede isimleri yazılı, silâh, cephaneye ve harp mevaddının, doğrudan doğruya veya bilvasıta İtalya veya hâkimiyeti altındaki memleketlere tekrar ihraç edilmemesi için muktazi tedbirleri alacaklardır.

4 — 2 ve 3 üncü paragraflarda derpiş edilen tedbirler İcra halinde bulunan mukavelelere de tatbik olunurlar.

Her hükümet yukarıki hükümlere tevfikan alması olacağı

tedbirleri Akvam Cemiyeti Kâtibi Umumîliği delâletile, en yakın bir zamanda Komiteye bildirecektir.

(Ešliha, mühimmat ve harp malzemesi addedilen maddeler)

Kategori 1 — 1 Tüfekler ve karabineler ile namluları,

2 — Her çapta mitralyöz makineli tüfek ve makineli tabanca ile namluları.

3 — Her çapta top, obüs ve havan topları ile kundakları, namluları ve firenleri.

4 — Yukarıki 1 ve 2 numaralarda tadat edilen silâhlara mahsus cephe, yukarıki 3 numarada yazılı silâhlara mahsus dolu ve boş mermiler ve bu toplar için hazırlanmış sevk barutu.

5 — Dolu veya boş kumbara, bombalar, torpidolar ve torpiller ile bunları atmağa veya patlatmağa mahsus âletler.

6 — Muharebe arabaları, zırhlı arabalar ve trenler, her türlü zırhlar.

Kategori 2 — Uçak gemilerde denizaltı gemileri dahil olduğu halde her sınıf harp gemileri.

Kategori 3 — 1 — Havadan ağır veya havadan hafif, montajı yapılmış veya yapılmamış hava teknelerde onların pervaneleri, füzölâjları, atış türelleri, tekneleri, ampenajları ve iniş takımları.

2 - Hava teknelerine mahsus motörler.

Kategori 4 — 630 gram ağırlıktan fazla ağırlığı olan otomatik revolverler ve tabancalar ile işbu maddelere mahsus cephe.

Kategori 5 — 1 — Kimya veya yangın harbine yarıyan, alev saçan ve her türlü püskürücü âletler.

2 — Hardal gazı, Lewiside, Mathylarsine di chlore, Ethylarsine di chlorée ve kimya yahut yangın harbine yarıyan diğer bütün müstahzarat.

3 — Harp barıtı ve mevaddı infilâkiye,

İrtibat Komitesi tarafından 14 Teşrinievvel 1935 tarihinde kabul edilen ikinci teklif

Malî tedbirler

Paktın 16 ıncı maddesi mucibince kendilerine terettüp eden mükellefiyetlerin icrasını Akvam Cemiyeti Azası Hükümetlere kolaylaştırmak üzere şimdiden aşağıdaki hükümlerin kabulü icap eder:

Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler aşağıdaki muameleleri imkânsız bırakmak üzere icap eden bütün tedbirleri drhal alacaklardır:

1 — İtalya Hükümetine doğrudan doğruya veya bilvasıta ikrazat ve İtalya Hükümeti tarafından doğrudan doğruya veya bilvasıta, İtalyada veya ahar bir mahalde çıkarılan istikrazlara iştirak,

2 — Doğrudn doğruya veya dolayısıle İtalya Hükümeti nam ve hesabına her türlü banka ve saire kredisi ile keza İtalya Hükümetine gerek doğrudan doğruya gerek bilvasıta ikrazı tazammun eden her türlü mukavelelerin avans, açık kredi veya sair herhangi bir suretle icrası,

3 — İtalya arazisindeki umumî camialarla (teşekkül) hakikî veya hükmî eşhas hesabına doğrudan doğruya veya bilvasıta yapılacak her türlü ikrazat ve keza İtalyada veya ahar bir yerde bu gibi istikrazlara iştirak,

4 — İtalya arazisinde müesses umumî camialarla (teşekkül) veya hakikî veya hükmî eşhas nam ve hesabına doğrudan doğruya veya bilvasıta her türlü banka ve saire kredilerde keza bunlar hesabına gerek doğrudan doğruya gerek bilvasıat ikrazı tazamun eden her türlü mukavelâtın avans, açık kredi veya sair herhangi bir suretle icrası,

5 — İtalya arazisinde müesses umumî camia (teşekkül)

ler ile hakikî veya hükmî şahıslar nam ve hesabına yapılan hisse senedatı ihracı veya sermaye talepleri ve keza İtalyada veya sair yerlerde yapılan bu gibi hisse senedatı ihracile sermaye taleplerine iştirak,

6 — Birinciden beşinci fıkraya kadar derpiş edilen muamelât ister doğrudan doğruya, ister herhangi bir tabiiyetteki mutavassıtlar tarafından yapılmak istensin bu muameleleri imkânsız bırakmak için Hükümetler icap eden her türlü tedbirleri alacaklardır.

Hükümetler, tavsiye edilen tedbirlerden yeni kanun ısdarına mahal bırakmadan tatbik edebileceklerini derhal tatbika, ve teklif edilen tedbirlerin 31 Teşrinievvel 1935 tarihinden itibaren tatbikını filen temin etmek için icap eden tedabiri ittihaza davet olunurlar.

İcap eden kanunları bu müddet zarfında temin edemeyecek mevkiye bulunan Hükümetlerin bunları hangi tarihte temin edebilecekleri hakkında, Komiteyi, Kâtibi Umumîlik vasıtasile haberdar etmeleri rica olunur. Yukarıdaki ahkâm mucibince ittihaz ettiği kararları Akvam Cemiyeti Kâtibi Umumîliği vasıtasile Komiteye en kısa bir müddet zarfında bildirmeğe her Hükümet med'uvdur.

İrtibat Komitesi tarafından 19/10/1935 tarihinde Kabul edilen üçüncü teklif

İtalyan emtiası ithalinin men'i

Paktın 16 ıncı maddesi mucibince kendilerine terettüp eden mükellefiyetlerin icrasını Akvam Cemiyeti Azası Hükümlere kolaylaştırmak üzere aşağıdaki tedbirlerin kabulü da icap etmektedir.

- Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler İtalyadan veya

İtalya hâkimiyeti altında bulunan memleketlerden gelecek olan altın ve gümüş nakid ve külçelerinden maada bilûmum emtianın ithalini, bunların mahalli sevki neresi olursa olsun menedeceklerdir.

2 — İtalyada veya İtalya hâkimiyeti altındaki arazide istihsal edilip ahar bir memlekette tadilâta uğramış olan ziraat mevaddı ile ticari emtia ve keza kısmen İtalya veya İtalya hâkimiyetine tâbi memleketlerde ve kısmen de başka bir memlekette imal edilmiş olan emtia işbu memnuiyet hükmüne tâbi addedilecektir. Şu kadar var ki işbu emtiadan İtalya veya İtalya hâkimiyeti altında bulunan memleketlerden kat'î surette çıkıp ta son ihracat memleketini terkedinciye kadar uğramış oldukları tadilât dolayısile eski kıymetlerine nazaran yüzde yirmi beş veya daha ziyade bir nisbette kıymetlenmiş olanları bu memnuiyete dahil değildir.

3 — Cari mukavele mevzuu olan emtia memnuiyetten istisna edilmeyecektir.

4 — Memnuiyetin tatbikına başlandığı sırada yola çıkmış bulunan emtia memnuiyetten istisna edilecektir.

İşbu hükmün tatbiki hususunda ve kendileri için idari bir suhulet olmak üzere Hükümetler İtalyadan nakliyat için lâzım gelen normal müddeti nazarı itibara alarak emtianın memnuiyete tâbi olmaya başlayacağı muvafık tarihi tesbit edebilirler.

5 — İtalyadan veya İtalya hâkimiyetindeki araziden gelen yolcuların zatî eşyaları dahi keza memnuiyetten müstesna tutulabilir.

Tavsiye edilen tedbirler hususunda müşterek ve mümkün mertebe aynı zamanda yapılacak bir hareket temini matlup ve mültezem olduğundan her Hükûmetin bu tedbirleri hangi tarihte tatbika hazır olabileceği en kısa bir müd-

det zarfında ve nihayet 28 Teşrinievvel tarihinde Kâtibi Umumîlik vasıtasile Komiteye bildirmesi rica olunur.

Alman cevaplara nazaran bu tedbirlerin mevkii tatbika girmesi tarihini tesbit etmek üzere İrtibat Komitesi 31 Teşrinievvel tarihinde toplanacaktır.

İrtibat Komitesi tarafından 19/10/1935 tarihinde Kabul edilen dördüncü teklif

İhracat ambargosu

Paktın 16 ıncı maddesi mucibince kendilerine terettüp eden mükellefiyetlerin icrasını Akvam Cemiyeti Azası Hükümetlere kolaylaştırmak üzere aşağıdaki tedbirlerin kabulü icap eder;

1 — Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler İrtibat Komitesinin 1 numaralı teklifinin tatbikını atideki mevaddın İtalyaya veya İtalya hâkimiyeti altındaki yerlere ihraç veya tekrar ihracı hususuna teşmil edecekler ve binnetice işbu ihraç veya tekrar ihraç menedilecektir.

a) At, katır, merkep, deve ve nakliyata kullanılan sair hayvanlar,

b) Kauçuk,

c) Boksit, alominyom, alumin (humzu alominyom) ham demirle hertürlü demir, krom, manganez, nikel, titan, tungsten, vanadyom ve bunların ham madenleri ve demirle karışık halitaları (keza ferro - molibden, farro - silisyom, ferro - siliko - manganez, ferro - siliko - manganez - alominyom) kalay ve ham kalaylar.

Yukarıdaki (c) listesi zikredilen madenlerin bütün ham şekillerini, tasfiye edilmiş madenlerini, curuf ve halitalarını da ihtiva eder.

2 — Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler yukarıda birinci fıkrada zikredilen mevaddın Italyaya veya Italya hâkimiyeti altındaki yerlerden gayri mahallere sevkedildikleri takdirde tekrar doğrudan doğruya veya dolayısıyla Italyaya veya Italya hâkimiyeti altındaki yerlere ihraç edilmemeleri için icap eden tedbirleri alacaklardır.

3 — Yukarıdaki 1 inci ve 2 inci fıkralarda derpiş edilen tedbirler mer'î kontratolara da tatbik edilecektir.

4 — Memnuiyetin tatbikına başlanacağı sırada yola çıkmış olan emtia bu memnuiyetten istisna edilecektir. İşbu hükmün tatbiki hususunda ve kendileri için İdarî bir suhulet olmak üzere Hükümetler Italyaya ve Italya hâkimiyeti altında olan yerlere nakliyat için lâzım gelen normal müddeti nazarı itibara alarak emtianın memnuiyete tâbi olmıya başlayacağı muvafık tarihi tesbit edebilirler.

Tavsiye edilen tedbirler hususunda müşterek ve mümkün mertebe aynı zamanda yapılacak bir hareket temini matlûp ve mültezem olduğundan her Hükümetin bu tedbirleri hangi tarihte tatbika hazır olabileceğini en kısa bir müddet zarfında ve nihayet 28 Teşrinievvel 1935 tarihinde Kâtibi Umumîlik vasıtasile Komiteye bildirmesi rica olunur. Alınacak cevaplara göre bu tedbirlerin hangi tarihte mevkii mer'iyete gireceğini tesbit için İrtibat Komitesi 31 Teşrinievvel tarihinde toplanacaktır.

İcabı halinde yukarıki tekliflerin sair bazı ticarî mevadda da teşmili hakkında İrtibat Komitesinin dikkat nazarı celbedilmiştir. İrtibat Komitesi bu bapta faydalı göreceği tedbirleri Hükümetlere arz etmekle 18 ler. Komitesini, tavzif eder.

**İrtibat Komitesi tarafından 19 Birinciteşrin 1935
tarihinde kabul edilen beşinci teklif**

Mütekabil müzaheretin tanzimi

İrtibat Komitesi, paktın 16 ıncı maddesi mucibince ittihaz edilecek iktisadî ve malî tedbirlerin tatbikında Akvam Cemiyeti Azasının birbirine mütekabilen müzaheret etmeği karar altına aldıklarına dair olan mezkûr maddenin üçüncü fıkrası mucibince kendilerine teveccüh eden mükellefiyetler hakkında bilûmum Hükümetlerin dikkat nazarlarını hassatan celbeder.

I

Bu mükellefiyetleri mevkii fiile koymak için Akvam Cemiyeti Azası Hükümetler:

A — 16 ıncı maddenin icrası zımında ittihaz edilen tedbirlerden hiçbirinin müeyyideleri tatbik eden herhangi bir memleketi, müşarik memleketlerin İtalya ile akdetmiş oldukları ticarî itilâfların en ziyade mazharı müsaade millet kaydına dair olan maddeleri itibarile müemmen menfaatlerden mahrum etmemesi için derhal icap eden tedbirleri ittihaz edeceklerdir.

B — Her biri kendi memleketinin ihtiyacı hududu dairesinde, menşei İtalya olan ithalât yerine müşarik devletler den gelen mümasil mahsulleri ikame etmek üzere münasip tedbirleri alacaklardır.

C — Emtia satışlarını tezyit etmek ve bu suretle, müeyyidelerin tatbiki neticesi olarak, İtalyadaki mahreçlerin ziyamı telâfi etmek üzere herhangi bir zarara düşar olmuş müşarik bir devletle, iktisadî müeyyideler tatbik mevkiine konulur konulmaz, müzakerata girişmeyi kabul ederler.

D — Derpiş edilen ticarî mevad için, zarara duçar olmadıkları takdirde, B. C. fıkraları mucibince ve bu mevad için rüçhaniyet verilmesi halinde, en ziyade mazharı müsaade millet kaydına tatbikini talep etmekten tevakki edeceklerdir.

II

Bu maksatla Hükûmetler - icap ettiği takdirde 18 ler Komitesinin muavenetile - mevcut mükellefiyetleri hududu dairesinde ve İrtibat Komitesi Hukuk Tali Komitesinin merbut mütelessını nazarı itibara alarak aşağıdaki tedbirleri kabul etmek imkânını bilhassa tetkik edeceklerdir:

1 — Müeyyidelerin tatbiki neticesi olarak Italyada mahreç kaybetmiş memleketler lehine bu memleketlerden ihracatı münasip tedbirlerle tezyit etmek,

2 — Bu tezayüdü teshil etmek maksadile müteakabil müzaheret mükellefiyetlerini ve Akvam Cemiyeti Azası olup ta müeyyidelere iştirak etmiyen bazı devletler ticartinin bu müeyyidelerin tatbikinden istihsal edebileceği menfaatleri nazarı itibara alarak bu memleketler ihracatını münasip tedbirlerle ve munsifane bir nisbette tenzil etmek,

3 — İtalya piyasasında mal satışı ile alâkadar olup müeyyidelerin tatbiki neticesi olarak zarara duçar olacak müesseselerle bu malları normal bir tarzda ithal eden müessesat arasında ticarî alış verişi ellerindeki her türlü vesaitle teshil ve teşvik etmek,

4 — Müeyyidelerin tatbikinden mütevellit olarak Italyada kaybedilen mahreçleri telâfi etmek üzere mal satışı için arsiulusal bir sistemin tanzimine sureti umumiyede iştirak etmek,

* * *

Bundan maada bu devletler ticarî tedabirin kâfi derece-

de arsiulusal bir yardım temin etmemesi halinde bu tedbirlere inzimam ettirilecek malî ve sair tedbirler imkânını aynı şerait dahilinde tetkik edeceklerdir.

III

İcabı halinde, işbu teklifin ikinci kısmının başında derpiş edilen müzaheretî alâkadar Hükümetlere temin etmesini İrtibat Komitesi 18 ler Komitesinden rica eder.

2/3112 sayılı kararnameye merbut birinciteşrin 1935 — haziran 1936 kontenjan listesinden birincikânun 1935 ayna aid kontenjanların gümrüklere sureti tevzii ile merkezde kalan miktarı gösterir cetveldir.

Tarife No.	Bir aylık	Ünvan Müdâri- lükte kalan	Colata lıhalı	İst. lıhalı	Sirbaci	Kalıne	Haydar- paşa	Konur	Mevsin	Uyfa	Samsun	Tarhuzen	Zonguldak	Ayentub	Anatıya	Ankara	Van	Kars	Mulâhazat
125 - A - 2	600	566		34															
177	300	45		255															
178	15000	22500	124906					9594				3174							Yalnız Yunan Me- sur, Suriye
213 - B	90000	73721	3700					2640	6745										
227	10500	10500																	
233 - B	500	507																	
236 - A	9000	9000																	
272 - A	1500	925	254	265			56	183	446	5		28				23	8	5	
276 - C	36000	5400	30600																
276 - D	18000	18000																	
374	8000	8000																	
469	75000	75000																	Yalnız Si İthalı.
269	50000	50000																	Yalnız çimollice
472	3000	450	2550																kullanılan Beyaz çimento
525 - B	9000	9000																	

ŞÛRAYI DEVLET KARARI

Tanzimat Dairesi kararı

Esas: 42

Karar: 38

Millî Müdafaa Bakanlığından Yüksek Başbakanlığa sunulup Şûrayı Devlete gönderilen 13/8/1935 günlemeçli ve 65041 sayılı tezkere dairemize verildiğinden okundu.

Bu tezkerede 2272 sayılı yaş haddi kanununa göre 1299 doğumlu binbaşılardan bu sene yaş haddine uğrayarak tekaüde sevkleri icap etmekte olup levazım Binbaşısı Kütahyalı Ali Rızanın, elindeki nüfus tezkeresinde ay ve gün olmaksızın doğum tarihi yalnız 1299 olarak kayıtlı olduğu halde Edirne İdadisinden Harbiye Mektebine nakli sırasında yapılmış olan mektep kaydında doğum tarihi 16 Şubat 1299 olarak yazılı bulunduğu ve Tekauit Kanununun 62 inci maddesinin ilk fıkrası mucibince elindeki nüfus tezkeresine itibar edilerek bu maddenin son fıkrasına göre Temmuz içinde tekaüt edilmesi lâzım gelmekte idiye de kendisi elindeki nüfus tezkeresinin sonradan çıkmış olup ay ve gün yazılması sehven unutulduğunu iddia etmesi üzerine Kütahya Nüfus idaresinden sorularak alınan cevapta eski kayıtlar yandığı cihetle ay ve gün olup olmadığı bilinemediği bildirildiği ve Genel Nüfus Müdürlüğü ile muhabere edilerek gönderilen tezkerede mektep kaydı esas tutularak o yolda Kütahya nüfusundaki kaydının da düzeltildiği yazıldığı beyanile bu muamelenin Tekauit Kanununun 65 inci maddesinde yazılı bir tashih muamelesi sayılıp sayılmıyacağı ve bu üst subayın hangi nüfus kaydına itibar olunacağı hakkında mütalea istenilmektedir.

Bu bapta bir karar verilebilmek üzere evveleminde Harbiye Mektebi kaydından çıkarılan suretin ne dereceye kadar ihticaca salih olduğu anlaşılmak için bu kayıtların talebenin ellerindeki nüfus tezkerelerine mi, yoksa mektep idaresince lüzumlu görülün bazı malûmatı kayıt için kendilerine verilen ve velileri veya mahalleleri tarafından tasdik edilen varakalara istinaden mi yapıldığının tetkik olunup bildirilmesi Millî Müdafaa Vekâletine yazılarak alınan 1-10-1935 günlemeçli ve 66492 sayılı cevapta adı geçen üst subayın Edirnedeki askerî okul sınıfı mahsus birinci senesine ve oradan Edirne Harbiyesine girdiği zamanki künyeleri müteselsilen birbirinin aynı olup bu künyenin sureti evvelki evraka bağlı olduğu ve bu künyelerin o zamanki Edirne okul idarelerince ne suretle yazıldığına dair bir malûmat yoksa da yakın zamana kadar Harbiye okuluna geçen okurların künyelerinin ellerindeki veyahut Askerî liselerden Harbiyeye gönderilen evraklarındaki nüfus tezkerelerine dayanarak yazılmakta ve esas tutlmakta bulunduğu Harbiye okulu komutanlığından bildirildiği ve bu cevaptan adı geçen binbaşı Ali Rızanın Harbiye okulundan çıkarılan künyesi kaydında yazılı 16 Şubat 1299 doğum tarihinin mektep idaresince lüzumlu görülen mahalleleri tarafından tasdik edilen varakalara istinaden yapılmamış olduğuna ve nüfus tezkeresine dayanılmış bulunduğu vekâletçe kanaat hasıl olduğu yazılmıştır.

1683 sayılı Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanununun 62 nci maddesinde “Tekaüt muamelelerinde yaş tayini için takvim senesi hesabı ile nüfus tezkerelerindeki doğum tarihine itibar olunur. Nüfus tezkerelerinde doğum senesi hicrî olup ayı yazılmamış ise hicrî sene Recebine tesadüf eden takvim senesi aynın iptidası ve eğer doğum senesi takvim senesi olarak mukayyet bulunduğu halde ayı yazılmamış ise o sene-

nin Temmuz iptidası doğum tarihi sayılır” diye yazıldığı gibi 65 inci maddesinde de “Tekaüt hakkıbaşladığı tarihten itibaren bilûmum mülkî ve askerî memur ve zabitlerin ve maaş bağlandıktan sonra yetimlerin yaptıkları yaş tashihleri tekaüt ve yetim muamelelerine müessir değildir.” denilmektedir.

Dairemizce 7-2-1935 günlemecinde kaleme alınıp Heyeti Umumiyece tasvip olunan mazbatada uzun uzadıya yazıldığı gibi doğum tarihleri hakkında mülga Şûrayı Devlet Tanzimat Dairesince yazdan 7-1-1329 tarihli mazbatada taşrahların nüfuss tezkerelerindeki tek tarihin rumî ve İstanbul ahalisinden olup ta tahrir sırasında taşrada bulunarak oraca yabancı sicilline kaydedilenlerin tezkerelerinde yazdı tek tarihin memleketleri itibarile hicrî ve taşra ahalisinden tahriri nüfus sırasında İstanbulda bulunarak yabancı sicillerine kaydolunanların tezkerelerindeki tek tarihin rumî ve İstanbul ahalisinden taşrada yerli olarak esas sicille kaydolunanların artık mukayyet bulundukları mahal ahalisinden madut olmaları lâzım geldiği cihetle bu gibilerin tezkerelerinde görülecek tek tarihin rumî ve taşralardan İstanbulda yerli defterine kayıtlı olanların tezkerelerindeki tek tarihin hicrî itibar edilmesi lâzım geleceği yazılı olup nüfus idarelerince de şimdiye kadar o suretle muamele ifa edilegeldiği anlaşıl原因 bu kararın değiştirilmesini mucip bir sebep bulunmadığı gibi değiştirilmiş nüfus tezkerelerinde eski nüfus tezkerelerinde ne yazılmış ise yenisinde aynen o kaydın naklile iktifa edilmiş olması tabî olduğuna göre bu kayıt mülga Şûrayı Devlet kararında gösterilen esaslardan hangisine uyuyorsa ona göre muamele yapılması gerekli bulunduğu gösterilmişti.

Gereği düşünöldü:

Harbiye Okulu giriş kayıtlarının nüfus tezkerelerine dayanılarak yapılageldiğı Milli Müdafaa Vekâletinden alınan cevap tezkeresinde yazılmasına ve Kütahya nüfus kayıtlarının yanmış olmasından dolayı Nüfus Umum Müdürlüğünce Harbiye kayıtları esas ittihaz edilerek bu zatın nüfus kaydının o suretle düzeltildiği bildirilmesine ve yedindeki nüfus tezkeresi değıştirme suretile verilmiş olup şu delâletlere göre eski nüfus tezkeresinde ay ve gün kaydı varken değıştirilirken unutularak yalnız sene tarihi yazılmış olması, melhuz bulunmasına ve bu muamele Tekaüt Kanununda, zikredilen tashih mahiyetinde olmasına göre bir zatın tekaütlüğünde 16 Şubat 1299 tarihinin esas tutulması mütaleasile Reis Ali Rıza azlıkta kalmıştır. İsmi geçen üst subayın elindeki nüfus cüzdanı 20-2-1933 tarihinde 8 Mayıs 1928 tarihli cüzdanın değıştirilmesi suretile verildiğı ve orada doğum tarihi olarak -tek tarih olmak- üzere 1299 yazılı bulunduğı anlaşılmaktadır. Kütahya nüfus kayıtlarının yanmış olmasından dolayı vaktile esas defterinde ne suretle kayıtlı bulunduğunu bugün yeniden incelemek mümkün olmamakla beraber nüfus cüzdanları değıştirilerek verilirken eski nüfus cüzdanında ne yazılı ise onların aynen geçirilerek verilmesi esas olup başka suretle muamele yapılamıyacağı tabii bulunmasına ve şu hale göre bu üst subayın bugün elindeki nüfus cüzdanında ne yazılı ise bundan evvel değıştirilen cüzdanında da ve yanan nüfus kaydında da aynı şeylerin yazılmış bulunduğuna hükmetmek zarurî görölmesine ve mektep kaydında yazılı doğum ay ve günün bir esasa dayanmadıkça bu işte hükme esas tutulamıyacağı gibi Nüfus Genel Müdürlüğünce de buna dayanılarak Kütahyada-

ki kaydın nasıl düzeltildiği anlaşılmamasına ve gerçi bu muamele Tekaüt Kanununun 65 inci maddesinde yazılı tashih cümlesinden addedilmemekle beraber yukarıda yazıldığı üzere hükme esas tutulacak kuvvetle görülmemesine binaen elindeki nüfus tezkeresinde yazılı tarihe göre kanunun hükümleri dairesinde muamele ifası icap edeceği çoğunlukla düşünülmüştür.

İşin bir kez de Genkurulca düşünülmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulmasına 10-10-1935 de karar verildi.

Heyeti Umumiye Kararı

Yangın dolayısıyla nüfus kütüğünden doğum ay ve gününün saptanmasına imkân olmıyan Levazım Binbaşısı Kütahyalı Ali Rızanın yaş haddinin 1683 sayılı Tekaüt Kanununun hükümlerine uygun olarak elindeki nüfus tezkeresinde yazılı tarihe göre hesaplanması gerek olup bunun, doğum ayı ve günü yazılı olan ve fakat acil kütükle karşılaştırılmasına imkân bulunmayan Harbiye Mektebindeki kayıtlara göre hesaplanmasına imkân olmadığı hakkında Tanzimat Dairesinden çoğunlukla verilen kararı havi 10-10-1935 tarihli ve 42/38 sayılı mazbata Genkurulda okundu.

Mazbatadaki çoğunluk kararının olduğu gibi onanması oyunda olan Tanzimat Dairesi Başkanı Hakkı Özer, Mülkikiye Dairesi Başkanı Mithat Kalabalık, Üyelerden Asım Yeğin, Ömer Lûtfi Erinal, Nusret Doğruer, Rifat Kardam ve Cemil Metenin ayrışık oylarına karşı, Harbiye Mektebine giriş kayıtlarının nüfus tezkerelerine bakılarak yapıldığı ve Kütahya nüfus kayıtlarının da yanmış bulunması hasebile nüfus idaresinin de bu mektebin kayıtlarına göre muamele yapmakta bulunduğu anlaşılmamasına ve aynı zamanda Tekaüt Kanunundaki senenin ortası olan Temmuz ayının

tekaüde mebde sayılacağı hükmü doğum ay ve günü belli olmıyanlar hakkında olup ortada bu ay ve günü belli olmıyanlar hakkında olup ortada bu ay ve günü tesbit eder resmî bir mektep kaydı bulunmasına binaen mazbatada azlık oyu düşüncesi veçhile Binbaşı Ali Rızanın yaş haddinin hesaplanmasında 16 Şubat 1299 tarihinin mebde sayılması 26 - 10 - 1935 tarihinde çoğunlukla onandı.

TAMİMLER

MATBUAT U. M.

Ankara: 30 Sosteşrin 935

Sayı: 141/4632

Vilâyetiniz dahilinde bulunan av hayvanlarının cinsi ve takribi miktarlarıyla avcılarının sayısını ve varsa avcı klüplerinin umumî vaziyetleriyle üye adetlerinin, vilâyet içinde tatbik edilen av usulleriyle kullanılan av silâhları cins ve av köpeği miktarını öğrenmeğe lüzum hâsıl olmuştur.

Bu malûmatla birlikte her yıl vurulan av hayvanları miktarının ve vilâyet içinde av klüpleri kurulması imkânının derecesini bildirmenizi de rica eder, saygılarımı sunarım.

VİLÂYETLER İDARESİ U. M.

Ş H

Son yapılan nüfus sayımına göre:

1 — Kadın, erkek ve yekûn ayrı ayrı gösterilmek şartıyla vilâyetin umumî nüfusunun,

2 — Kazalara bağlı nahiyyelerin nüfusları ile kaza merkezinin nüfusu ayrı ayrı gösterilmek suretiyle her kazanın umumî nüfusunun,

3 — Bugünkü idare taksimatına göre; vilâyetin, kazaların ve mümkünse nahiyyelerin mesahai sathiyelerinin,

4 — Vilâyetin, Kazaların ve nahiyyelerin ihtiva ettiği köy adetlerinin ayrı ayrı gösterilmek ve yazı ve rakamla

bildirilmek suretile acele iş'arı tamamen temenni olunur.

5 — Bütün vilâyetlere yazılmıştır.

4/11/935

Ş II

Hülâsa:

Altıncı artırım ve yerli mallar

yedi günü H:

Sayı: 4442

1 — Bu yıl 12/12/935 günü Başbakan General İ. İnönü nün bir söylevi ile başlayacak olan (Altıncı artırma ve yerli mallar yedi günü) nün bütün ülkede canlandırılmasına dair Ulusal Ekonomi ve artırma kurumu genel sekreterliğinden alınan yazının bir örneği iliştilerilerek gönderildi.

Gereğine göre yürünmesi tamamen temenni olunur.

2 — Bütün vilâyetlere ve U. müfettişliklere yazılmıştır.

9/11/935

Ulusal ekonomi ve artırma kurumu genel sekreterliği yazısı örneğidir

Bu yıl 12 Birinci Kânun 1935 de Başbakan General İsmet İnönünün bir söyleviyle başlayacak olan (altıncı arttırma ve yerli mallar yedi günü) başlıyor.

Bu yedi günün canlı ve özlü bir ekonomi bayramı halinde kutlulanması için bütün ilbay ve ilçebayların yardımlarına mühtaç bulunduğumuz tabiidir. Bu itibarla sayın bakanlıktan aşağıdaki dileklerimizin bütün ilbay ve ilçebaylara bilgiritini ehemmiyetle rica ederiz:

1 — Şubelerimize gönderdiğimiz genelğeler içinde yedi günün hazırlanmasına ve canlandırılmasına yardım.

2 — Çalışkan olmayan şubelerimizin başına yeni idare

kurulları seçilmesinin elde edilmesi.

3 — Yedi günümüz, aynı zamanda üzüm, incir, fındık, Antep fıstığı, portakal, elma kısaca yurdumuzda yetişen kuru ve yaş yemişlerin yedi günü olduğundan o yedi gün içinde, evlerde ve kahvelerde kahve ve çay yerine bu yemişlerimizin yenmesinin elde edilmesi için icabeden tedbirlerin alınması.

4 — O yedi gün içinde arttırma kumbaralarının, içinde kaç para bulunursa bulunsun bankalara götürülüp yatırılmasının ve hali vakti yerinde olanların kumbara aldırılmasının elde edilmesi.

Bu dileklerimizin bütün ilbay ve ilçebaylara çabukça ve ehemmiyetli bildirilmesini rica eder ve derin saygılarımızı sunarız.

Ş II

Hulâsa:

Irmak - Filyos hattının açıldığı
hakkında:

Sayı: 4492

1 — Irmak - Filyos hattının Çerkeşten sonra Kurtçimeni, İsmetpaşa, Ortaköy duraklarını havi son kısmının 12-11- 935 gününden itibaren işlemeye açılacağını ve bu suretle ikmal edilmiş olan Irmak - Filyos hattında Ankaradan Filyosa Pazar, Salı, Perşembe günleri, Filyostan yine Pazar, Salı ve Perşembe günleri müteakib birer muhtelif katar işliyeceği Nafia Bakanlığının 2-11- 935 gün ve 10564 sayılı yazısıyla bildirilmiştir.

2 — Vilâyetlere, U. müfettişliklere ve vekâlet dairelerine
Yazılmıştır.

13/11/935

Ş II

Hulâsa;
Orduya celbedilecek filî hizmet
erbabı arasındaki san'atkârlar
hakkında;

Sayı: 4533

1 — Fennî teşhizatla silâhlanan kıtaların iki sene hizmette tâbi bulunmasından pek çok san'atkârın sanatlarını saklıyarak bir buçuk senelik hizmete tâbi sınıflara ayrılmakta oldukları ve bunun için ittihazı icap eden tedabiri havi millî müdafaa vekâletinden alınan 9-11-935 gün ve 2621 sayılı yazı örneği iliştilererek gönderildi.

Gereğine göre muamele yapılması tamamen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere yazılmıştır.

18/11/935

Millî Müdafaa Vekâletinin 9/11/935 tarih ve sayılı yazısı örneği

T. C. Ordusu günden güne asrî teşhizatla düzenlenmekte ve bu teşhizatın bakım, kullanış ve saklanması için san'atkâr ihtiyacı artmaktadır. Fennî teşhizatla silâhlanan kıtalar iki sene hizmete tâbi bulunmasından pek çok sanatkârın san'atlerini saklıyarak 1,5 senelik hizmete tâbi sınıflara ay-

rılmakta olduğu görülmüştür. Bunun önüne geçilmek ve ordunun ihtiyacı nisbetinde san'atkâr temin edilmek üzere ilk ve son yoklama arasında askerlik şube reislerinin belediyelere müracaat ederek belediyelerce kayıtlı san'atkârların künyelerini alması ve bunları son yoklamalarda san'atkâr ihtiyacına göre icabeden sınıflara ayrılması Kolordu Komutanlıklarına bildirilmiştir.

Belediyelerin ve askerlik meclisi reisleriyle belediyelerden bu meclise verilen azaların, gerek san'atkâr ve gerek şoför olanların incelenilerek san'atlarını saklıyanların meydana çıkarılmasına ehemmiyet verilmesinin temini için icap edenlere buyruklarını dilerim.

Ş II

Hulâsa:

Malûl ve şehit yetimlerine verilen paraların muakkip namile-bir takım adamlar tarafından alınmasına meydan verilmemesi:

H:

Sayı: 4543

1 — Savaşlarda malûl kalanlar ile şehit olanların ailelerine hükümetçe verilmekte olan maaşların tahsisi ve ikramiyelerin alınması için, muakkip namı altında birtakım kimselerin yurtdaşların safiyetinden istifade ederek kanun ve nizamların tayin ve tahdit ettiği ücretlerden çok fahiş ve hatta bazan yarısı ve dörtte üçü miktarında ücret almakta oldukları ve kazanç vergisi veriyoruz hükümetin resmi muakkibiyiz diyerek kendilerine paye verdikleri vâki olanı

şikâyetler üzerine Millî Müdafaa Vekâletinin 4-11-935 gün ve 35-390 sayılı yazısıyle bildirilmektedir.

Vatan uğrunda yaralanan veya şehit olup ta kanları bahasına kendileri veya aileleri tarafından alınan birkaç kuruşa göz koyan bu gibiler hakkında şiddetle kanunî takibatın yapılarak halkın soyulmasına meydan verilmemesi ehemmiyetle tamim ve tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, Jandarma G. Komutanlığına ve Emniyet işleri umum müdürlüğüne yazılmıştır.

18/11/935

Hulâsa

Fitre ve zekâtın T. Hava kurumu-
muna verilmesi H:

Sayı: 4566

1 — Her yıl oruç ayında hava kurumu tarafından toplanarak Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumlarile paylaşılan fitre ve zekâtın bu yıl da Hava Kurumunca toplanması için hazırlık yapılmakta olduğu adı geçen Kurum Başkanlığının 14-11-935 ve 5866-24798 sayılı yazısıyle bildirilmiştir.

Gereken yardımın yapılması ve halka öğüt verilmesi tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere yazılmıştır.

19/11/935

Ş II

Hulâsa:

Yurt gazetesi hakkında:

Sayı: 4650

1 — Yurt gazetesinin bazı yerlerde halkın eline gitmi-

yerek şunun bunun elinde kaldığı ve bu gazetenin halk eline ulaşması için İl, İlçe ve Kamunbayların bu işle yakından ilgilenmeleri C. H. Partisi Genel Sekreterliğinin 15-11-935 gün ve 8-15251 sayılı yazısıyle bildirilmiştir.

Gereğinin yapılarak bu gazetenin gönderildikleri yerlere gitmesinin temini ehemmiyetle tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere yazılmıştır.

26/11/935

Hulâsa:

Fevzipaşa — Diyarbekir hattının açıldığı hakkında:

Sayı: 4666

1 — Fevzipaşa — Diyaribekir hattının Ergani madeninden sonra Sallar, Ergani, Geyik, Leylek ve Diyarbekir istasyonlarının 23-11-935 gününden itibaren münakalâta açılacağı ve şimdilik Elâzizden Diyarbekire cumartesi, salı, perşembe ve Diyarbekirden Elâzize Pazar, çarşamba ve cuma günleri birer muhtelif katar işliyeceği Nafia Vekâletinin 18-11-935 gün ve 11008 sayılı yazısıyle bildirilmiştir. Tamimen tebliğ olunur.

2— Vilâyetlere, U. müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır

27/11/935

Ş II

Hulâsa:

Kızılay mecmuasına abone temini hakkında:

Sayı: 4725

1 — Kızılay mecmuasına 1936 yılından itibaren Genel-

kurmay gazdan korunma uzmanı Nuri Refet Korur tarafından idare edilmek üzere ayrıca bir (gazdan korunma kısmı) eklenmek suretiyle çıkıma başlıyacağı hakkında Kızılay genel merkezi başkanlığının 19-11-935 gün ve 6662 sayılı yazısı örneği ilıştırılarak gönderildi. Gereğine göre yürümesi ve abone temin edilerek sonunun bildirilmesi temenni olunur.

2 — Vilâyetlere yazılmıştır.

**Kızılay genel merkezi başkanlığının 19/11/935
tarih ve 6662 yayılı yazısı örneğidir**

Kızılay mecmuası 1936 yılından itibaren, Genelkurmay gazdan korunma uzmanı Nuri Refet Korur tarafından idare edilmek üzere, ayrıca bir “gazdan korunma kısmı” eklenmek suretile çıkıma başlıyacaktı. Bu kısımda gazdan korunma işleri hakkında sorulacak bütün sorgulara cevap verileceği gibi bu sahada yapılan yeniliklerden de bahsolunarak Ulusumuzun aydınlatılmasına ve bu yolda rastlayacağı müşküllerin herkesin anlıyacağı tarzda haline çalışılacaktır.

Gazdan korunma işleri hakkında sorulacak şeyler, gazdan korunma işleri namı altında Ankara Yenişehirde Kızılay genel merkezine gönderildiği takdirde bunlara mecmuamızda sırasıyle cevap verilecektir. Kızılay mecmuası iki ayda bir çıkar ve abonelerine doğrudan doğruya gönderilir. Bir yıllık abonesi bir liradır. Abone bedelleri, peşin olarak mecmua abonesi kaydıyle Ankara - Yenişehirde Kızılay genel merkezi namına gönderilmelidir.

Zamanımızın en büyük tehlikelerinden biri halinde beliren zehirli gazlerin önemini ve korunma lüzumunu bütün ulusa anlatmak ve öğretmek için mecmuamız hiçbir gayreti elden bırakmayacaktır. Gerek bu vazifenin yapıl-

masına ve gerek büyük gayeleri sizce de malûm bulunan Kızılaya, ufak bir yardım teminine medar olmak üzere mecmuamızın sürümünü temin hususunda abone kaydına gayretlerinizi saygılarımızla dileriz.

Ş II

Hulâsa

Kavaklı kazası adının Merice
çevrildiğine dair:

Sayı- 4728

1 — Edirne vilâyetine bağlı Kavaklı kazası adının (Meriç) e
çevrilmesi İcra Vekilleri heyetince 25-11-935 te onanmıştır.

2 — Vilâyetlere, U. Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine
yazılmıştır.

4/12/935

Aramızdan ayrılanlar

Eceabat Kaymakamı Ali Rızayı kaybettik.

Ali Rıza 1296 yılında Filibede doğmuştur.

Harbiye mektebinde tahsilini bitirerek 12 Kânunusani 313 te mülâzimisani olmuştur.

14 Eylöl 314 te mülâzim evvelliğe 1 Mart 320 de Yüzbaşılığa, 3. Haziran 326 da Kolağalığa, 1. Haziran 332 de de binbaşılığa terfi etmiştir.

Ahiren tekaütlüğü icra edilmiş olan Ali Rıza İstiklâl harbine iştirakle garp cephesi menzil ve ikmal şubesi müdürlüğünde hizmet etmiştir.

340 yılında Ayvalık, Edremit İmar ve İskân müdürlüğünde bulunduktan sonra 19. Haziran 341 tarihinde Çapakçur kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir.

Bu kaza kaymakamlığından sonra sıra ile Palu, Bozcaada, Biga kaymakamlıklarında bulunmuş ve 24-3-935 yılında Eceabat kaymakamlığına tahvil edilmiş olan ve 5-11- 935 günlemecinde intihar eden Ali Rızayı tanıyanları elem içinde bırakmıştır.

Kederli ailesine elemelerimizi bildiririz.

Yurddaş,

Türk toprağının üstü ve altı değerli antikiteler, anıtlar ve tarihî eserlerle doludur. Bunlar, Türk Ulusunun dünyada ilk kültürü kurduğunu, Ulusumuzun başka Uluslara kültür önderliği ettiğini bütün acuna tanıtacak şahidlerdir. İnsanlık kültürünün kuruluşunda, gelişiminde ve ilerleyişinde Türk Ulusunun yaratıcı varlığını gösteren, bu ata andaçlarını korumakla, “Türk Tarihi” ni korumuş oluruz.

Yurddaş, Ulu Cumur Başkanımız ATATÜRK’ün yüce önderliği altında “Türk Tarihi”ni başlangıcından başlayarak incelemekte olan ve “Türk Tarihi”nin eskiliğini, genişliğini ve yüksekliğini bütün bütün dünyaya tanıtmaya çalışan Türk Tarih Kurumu, bütün çalışmalarında tarihî eserlere dayanmaktadır. **Bu eserler, hepimizin ulusal, müşterek malımızdır. Onun için bu eserleri yıkılmaktan, harap olmaktan, yabancı illere ve ellere geçmekten korumak her Türk için ulusal bir ödevdir.** Yurddaş, bu ödevi canla, başla yerine getirmeğe çalış. Tarihî eserler bulur, böyle eserlerin yerlerini görür veya işitirsen, bu eserlerin şunun bunun eline geçmesine meydan vermeden müzelere ve hükümet adamlarına haber ver. Kendi kendine usulsüz ve Tarih devirlerini altüst edecek toprak kazılarında bulunma. Böylelikle define arayacağım diye, bulacağın eserler ne sana, ne de tarihe yarar. Sana atalardan kalmış veya eline geçmiş olan tarihî eserleri de yabancı ellere kaptırma. Bütün bunları Ulusal Kurumlara vermek kutsal amacın olsun.

TÜRK TARİH KURUMU

Gayri Resmî Kısım

İdarî ihtilâflar

— Geçen sayıdan mabait —

Yazan : **Appleton**

Alacaklılar veya tâli mültezimler, bir tedbiri vaki ve tahaffuzî olarak Kanunu Medenin 1166 inci maddesi mucibince nazıra müracaat ile metalibede bulunmak ve medyunları yerine faturalar ibraz etmek hakkına maliktirler.

Nazırın kararı lehine Şûrayı Devlete müracaat esas itibarile kararın tebliği tarihinden itibaren iki ay zarfında yapılır. Şartnamenin buna muhalif her maddesi lağıvıdır.

Yukarıda görüldüğü veçhile levazım pazarlıklarına tahkim usulü tatbik olunabilir.

Levazım pazarlıklarında idarî mahkemelerin salâhiyet - leri.

İdarî mahkemeler, her şeyden evvel tarafeyne şartname ahkâmını tatbik edeceklerdir. Bu ahkâm, umuru nafia şartnamelerindeki ahkâmdan çok daha ağır ve şiddetlidir ve içtihad, bu ahkâmın derpiş etmekte olduğu mü eyyedeleri şiddetle tatbik etmek merkezindedir. Bunun da sebebi bu pazarlıkların, büyük bir hasara bais olmaksızın,

icralarında hiçbir temerrüde, hiçbir teahhura mütehammil olmamalıdır. Bu hal, şartnamelerin ihtiva etmekte olduğu müeyyidelerin yanı başında birtakım cezaî kanunların hile ve hatta ihmal ile maznun, levazım müteahhitlerine karşı birtakım ahkâmı ihtiva etmesi sebebini izah eder. (Kanunu Ceza, madde: 430 - 434). Şartnamelerin derpiş etmekte oldukları İdarî müeyyidelere gelince: Bunlar, feshi mukavele ve resen cezaî icra yanında, nakdî cezalar, teahhurdan dolayı matlubattan tevkifat, kefalet vermek mecburiyetidir. (Laferriere, sahife: 140). Burada dava, umuru nafiada olduğundan çok daha ziyade nakdî bir esasa müstenittir. Eğer idare taahhüdatına riayet etmiyecek ve bu suretle müteahhidi izrar edecek olursa müteahhit, mukaveledenamenin feshini kolaylıkla elde edemez. Esasen müteahhit lehine feshi mukavele şartı, şartnamelere pek nadir olarak dercedilir. Fesih kararının verilmesi için herhangi bir sebebi mücbirden dolayı icra hususunun müteahhit için adimülîmkân veyahut devletin, taahhüdatını pek ağır bir surette ihlâl etmesi lâzımdır.

Bilmukabele devlet, her halde müteahhide feshi ilca edebilir: Herhangi bir hâdis (meselâ harp) ihtimaline binaen sipariş etmiş olduğu levazımdan bu hâdisenin ademi zuhûru dolayısıyla vazgeçmesi mümkündür. Bu takdirde müteahhidin tazminat talebine hakkı olur. Şûrayı Devlet, evvelce bu tazminatı duçar olunan ziyan derecesinde takdir etmiş ise de daha nısfetkârane olan bir içtihad bunu kaybedilen kazanca teşmil etmiştir. Tek bir muamele için yapılmış olan levazım pazarlıkları ile devamlı surette levazım itasına müteallik olan levazım pazarlıkları mukavelelerini birbirinden tefrik etmek icap eder, ikinci nevi mukaveleler, müteahhidi sıkı bir surette bir âmme hizmetinin meşy ve seyri ile alâkadar edee; bu

levazımın itası ekseriya oldukça uzun bir zaman sürer, fiyatların ikide birde tahavvül etmesi ve daha birtakım nagezuhûr ahval dolayısıyla bu gibi hususatta şartname ahkâmını bütün şiddetile tatbik etmeğe imkân yoktur. Bu bahiste biraz elastikiyet lâzımdır, böyle yapılmadığı takdirde namuslu müteahhitler devletle iş yapmağa yanaşmazlar. Binaenaleyh bir taraftan içtihad servisin hatta ahvali fevkalâde muvacehesinde de devam etmesini temin maksadile (Şûra kararı, 27 Temmuz 1917) müteahhidi servisi yapmağa devama mecbur tutar ve ona bir tazminat hakkı tanır. Diğer taraftan Şûrayı Devlet, uzun müddetli mukavelenamelerde ahvali fevkalâde den mütevellit mukavele harici taahhütlerin, fiyatların yeniden tetkikini veya bir tazminat itasını kolaylıkla kabul eder. Bu mukaveleler, bu suretle ahkâmı kısa bir zaman zarfında icra edilmesi lâzımgelen mukavelelerden daha ziyade nisfet ve hüsnü niyet kavaidile idare edilmiş olur. (Gaston Jeze).

Levazım pazarlıklarının tefsir ve icrası bahsinde içtihat, şartnamelerin sakit olduğu noktalarda Kanunu Medenin bilûmum mukavelelere ait ahkâmı umumiyesini (cezaî madde nazariyesi, ilâh...) tatbik eder. Yalnız kavaidî teferruatta tatbik edilecek olan hukukî veya ticarî bir mukavele nümunesine levazım pazarlıklarını sun'î surette raptetmekten tevakki eder (Laferriere).

C — Diğer İdarî mukavelenameler.

Umumî mülâhazalar.

Yekdiğerini takip eden monografilerde olduğu gibi bütün İdarî mukavelenameleri, deavii idare noktai nazarından yegân yegân tetkik etmeğe bu eserin kadrosu mütehammil

değildir. Vermiş olduğumuz misaller bu meselede idarî mahkemenin salâhiyeti nelerden ibaret olduğunu, bu mahkemenin mukavelenamelerin nisfet dairesinde icrasını temin maksadile vazifesini ne şekilde anlamakta olduğunu göstermiştir. Salâhiyet bahsinde yukarda söylemiş olduğumuz şeylere müracaat etmek kâfidir. Devlet Şûrasının içtihadının yardımı ile bu cinsten diğer mukavelenameler doilayısile zuhûr eden müşkülâtın ekserisini halletmek için idarenin başlıca iki mukavelenamesi hakkında vermiş olduğumuz izahat kâfi gelir.

Prefektür meclislerine tevdi olunan devlet mukavelenameleri arasında şunları zikretmek icap eder:

1 — Devlete ait emvali gayrimenkulenin satılması.

8inci sene 28 pluviose kanununun 4 üncü maddesinin 5 inci fıkrası mucibince emvali gayrimenkule satışlarından mütevellit deavii idarenin rüyeti prefektür meclislerine aittir.

Şurasını kaydedelim, satılması mevzuubahs olan emvali devletten maksat, devletin emvali hususiyesi (su çekilmesinden dolayı meydana çıkan arazi, seyrüsefere salih sularda meydana çıkan adıalar... bu meyana dahildir.) olup emlâki umumiye kabili ferağ değildir. Bu mülâhaza, bizi “nehirlerde lûhkiyat doilayısile müstakbelde teşekkül edecek arazi” ye yani mukavelenamenin yapıldığı tarihte henüz emlâki umumiyeden olan araziye dair mukavelenameleri daha hususî bir surette derpiş etmeğe sevkeder. Bu mukavelenamelerde hiç olmazsa tarihi akitte bir satış muamelesi yoktur. Fakat büsbütün başka bir sebepten dolayı bu mukavelelere ait ihtilâfat yine prefektür meclislerinin sa-

lâhiyeti dairesine girer: İmtiyazın gayesi, sahibi imtiyazın emlâki umumiyenin bir kısmında lûhkiyatın teşekkülünü teshil maksadile inşaatta bulunması (setler yapması) olup bu lûhkiyat bir kere teşekkül ettikten sonra emlâk umumiye olmaktan çıkıp sahibi imtiyazın mülkü hassı olur. Bu muamele, ücret ve bedeli aynen verilen hakikî bir umuru nafia pazarlığı addolunur ve prefektür meclisinin salâhiyeti kazaiyesi bu veçhile muhik görülür. (Gaston Jeze).

2 — Devlet, departman ve nahiyele ait maden suları menbalarının icarı.

Bunlar birtakım âmme hizmetleri imtiyazları olup bunlardan mütevellit deavii idare, oldukça natamam bir şekilde, konsüllerin 3 floreal tarihli kararnamesinin birinci ve ikinci maddeleri mucibince prefektür meclislerine ait ad ve telâkki edilmiştir. Uzun zamanlar, bu metnin yalnız devlete ait maden suları membalarına ait olduğu mütaleası ileri sürülmüştür. Bugün, bu tefrika hacet görülmemekte ve prefektür meclislerinin salâhiyeti nahiyele veya nahiye sendikalarına ait olan maden suları membaları icarelerine de teşmil olunmaktadır, (Şûra kararı, 28 Haziran 1918).

Rüiyeti Şûrayı Devlete ait deavii idare meyanında şunları zikredebiliriz:

1 — Umuru nafia servisi olmıyan ve hususî bir metni kanunî ile muayyen bir mahkemeye aidiyeti tayin edilmemiş bulunan bilûmum âmme hizmetleri imtiyazları. (Omnibüs nakliyatı, yakalanmış hayvanların bir yerde muhafazasından ibaret olan belediye servisi, millî bir tiyatro servisi) Şûrayı Devlet kararı, 27 Temmuz 1923.

2 — Devletin şimendifer idareleri ile yaptığı malî mukavelenameler.

3— 1 Nisan 1923 tarihli kanunun 61 inci ve onu takip eden maddelerinde derpiş edilen askerliğe kayıt ve terki tezkere... bu nevi deavii idare, ekseriya nazırın kararından sonra yapılabilir ve mesaili müstahhare teşkil eden sıfatı medeniye ve tabiiyet meselelerine şümulü yoktur.

Bunların mukavlename olmaları da cayı tereddüttür. Bunları mukavelevî bir surette zahire irae eden birer velayeti âmme tasarrufu farzetmek daha doğru olur.

4 — Daimî borçlar olsun, kabili itfa veya kısa vadeli borçlar veya devletin düyunu cariyesi olsun devletin düyunu umumiyesine ait olan mukavelenameler. Bu meseleden tekrar bahsedeceğiz (Fıkra: 257).

Menfaatı umumiye namına devlet, departmanlar veya nahiye tarafından yapılan umumî derci ianeyi Şûrayı Devletin salâhiyeti kazaiyesine tâbi deaviden addetmek mümkün müdür? İçtihadın şimdiki halinde bunun böyle olabileceğini zannetmiyoruz. Fakat meseleye, yine şüphelidir.

Bazı muameleler vardır ki birer mukavelenameyi andırdıkları halde hakikatte idare tarafından âmme hizmetlerine müteallik olarak yapılmış bir taraflı birer tasarruftan ibarettirler. Memurini hükümetin tayini, emlâki umumiyenin işgali imtiyazları, idarenin bir şeyi bir hizmete tahsis etmesi, maadin imtiyazatı gibi şeyler bu kabildendir. Bunların talep edilmiş, davet edilmiş veya kabul olunmuş olmaları onların bir taraflı vasfını değiştirmez ve onları hakikî birer mukavlename şekline sokamaz. Bu gibi tasarruflar, idarî mukavlename olduklarından dolayı değil, âmme hizmetleri kastile ve onların faaliyetini temin emelile yapıl-

mış idari tasarruf olmaları itibarile mehakimi idarenin salâhiyeti dairesine girerler. (Gaston Jeze ilâh....)

Mukavele harici hatalardan ve muhataralardan dolayı yapılan davalar.

İdarî mes'uliyetin esası.

İdarî içtihad, idarenin mukavele harici mes'uliyeti nazariyesini çok büyük dikkat ile ve oldukça zahmetle tesis etmiştir. Bu içtihad evvelbeevvel mesaisini, bu mes'uliyetin kanunen tayin ve tesbit edilmiş olduğu mevadda, umuru nafia dolayısıyla tahaddüs eden zararlara tevcih ve bu mebhaste teksif etmiştir. Bu madde, bu suretle içtihadın umumî binası dahilinde tecrit edilmiş bir kompartıman teşkil etmektedir. Ancak son seneler zarfında Şûrayı Devlet, velâyeti âmmenin mes'uliyeti nazari yei umumiyesini vücuda getirdikten sonradır ki her şeyi ahenkleştirmek hususu ile iştigale başlanılmıştır.

Müteakiben Şûrayı Devlet, bir asırdan az devam etmiyen uzun mesai neticesinde devletin ve âmme hizmetlerinin mes'uliyetine ait sağlam binasını adeta her taşını ayrı ayrı vazetmek suretile vücuda getirmiştir. Devlet Şûrası, bu mes'uliyete esas olarak hukuku medeniye prensiplerini, ancak idarenin bir şahsı hususî işi yaptığı haller için, vazetmiştir. Diğer bütün ahvalde her şeyden evvel nısfet esasından mülhem olan Şûrayı Devlet, nazariyesini hukuku umumiyeye istinat eden ve ona has olan prensipler üzerine kurmuştur.

Bazı ahvalde Şûra, idarenin mes'uliyetini âmme hizmetleri hatası fikrine istinat ettirmiştir.

İdarî (hâdiselerde içtihadın esaslı mesnedi fikirdir. Diğer ahvalde Devlet Şûrası ve bazan vazıı kanun, nısfetkârane bir netice elde etmek hususunda gayrikâfi olan bata mefhumunu ihmal etmişler ve mes'uliyeti bilâmucip iktisabı mal veya bazı içtimaî tehlikelere karşı kollektif sigorta fikrine istinat ettirmişlerdir. Umuru nafia yüzünden emlâke arız olan hasarat bahsinde mes'uliyet bu iki fikirden birine istinat ettirildiği gibi nahiyelerin kıyamlar ve tecemmüler yüzünden hâdis olan hasarlardaki mes'uliyeti de yine bu iki fikire istinat ettirilir (Hauriou ilâh...).

Biz evvelâ içtihadın, evvelce gördüğümüz veçhile müstakillen inkişaf bulmuş olduğu umuru nafiadan mütevellit hasar ve kazaları tetkik edeceğiz. Bilâhare velâyeti âmmenin mukavele harici mes'uliyeti nazariyesinin başlıca hututunu çizeceğiz.

**a) — Umuru nafia yüzünden hâsıl olan
hasarlar dolayısile mes'uliyet davaları**

Salâhiyete ait umumî kavait. (Barthelemy, La Ferriere, Hauriou ilâh...)

Evvelce de söylediğimiz veçhile bu meselede idarenin mes'uliyeti, her türlü hatatdan müstakil olarak derkâr bulunur. Bu mes'uliyetin başlıca esasını La Ferriere şu suretle tasvir etmiştir: “Umumî eserden, camianın müstefit olması matlup olduğundan buna ait mükellefiyetlerin herkes arasında seyyanen taksim edilmesi, bir demiryolunun veya bir kanalın vücuda getirilmesi keyfiyetinin bu mükellefiyetlerin bazı mal sahipleri için alâkadarların heyeti mecmuasına nazaran daha ağır kılmaması adilâne olur. Mu-

tazarrır olanlar, biaynihi mal ve mülkleri istimlâk olunanlar gibi tazminat almalıdırlar.

Bir sebebi mücbireden neş’et eden hasarlar, meselâ beklenilmeyen, tahmin edilemeyen bir feyezan yüzünden vukua gelen hasarlar da tazminata yol açabilirler. Meselâ umumî bir inşaat suların akmasına mâni olarak hasaratı vâkıyı tevhit edebilir. (Şûra kararı, 28 kânunuevvel 1902.. ilâh)

Yapılan işler ister devlet hesabına, ister departmanlar ve nahiyeler hesabına yapılmış olsun hasaratın tamiri talebini mutazammın davaların rüyeti prefektür meclislerine aittir. Bu salâhiyeti tesis eden metin, o kadar fena tanzim edilmiştir ki, içtihad bir rabitasızlığa mahal kalmamak için bu metni pek ziyade serbestçe tefsir etmiştir. Bu metin 8 inci sene 2 8pluviose kanununun 3 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası olup şöyledir: “Prefektür meclisi... idarenin değil, müteahhitlerin yüzünden hâsıl olan hasar ve yapılan haksızlıklardan iştikâ eden eşhası hususiyenin metalibatını itmam ve rüyet edeceklerdir.” İctihad bu tefrika riayet etmemekte ve prefektür meclislerinin salâhiyetini, hasarın sebebini kale almaksızın teyit eylemektedir. Filvaki salifüzzikir 4 üncü maddenin beceriksizcesine yapmış olduğu tefrik, bir hatayı kanunidir: Filhakika bir hata eseri olarak 8inci senede 7-11 Eylül 1790 tarihli kanunun metni kopye edilmiştir. Bu metin ise, hazinenin mes’uliyetini davet eden bütün meseleleri kazaların salâhiyeti dairesinden alarak merkezî kuvvete vermiş idi. Tamamile mahallî olan ve intihap ile vücuda getirilen bu heyetlerin devlete karşı bitaraf davranmalarına ihtimal verilmiyordu. 8 inci senede intihabî olmıyan, merkezî kuvveti temsil eden ve onun tarafından tayin olunan ve mukarreratı Şûrayı Devletçe kabili istinaf olan prefektür meclisleri için böyle bir tefrik yapılmağa sevkedecek hiçbir sebep

mevcut değil idi.

Binaenaleyh 8 inci sene 28 pluviose kanununun hatalı olan 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasını hesaba katmamıştır. Bu içtihad, prefektür meclislerini, hasar ister mütahhidin hatası yüzünden hâsıl olsun, ister idarenin vermiş olduğu emirlerden veya plânından dolayı vukua gelmiş olsun, hasaratı tamir hususunda salâhiyettar addetmektedir.

Prefektür meclisleri, umuru nafia yüzünden vukua gelen hasarın tazmini hakkındaki talepleri rüiyete salâhiyettardır. Yalnız bu talepler istimplâk talebinden gayri talepler olmalıdır. Bu meclisler, gayri mer'î bir rabıta ile umuru nafiaya merbut olan işlerden mütevellit hasarata müteallik deaviyi de rüiyete salâhiyettardır. İşte bir yol üzerine kaldırım ferşi yüzünden bu yol kenarındaki bir sahibi mülk, zarar ve hasara uğradığı ve bu ferşiyat idarenin müsaadesile ve onun kontrolü altında yapıldığı takdirde bu sahibi mülkün tamirat talebi davası prefektür meclisi tarafından rüiyet olunur. (Sûra kararı. 28 Temmuz 1916 ilâh...) Nafia inşaatının yapılması ile alâkadar muamelât ile el işleri yüzünden vukua gelen hasarın nafia işlerinden mütevellit hasarattan olduğu kolaylıkla kabul edilmiştir: Bir siperin kazılması yüzünden meydana çıkan bir kaynağın kurutulması, çöküntü, hasarat gibi.. Biz, daha ziyade nizalara. meydan veren birkaç faraziyei tetkik edeceğiz.

Yolsuz ve izinsiz olarak yapılan işlerden mütevellit hasarlar.

Pazarlıklar bahsinde salâhiyeti idariye, yolsuzlukların yalnız inşaata ruhsat veren idarî muamelâtındaki hatalardan dolayı belki bu muamelâtın hiç yapılmaması dolayısılr de

caridir. Hâkim olan nokta, tarafeynin maksat ve niyetidir idare ile akti mukavele ederken, hatta bu idare bu tasarrufu yapmağa mezun olmasa bile, alâkadarlar idarî bir mukavele yaptıkları fikrindedirler. Bu da deavii idare noktai nazarından mahkemei idariyenin salâhiyetini icap eder. Hasarlara müteallik hususatta bu mütalea o kadar bedahetle kendini göstermez, dünkü hasara duçar olan şahıs, idare ile akti mukavele etmiş değildir ve gerek hasarda ve gerek kazada idarî mahiyet yoktur. Bu sebepten dolayı içtihat evvelce şu tefriki yapmış idi. İnşaata, velev yolsuz olarak, mezuniyet verilmiş ise prefektür meclisi, tazminat talebini istima ve rüiyete salâhiyettar olacaktır. Zira eşhası hususiye, alekser teferruatına vâkıf olamadıkları bütün bir idare usulünün yolunda olduğu hakkında kendiliklerinden hüküm vermeğe icbar edilemezler. (İhtilâf mahkemesi, 18 Şubat 1893 ilâh...) Prefenin mezuniyeti lâzım iken yalnız belediye meclisinin müzakeresine istinat ederek nahiye müdürü tarafından yapılmasına ruhsat verilen inşaatta da aynı sureti hal kabul edilmiştir. (İhtilâf mahkemesi, 2 Mart 1901). Eğer bilâkis hasara bais olan inşaata müteallik hiçbir mezuniyet bulunmaz ise içtihat, bunu bir muamelei cebrü şiddet telâkki eder ve tamirat taleplerinin rüyeti salâhiyetini mehakimi adliye verir.

Fakat birka çsenedenberi, bu ikinci noktada mühim bir tahavvül hâsıl olmuş ve bizzat mahkemei temyiz, tamamilе umumî bir tarzda umuru nafianın, idarece verilmiş mezuniyetten müstakil olarak, mahiyetleri ve ciheti tahsisleri itibariyle tanımakta olduklarına karar vermiştir. Bunların bu âmme hizmetini temine matuf bulunmaları kâfidir; şu halde bir nafia işinin evsafı zatiyesini arzeden bir iş yüzünden mütevellit hasarın tamiri davası, prefektür meclisine aittir.

Müteahhit umuru nafiaya ait bir işi yaparken — bu iş mezuniyetsiz olsa dahi — kendiliğinden hususî bir mülk üzerinde gayrimeşru birtakım teşebbüsatta bulunacak olursa mesele değişir (ağaçları kesmek, çıkarmak, ruhsatsız bir takım mevad ihraç etmek gibi). Burada muamele, cebir ve şiddet mevzuubahs olur ve malı gaspedilen mülk sahibinin tazminat davasını rüiyette adliye mahkemeleri salâhiyettar olur. (İhtilâf mahkemesi, 9 Mayıs 1891. ilh)

İkmal edilmiş bir eserin faaliyeti yüzünden, işletme hâdiselerinden husule gelen hasarlar.

Prensip itibariyle prefektür meclisi, yalnız inşaat esnasındaki hasardan değil, aynı zamanda bu inşaat hitam bulduktan sonra vücuda gelen eserin vücudu veya faaliyet tarzı yüzünden hâdis olan hasarlardan mütevellit davaları da rüiyete salâhiyettardır. Meselâ bir kışlaya yakın toprakları olan ve bu umumî binadan atılan bulaşık ve saire sularından mutazarrır olan mülk sahiplerinin tazminat taleplerini rüiyet etmek prefektür meclislerinin salâhiyeti dairesine dahildir. (İhtilâf mahkemesi, 4 Kânunuevvel 1897). Meselâ idare tarafından taşlı bir yolun tamir edilmesi ve bu yoldan geçeceklere yolun arızalı olduğuna dair ihtiyaten ihtaratta bulunulmamış olması takdirinde bir otomobil sahibinin arabasının uğrıyacağı hasardan mütevellit davasını da prefektür meclisleri rüiyet eder. (Şûra kararı, 11 Şubat 1924.. ilâh)

Hasar, umumî eserin işlenmesine müteallik hususî tarzdan mütevellit olursa o zaman mesele müşkülleşir. En bariz misal, şimendiferlere müteallik olanıdır. Bu eserler işletilmek ve yollar üzerinde nakliyat yapan makine ve trenlerin seyrüseferi için yapılmıştır. (Bu yüzden yan-

gınlar, dumanlar, sarsıntılar hâsıl olur. Cıvardaki mülklerde bu yüzden hasar vukubulur. İnsanca telefât olabilir. Bu yüzden mütevellit hasar ve kazalardan mütevellit deavî, prefektür meclislerine mi, yoksa mehakimi adliyyeye mi sevkolunacak? Evvelâ, eğer mutazarrır olan taraf ile sahibîsi imtiyaz (alelâde müteahhit dahi olsa) arasında hasarın tamirin bahsinde mukavele-nameler mevcutsa bu itilâfları tefsir ve tatbik etmek salâhiyetinin mehakimi adliyyeye aidiyeti muhakkaktır. Bu kabil mukaveleler mevcut olmadığı takdirde, ameliyatta ekseriya nazik olan salâhiyet meselesi şu tefrik ile hallolunur: Eğer hasar, bizzat esere, onun faaliyeti mahsusasına isnat olunabilirse umuru nafiadan mütevellit hasar var demektir ve salâhiyet, idarîdir. Bilâkis hasar, işletmenin gayri mükemmeliyetinden veya işletme hususâtındaki ihmallerden ve ihtiyat fıkdanından mütevellit ise mesele işletmeye müteallik ve salâhiyet adlîdir. Meselâ demiryollarında lokomotif veya vagonların yaptıkları sarsıntılardan cıvardaki gayrimenkullerin rasaneti haleldar olması veya bu gayrimenkullerden istifade şeraitinin vahim surette değişmesi takdirinde bu hasarlar, umuru nafiadan mütevellit addedilmiş ve salâhiyet, İdarî mehakime verilmiştir. Keza bir tramvay yolunun tariki âm üzerinde çıkıntısından mütevellit hasarlar da bu nevidendir. Eğer hasar, işletmeye müteallik hususî bir hâdiseden mütevellit olmayıp eserin tesisatından ve inşası şeraitinden mütehaddis ise tazminat talebi gayrimer'î bir rabita ile bir nafia işinin icrasına bağlı ve salâhiyet mehakimi adliyyeye raci olur. Fakat talep, idareye karşı olmayıp da sahibi imtiyaza karşı olursa.

Bilâkis, işletme esnasındaki hasarı umumî eserin inşası şeraitinden mütehaddis olmadığı ve bilhassa eserin imti-

yaz sahibinin hatasına atfolunduğu hallerde bu hasarlar, işletmeye ait hâdiselerden addolunur ve tefsirleri velayeti adliye raci olur. Meselâ bir tramvay kumpanyası yol üzerine vazetmesi için kendisine mezuniyet verilmiş olan bir direği tenvir etmeği ihmal ederek bir kazaya sebebiyet verecek olursa bu ihmal, mehakimi adliyenin salâhiyeti dairesine dahil işletme hadiselerindendir. Bir trenin güzergâhında çıkardığı bir yangından mahsulâtın harap olması hali de böyledir. (Şûra kararı, 21 Kânunusani 1925) İdarenin tehlikeli tesisat yapılmasına cevaz ve mezuniyet vermesi sahibi imtiyazı mes'uliyetten kurtaramadığı gibi salâhiyeti adliyeyi de nezedemez; bu gibi ahvalde zarurî ihtiyat tedbirlerini ittihaz ve tehlikeyi halka ihtar etmek işletme servisine aittir. Bu ihtiyat tedbirlerini ihmal eden sahibi imtiyaz, bir işletme hatası yapmış olur. İçtihad, müteharrik parmaklık kullanmak mecburiyetinde olmıyan demiryolu geçitleri dolayısıyla vukua gelen kazalarda bu suretle hüküm vermiştir. (Muhtelif ahkâmı kanuniye ilâh).

Umumî eserin idaresine ve bakımına müteallik hata yüzünden vukua gelen hasarlar.

Evvelleri umumî eserin idare ve tamirâtı mütemadiyesi yüzünden vukua gelen hasarlarda prefektür meclisinin tamirat iddialarını rüiyete salâhiyettar olmadığı ileri sürülmüştü. Diyorlardı ki bu hasar, umumî bir işin icrasından değil, ademi icrasından mütevellit olduğu ve binaenaleyh hata dolayısıyla mes'uliyet iddiası şeklinde prefektür meclisine arzedilecek keyfiyetlerden olmadığı söyleniyordu. Fakat bu nazariye, terk edilmiştir: Burada mevzuubahs olan keyfiyet, işin yapılmamasından ibaret

menfi bir hâdisde değil, eserin bozukluğundan mütevellit müspet bir hâdisedir. (Laferriere) Hasara duçar olan kimse, tamirat talebine kıyam eder, çünkü umumî eserin hali itibariyle ziyanlı olduğu sabit olmuştur. (İhtilâf mahkemesi, 17 Nisan 1886)

Esasen bugün Şûrayı Devlet, gerek münakalâtın emniyetini temin (tehlikeli bir yolun etrafına perde çekmek), gerek bir yol üzerine toplanan suların akmasını teshil için ve gerek herhangi bir sebepten dolayı idarenin yapmağa mecbur olduğu umumî bir işin yapılamamasından mütevellit hasarlarda, hatta idarenin mes'uliyeti ve prefektür meclisinin salâhiyetini kabul etmektedir. (Şûra kararı, 10 Mayıs 1907.. ilâh)

İstimlâk ile alelade hasarın arasındaki fark.

8 inci senenin 28 pluviose kanununun 4 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası yolların, kanalların ve umumî eserlerin yapılması için arazi alınması ve taharriyat yapılması dolayısıyla eşhası hususiye tarafından ileri sürülen tazminata müteallik metalibat ve itirazatı rüiyet salâhiyetini prefektür meclislerine veriyordu.

Fakat 7 Temmuz 1933 ve 3 Mayıs 1841 tairhli kanunlarla tadıl olunan 8 Mart 1810 tarihli kanun istimlâkin ciheti adliyece yapılacak esasını vazedelidenberi prefektürler meclisinin, “zaptedilmiş arazi” hakkında prefektür meclislerinin salâhiyeti kalmamıştır. (85 inci ve müteakibi fıkraya bak.

Ancak bu bahiste yalnız istimlâk hususunda salâhiyet prefektür meclislerinden alınmıştır. Yani istimlâkten gayri ahvalde, mülkiyeti nezederek idareye vermek gibi hallerde salâhiyeti rüiyet prefektür meclislerindir. Bu mütalea, daimî hasarlar denilen ve evvelce pek çok münakaşa edilmiş bulunan meseleyi halle müsaadebahş olur.

Bu nevi hasarların hasaratı muvakkate gibi prefektür meclislerinde mevzuu dava olabileceği bedihidir. (Esasen bunların ekserisi tazminat taleplerine yol açmaz). Bu meselede, ihtilâf mahkemesinin 21 Kânunuevvel 1850 tarihli kararnamesile içtihad artık tamamile taayyün etmiştir.

Maamafih burada bir noktayı tasrih etmek lâzımdır. Bir mülke arız olan hasar bu mülkün haricinde yapılan işlerden mütevellit olmayıp yolsuz yapılan işlerden mütevellit yani idarenin mezuniyeti olmaksızın hususî bir mülk üzerinde yapılan işlerden münbais ise hakkı mülkiyete tecavüz var demektir ve zarar ve ziyan itası ve malın sahibine teslimi için açılacak davaların salâhiyeti rüiyeti prefektür meclislerindir. (Şûra kararı, 16 kânunuevvel 1910).

Aynı vasıtalarla, tasarrufu kanunen tanınmış bir mülke yapılan hasarlar da böyledir. (İhtilâf mahkemesi, 10 Kânunuevvel 1910).

Muvakkat işgallerin bais olduğu hasarlar.

Görüldüğü veçhile 8 inci senenin 28 pluviose kanununun 4 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası mucibince prefektür meclisleri, prefeler tarafından verilen mezuniyetle depo ittihazı veya nafia işlerine ait mevad ihracı için işgal edilen arazinin işgalinden mütevellit deavinin rüiyeti salâhiyeti prefektür meclislerine aittir. Bu salâhiyet, 29 Kânunuevvel 1892 tarihli kanunun 7 nci ve 10 uncu maddeleri ile teyit edilmiştir. Bu salâhiyet pek umumî olup yalnız tazminatın tesbitine değil belki aynı zamanda işgalin intizamına müteallik bütün hususata şamildir..

Meselâ işgale ruhsat veren kararı idarinin makbuliyeti hakkındaki nizalar da bu salâhiyetin dairesine girerler. Bu salâhiyet hatta vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddialarını rüyet eden Şûrayı Devletin dahi salâhiyetini nezeder. (Şûra kararı, 1 Mayıs 1885. ilâh)

Burada, şurasını nazarı dikkate almak icap eder ki işgale idari bir mahiyet izafe eden cihet, bu işgale mezuniyet veren velâyeti âmme akti, prefenin kararıdır. Bu akdin mevcut olmadığı veya gayrikanunî olarak mevcut olduğu veya işgalin kararnamenin tesbit etmiş olduğu hudut haricine teşmil edilmiş bulunduğu ahvalde doğrudan doğruya mülkiyeti hususiyeye tecavüz vardır. Binaenaleyh salâhiyet, mehakimi adliyeye racidir. Prefektür meclislerinin salâhiyeti haricinde kalan mevad: 1 — Prefe tarafından verilen bir mezuniyete müstenit olmayıp sahibi mülk ile müteahhit arasındaki bir mukaveleden veya müteahhidin suiistimalinden mütevellit olan hasarlar. 2 — Mezuniyete müsteniden yapılan ve fakat bu mezuniyet kanunî olmıyan işgallerden mütevellit hasarlara ait tazminat talepleri. Meselâ hakkı irtifaka tâbi olmıyan kapalı ve bir meskenin müstemilâtından olan arazide yapılan işgaller. (Şûra kararı, 21 Temmuz 1903.) 3 — Prefenin şekil itibariyle batıl olan bir kararma müsteniden veya kararın sahibi mülke tebliğinden evvel yapılan işgallerden mütevellit hasarlardan dolayı yapılan tamirat talepleri. 4 — Müteahhidin çıkarılan mevaddı, ifasına ruhsat verilmiş olan umuru nafiadan gayri hususatta kullanması dolayısıyla yapılan metalibat. (29 Kânunuevvel 1892 tarihli kanunun 16 inci maddesi bunu hatta ceraimi cezaiyeden addeder.) Salâhiyeti bu suretle tevzi eden birçok kararlar vardır. (Şûra kararı, 6 Kânunuevvel 1889 .. ilâh)

Tazminatın tesviyesine, fazlai kıymetin garameten taksimine, işgalin hitamından itibaren tazminatın müruru zamana tâbi olmasına müteallik olan kaideler.. ilh. 29 kânunuevvel 1892 tarihli kanunun onuncu ve müteakip maddelerinde izah edilmiştir. Bunların tefsire ihtiyaçları yoktur.

Yaynız şu ciheti kaydedelim ki, muvakkat işgal bahsinde tazminata hakkı olanların idare tarafından müteahhüde medyun bulunan mebalîğ üzerinde imtiyazları vardır. (29 kânunuevvel 1892 tarihli kanun, madde 18) ; mukavelenameler ve hükümler de dahil olduğu halde hasarata ve tazminat taleplerine dair olan bütün evrak ve akitler damga ve tescil resminden muaftırlar. (29 kânunuevvel 1892 kanunu, madde 19.)

Hasaratın tazminata bâis olmasının şartları nedir?

İçtihat, atideki kavaidi istihraç etmiştir:

1 — Bir hasar, bilâvasıta, âcıl ve halı olmalıdır. Bir hasar, tesadüfi olur ise tazminata yol açmaz. Tazminatı muhik göstermiyen bilâvasıta ve halı olmıyan bir hasara misal olarak türk ve muabir inşaatı neticesinde yeni bir yol açılması ve civardaki mağazalarının müşterilerinin yolunu değiştirmesi gösterilir. Pariste Opera caddesi açıldığı zaman Palais – Royal'deki dükkânlar bu vaziyete düşmüştür. (Barthelmy). Mösyö Hauriou diyor ki: Tacirlerin yerlerini değiştirmelerini icap eden silsilei avamilde binlerce mutavassıt hâdiseler mevcut olduğu bâhir bir keyfiyettir. Delili şudur ki yeni yolların muvaffak olmaması ihtimali de mevcut olabilirdi. Eğer bir hasar var ise bilvasıta ve tesadüfidir, inşaatın mücaveretinden mütevellit değildir. (Şûra kararı 29 şubat 1862 .. ilh.)

2. — Hasar, maddî yani şagilin hakkı, umumî eserin

inşası dolayısıyla fizik anasırı itibarile müteessir olmalıdır. Meselâ bir binanın manzaradan mahrum edilmesi tazminat talebine yol açabilecek bir hasar değildir, eğer bu arazi ziraata tahsis edilmiş arazi olup ta manzaradan mahrumiyeti maddî kıymetini haleldar etmiyecek ise. (Şûra kararı, 10 şubat 1905 .. ilh).

Fakat bu unsur, inşa edilmiş bir binanın kira kıymeti üzerinde mühim bir surette tesir edecek olursa iş değişir.

Bu hususu takdire Şûrayı Devlet pek geniş davranır. Meselâ hava cereyanlarına mâni olan bir demiryolu tümseği yüzünden iyi işliyemiyen bir yeldeğirmeni sahibinin tazminat talebi davasında bu tazminatın itası lüzumuna hükmetmiştir. (Şûra kararı, 31 Kânunusani 1890). Bu meselede maddî hasar vehleulâda göze çarpmıyordu. Fakat Mösyö Hauriou'nun dediği gibi “Hakkımülkiyetin pek o kadar dar telâkki edilmemesi lâzımgeleceği az bir teemmül ile anlaşılır; bu hak, yalnız araziye tasarrufu değil, aynı zamanda güneşten yağmurlardan, bir kelime ile mıntakanın normal iklimini teşkil eden ahval ve şeraitten istifadeyi mutazammındır...

Umumî bir surette denilebilir ki bir sahibi mülkün, mülküne ve ondan temin edeceği menafie maddî hasar tari olmıyan ahvalde, sırf zevkinin ihlâl edilmesi dolayısıyla, tazminat alamaması kabul edilebilirse de, bizzat mülkün veya işletilmesi usulünün veya mahreçlerinin hasara uğratılması takdirinde tazminat itası elzemdir. Meselâ, bir bina çukura vazedilerek su sızıntılarına maruz bırakılırsa. (Şûra kararı, 8 Ağustos 1896) Nafia işleri bir binayı bulaşık sularına veya sanayide kullanılan ve pislenen sulara maruz bırakırsa (İhtilâf mahkemesi, 4 Kânunuevvel 1897); bir lâğımdan veya gübre tarlasından gelen pis

kokulara maruz bırakılırsa (Şûra kararı, 6 Temmuz 1906) veya umumî bir halâyâ mücaveret dolayısıyla pis kokular maruz kalırsa (Şûra kararı, 6 Temmuz 1906.. ilâh.)

3. — Hasar, hakikî bir hakkı ihlâl etmeli, müstear bir temettü ve tezevvükü ihlâl ile kalmamalıdır. Mülk sahibi, kiracı veya kullanan kimseler, — istifade ve temettüleri haleldar olduğu takdirde — tazminat talep etmek hakkına maliktirler. Mülkün mahreci tadil edildiği takdirde de tazminat talebi hakkı mevcuttur. Zira bir mülkün tariki âmme amhreci olması, mülkiyetin havasındandır.

Bilâkis, umuru nafia bir şağilin türk ve maabirdeki istifadesini tahditten başka bir netice vermediği takdirde bu ruhsat müstear ve emvali emiriyenin ferağı kabil olmaması dolayısıyla her zaman geri alınması kabil bir hak olduğundan tazminat iddiası mevcut olamaz. Fakat bu tahdit keyfiyeti, idareden sadır olmayup ta bir sahibi imtiyazdan sadır olur ise mesele değişir. Sahibi imtiyaz, türk ve maabire ait ruhsatnamenin müstear vasfı ile ihticaç edemez, çünkü emvali emiriyenin nakabili ferağ olduğunu ancak idare ileri sürebilir. (Şûra kararı, 3 mart 1903)

4. — Hasar hususî olmalı, yani bütün bir halkın müteessir olduğu mahzurlar meyanına dahil olmamalıdır. Meselâ bir yolun değiştirilmesi bir kasaba halkını şehre gitmek için daha uzun bir mesafe kat'ına mecbur eylemesi halinde tazminata yol açabilecek hususî bir hasar mevcut olamaz.

5. — Hasar, istisnaî olmalı, yani ehemmiyet itibarile mücaveret mahzurlarının fevkinde bulunmalıdır. Tabiri diğerle hakkını istimal eden bir sahibi mülkün bilâtazminat komşularına bais olduğu sıkıntılar, (bir kuyunun açılması ile bir menba suyunun eksilmesi, tariki âmda bir bina inşasıyla ziyam tenkis.. ilâh) tazminat iddialarına

yol açamazlar. (Şûra kararı, 29 Mart 1901 ilâh) inşaat müddeti uzun olmamak şartile turuk ve maabir inşaatından mütevellit güzergâhta mürur ve uburun güçleşmesi, toz ve gürültü gibi yol kenarındakileri müteessir eden muvakkat sıkıntılar için de böyledir. (Şûrayı Devlet kararı, 12 Kânunusani 1900.. ilâh)

Bilâkis, idare tarafından yapılan iş esas itibarile eşhası hususiyeden beklenebilen işleri geçtiği takdirde tazminat vardır. Meselâ idarenin kendi mülkü için kazmış olduğu kuyudan dolayı bir menbain suyu eksildiği takdirde tazminata mahal yoktur. Bilâkis bir tünel hafrında ise tazminat vardır. (Şûra kararı, 11 Mayıs 1889).

Tazminat davası kimim aleyhine ikame olunur?

İşler, emaneten idare olunduğu takdirde dava, işler hangi hükmî şahıs hesabına yapılmış ise onun aleyhine tevcih olunur. (Devlet, departmanlar, nahiyeler..) Köy yollarına gelince, servisi departmana ait olmakla beraber, bizzat yolların geçmiş oldukları nahiyelerin emvali emiriyesinden olduğunu unutmamalıdır.

Şu halde dava, bu meselede istisnâ olarak köy servisinin şefi olan ve nahiyeyi veya alâkadar nahiyeleri temsil eden prefe aleyhine tevcih olunur. (Şûra kararı, 20 teşrinisani 1903)

İşler taahhüt tarikiyle yapılırsa şu cihetlerin tefriki lâzımdır: Eğer hasarat, idarenin tanzim etmiş olduğu plânın veya memurlarının hatası yüzünden vukubulmuşsa yalnız idare, mes'ul olur. (Şûra kararı, 20 Mayıs 1892). Eğer hasarat, müteahhidin veya adamlarının hatayı şahsîsi yüzünden hâdis olursa müteahhit mes'uldür. Maamafih idare, onunla mütesanittir. Yalnız hakkı müracaatı var-

dır. O takdirde dava, gerek idare gerek müteahhit ve gerek her ikisi aleyhine ikame olunur. (Şûra kararı, 9 Kânunuevvel 1892) Maamafih muvakkat işgallerden mütevellit hasarlarda 29 Kânunuevvel 1892 tarihli kanunun 18 inci maddesi, hasara duçar olan kimsenin ancak naktî muavenet talebine hakkı olailir, bu sureti hal, yukarda zikredilen içtihat ile pek ahenktar değildir.

İşler ihale tarikiyle yapıldığı zaman alelekser şartnameler, bütün haşaratın müteahhit tarafından tazmin edileceğini natık bulunur. Bu, eşhası salisenin müstefit olabilecekleri gayre ait bir maddedir. Binaenaleyh eşhası salise, her türlü ahvalde müteahhidi mahkemeye davet edebilir. Fakat bahsolunan madde, işe dahil olmıyan eşhası saliseyi ızzar etmemelidir. Bunlar, bir menfaat gördükleri takdirde gerek idare ve gerek müteahhit aleyhine dava açabililer.

Aynı prensip, taahhüt tarikiyle yapılan işlere de kabili tatbiktir. İdare, şartnamenin bir maddesine istinat edorek eşhası salisenin davasından kendisini sıyıramaz. (Şûra kararı, 20 Mart 1926 ilâh)

Davaya ve usule müteallik kaideler.

İdare aleyhine ikame olunan hasar dolayısıyla tamirat davası, hasarın bir cürmü cezaî teşkil etmesi halinde bu hasarın müsebbibi aleyhine ikame olunan davanın aynı değildir. Bambaşka bir esasa istinat eder. Ve binaenaleyh cürüm gibi üç senede müruru zamana uğramaz. (Şûra kararı, 22 Mayıs 1912.. ilâh)

Bazı ahvalde meselâ işgali muvakkat halinde dava ikamesi müddeti, daha kısa yapılmıştır. Bu halde işgalin hitamından itibaren iki sene zarfında müruru zaman vaki

olur. (22 Kânunuevvel 1892 kanunu .. ilâh)

Talep, idarî bir karar istihsaline hacet kalmaksızın, doğrudan doğruya serdolunur.

Pazarlıklar meselelerinde olduğu gibi ihtilâf, tamamen naktî mahiyettedir: Mahkemei idariye, tazminatı ya kabul veya reddeder. Hasarı izale edecek surette işlerin ıslah ve tadilini emredemez. Maamafih idare mezkûr işleri yapmak istemediği halde, prefektür meclisinin hasarzede ye tazminat vermesi kabul edilmiştir. (Şûra kararı 16 mart 1905 ilâh) Daha ileri gidilebilecek mi ve bu hususatta tazyik sistemi kabul olunabilecek mi? Bu, deavii idarenin ruhuna münafidir (Hauriou'a müracaat).

Hasaratın tesbiti her zaman ameliyatta mütehassıslar tarafından ve 22 temmuz 1889 tarihli kanunda münderiç kaidelere tevfiikan yapılır (196 ıncı fıkra). Hasarat için keşif yapılması alâkadarlardan biri canibinden talep edildiği takdirde mecburî olarak emredilmesi lâzımdır. (28 temmuz 1889 kanunu madde 13). Maamafih, 22 Temmuz 1889 tarihli kanunun 2 4üncü maddesi mucibince esasen prefektür meclisi reisine verilmiş İdarî bir kararla bu mahiyette bir keşfe başlanılmışsa bu tedbir mecburî olmaktan çıkar. Faydalı bir neticeye vâsıl olmayacağı bilfarz malûm olduğu takdirde de keşif emredilemez. Müddeinin delâili kabul edilmekle beraber talebi esbabı reddiye dermeyanile veya herhangi bir sebebi hukukî ile reddedildiği takdirde böyledir. Meselâ müddeinin hakkı müruru zamana uğramışsa, sırf manevî bir zarar veya bilvasıta bir hasar mevzuubahisse.

Evvelce de söylediğimiz gibi, tazminat ancak para olabilir. Tazminat, yalnız uğranılan ziyan değil, aynı zar manda kaybedilen kazancı ihtiva etmelidir. Muvakkat işgal dolayısıyla vukua gelen hasarlarda 29 Kânunuevvel

1892 tarihli kanunun 13 üncü maddesi tazminat hesabına müteallik şayanı dikkat tasrihatı ihtiva eder.

Hem hasar tazminatı, hem de istimlâk tazminatı olamaz. Bir mülk kısmen istimlâk edildiği zaman jüri, tazminat meselesini hallederken hesaba yalnız alınan hissenin kıymeti değil, kalan kısmın uğraması muhtemel tedennii kıymetin miktarını da hesaba katmak icap eder. Bu suretle istimlâk dolayısıyla tazminat alan bir mülk sahibi, umuru nafia yüzünden uğramış olduğu hasar dolayısıyla ayrıca tazminat talep edemez. Fakat bazı ahvalde istimlâk esnasında derpiş edilmemiş olan ve badelistimlâk peyda olan birtakım hasar unsurları meydana çıkar. Bu halde prefektür meclisi, bu yeni hasarı takdire ve tazminatı tesbite salâhiyettardır. Şayet böyle bir hasar unsurunun jüriye arzedilip edilmediği ve onun tarafından istimlâk tazminata ithal olunup olunmadığı hususunda tereddüt olunursa evvelâ kararın idari mahkeme tarafından tefsiri icap eder.

İnşaatın bir mülke verdiği fazlai kıymet.

Bazı defa umuru nafianın icrası gerek gayrisihhîlik esbabını kaldırmak, gerek suya sahil yerleri sulara sızıntısından kurtarmak, gerek etraf ile münakalâtı teshil etmek suretile bir mülke fazla kıymet verebilir. Bu hususta iki mesele mevzuubahistir: 1 — Fazlai kıymet ile aynı mülkün uğradığı hasar miktarı arasında tazminat miktarını fazlai kıymetten tenzil maksadile bir takas vücuda getirmek mümkün müdür?

2. — Fazlai kıymeti bir hasar ile taviz etmek mümkün olmıyan ahvalde bu fazlai kıymete doğrudan doğruya bir şey metalibe etmek mümkün müdür?

İki mesele de ayrıca tetkik ve derpiş edilmelidir.

Hasarın fazlai kıymet ile takası.

Mükellefler, umuru nafianın bütün masraflarına iştirak etmekte olduklarından onlardan bir kısmının bu işlerden hususî surette müstefit olması adalete muvafık değildir. Esasen hasar dolayısıyla tazminat, gayrimenkulün eski hali ile yeni halini mukayeseyi müstelzendir. Bu mukayeseye umuru nafiadan mütevellit fazlai kıymet de bir unsur olarak dahil olur. Bir de kanunun iki yerde tazminatın fazlai kıymet ile taviz ve telâfi edilmesini kabul etmiş olduğunu hazarı dikkate almak icap eder. Biri istimlâk meselesinde (3 Mayıs 1841 kanunu, 51 madde) diğeri işgali muvakkat meselesinde (29 kânunuevvel 1892 kanunu, madde 14).

İşte bu umumî kaidenin bir nişanesidir ve içtihad hiçbir zaman, asıl umuru nafiadan mütevellit hasarlarda fazla kıymet ile telâfiyi kabulde tereddüt etmemiştir. (Dalloz). Şûrayı Devlet, gerek istimlâk ve gerek işgali muvakkat meselelerinde kanunun istediği şeraitten mülhem olarak fazla kıymetin, telâfi unsuru olabilmesi için, hakikî, acil ve hususî olmasını ister. Mevzuubahis mülkün bulunduğu mıntakanın bütün diğer mülkleri ile müştereken istifade etmekte olduğu fevaidin telâfisi bahsinde yeri yoktur. İlerde vuku bulacak istifadelerle muhayyel olan ve muhakkak olmıyan istifadeler de böyledir.

2 — Fazla ikıymet talebine ait doğrudan doğruya yapılacak davalar.

Gitgide umuru nafia, etraftaki gayrimenkullere mühim

bir fazlai kıymet vermektedir: Bataklıkları mümbit arazi haline getiren kanalizasyonlar, sür'atle antrepo haline gelen civar toprakların kıymetlerini yüz misline çıkaran liman işleri, havasız ve ziyasız bir sokağı muazzam bir bulvar haline getiren belediye işleri ilâh... Bu halde cemiyet, büyük masraflara civardaki gayrimenkullere kıymet bahşetmiştir. Bunda o kadar kıymetlenmek vardır ki hakkelinsaf taksime, izalei şüyua benzer bir sureti halli istilzam eder.

Bu vaziyet, esasen 16 Eylül 1807 kanunun 16 ıncı maddesi tarafından derpiş edilmiş idi. Fazlai kıymet bedelini istihsal için vücuda getirmiş olduğu usul, karışık ve pek az amelî di. Fazlai kıymetten müstefit olan her mülk sahibinden istenilecek para hususî komisyonlar tarafından tayin ve tesbit ediliyordu. Bu komisyonlar, hakikî muvakkat mahkemeleri andırıyordu. Ve bunların mukarreratı Şûrayı Devlette istinaf olunabiliyordu. Paralar, esamiyi mübeyyin defterlerle biayni bilvasıta rûsum gibi tahsil ediliyordu.

Pek az amelî olan bu usul pek az kullanılmıştır. 6 Teşrinisani 1918 kanunu — ki 17 Temmuz 1921 kanunu ile bir nebze tadil edilmiştir ve her ikisi de 3 Mayıs 1841 kanununa ithal olunmuştur — bu prensipi umumileştirmiş ve tatbikini (pek te o kadar muvaffak olmaksızın) daha amelî yapmak istemiştir. Bu ahkâmı münakaşa ve tetkik etmeğe hacet yoktur. Zira fazlai kıymet tazminatı, bu sistemde istimlâk jürisi tarafından tayin olunur ve bu itibar ile deavii idare haricinde kalır (Barthelemy) ilâh...

b — Umuru nafiaya isnat olunabilen insan kazaları

Umumî mefhumlar.

Umuru nafia, yalnız mülk sahiplerine daimî veya muvak-

kat hasarlar ika etmekle kalmayıp belki nüfusu insaniyeyi de müteessir eden kazalara da sebebiyet verebilir (Bir siperdeki tenvirat fıkdanı yolculardan birinin düşmesini, bir arazinin çökmesi ameleden birçok kişinin telef olmasını intaç edebilir...) Bu kazalardan mütevellit zarar, umuru nafiadan mütevellit bir hasar gibi mi telâkki edilecek ve bu yüzden mütevellit deavi prefektür meclisinde mi rüiyet olunacak ?

Şûrayı Devletin içtihadı hukukisi umumî surette ihtilâf mahkemesininki bazı farklarla, temyiz mahkemesininki de daha çok tahdidat ile bu suale tasdik cevabı vermişlerdir. Maamafih inkâr edilemez ki umuru nafianın icrasından mütevellit olan ve ekseriya bu icradan tefriki kabil ve irtikâp edilmiş bir hataya atfı mümkün olmıyan hasar ile bir veya birkaç şahsın telef veya mecruh olmasını intaç eden ve hata nazariyesini bütün hukukile ortaya çıkaran kaza arasında derin bir fark mevcut olduğu inkâr edilemez. Tatbikatta bu son halde pek sıkı olarak kaza ile bir nafia işinin icrası arasındaki rabıtaya bağlanıp kalmadan ise velâyeti âmmenin mes'uliyeti fikri umumisini ileri sürmek daha muvafık olur.

Maamafih idari içtihat, bu mebhaste üç sebepten dolayı umuru nafiadan mütevellit deavii idareye mümaselet görerek bunları idari salâhiyet dairesi dahiline ithal etmiştir. 1 — Velâyeti âmmenin mes'uliyeti nazariyesi ortaya çıktığı zaman bu nazariye pek az inkişaf etmiş idi. Binaenaleyh açıktan açığa idarenin mesuliyetini davet eden prensipelri, idarî mesailde hukuku umumiye hâkimi olan Şûrayı Devlet huzurunda ileri sürmek imkânı bulunmadığından dolayı ağır birtakım kazaların tamir edliememesi tehlikesi bulunuyordu. 2 — Ayni devirde departman ve nahiyelere müteallik mes'uliyet davalarının mehakimi adliyenin dairei

salâhiyetine dahil olduğu devlete ait olanların ise idarî mahkemenin salâhiyetine dahil bulunduğu kabul edilmiş idi. O surette ki bu deavi, prefektür meclislerine tevdi edilmediği takdirde yekdiğerine muvazi iki nevi hakkı kaza teşekkülüne sebebiyet verilmiş olacaktı. 3 — Esasen bu son hal suretinin yekdiğerine irtibatı olan ihtilâfları tefrik etmemek, salâhiyettar addolunan mahkemenin, mesaili müstahliare olmaksızın, kazanın bütün ahval ve şeraitini mukarreratı idariyeyi, kazaya sebebiyet vermiş olan servise ait emirleri serbestçe takdir etmesine müsaade bahşolmak gibi bi faydası vardır. Esasen, çok kere şahsın uğramış olduğu kaza ile mülkün uğramış olduğu hasarı tefrik etmek, kabil olamaz. (Şûra kararı, 1 Haziran 1906).

Asıl hasarlar için olduğu veçhile burada umumî eser yüzünden vukua gelen kazalarla o eserin işletilmesi yüzünden vukua gelen kazaları tefrik etmek icap eder. Bu İkinciler adlî mehakimin dairei salâhiyetine dahildir. (İhtilâf mahkemesi, 31 Mayıs 1913.. ilâh).

Nihayet şurasını da nazarı dikkate almak icap eder ki nafia işinde çalışan amelenin uğramış oldukları kazalar, idarî mahkemenin salâhiyeti haricinde kalır. Bunlar, 9 Nisan 1898 tarihli kanun ile idare olunur ve mehakimi adliyeye sevkedilmeleri muktezidir. İstinaf mahkemelerinin bazı kararları, bu kanunun yalnız fabrikalara, tezgâhlara ve ticarî mesleklere tatbik olunacağı ileri sürerek bu kanunun tatbikini tahdit etmek istemiştir. Bundan da mezkûr kanunun fabrika, imalâthane ve tezgâh teşkil etmiyen ve binaenaleyh kazanç fikrine yabancı olan âmme hizmetleri yüzünden vukua gelen kazalara tatbik edilemeyeceği neticesi istihraç olunmuştur. Meselâ yolda çamuru kaldıran bir yol bekçisinin ve bir mezar kazan mezarcının başına gelen kazalar bu nevidendir. Mahkemei temyiz, bütün bu tefrikleri red-

detmiştir. Bu mahkeme, çeşmeleri tıkayan, buzları kıran bir yol bekçisinin başına gelen kazalarda bu şekilde hüküm vermiştir.

- Fakat bir amelenin umumî eserin bozukluğu yüzünden başına gelen bir kaza dolayısıyla o ameleye müteahhit tarafından bir rant tahsis edilmesi ve sonra bu müteahhidin devlet aleyhine rücu etmesi, mehakimi adliyenin salâhiyeti haricinde kalır ve idari mahkemeye tevdi edilmek icap eder. Sigorta kumpanyasının müracaati de böyledir.

Şûrayı Devlet ihtilâf mahkemesinin içtihadı.

Şurayı Devlet, tafsîlâtı Laferriere de bulunacak olan birçok dolambaçlardan sonra ve ihtilâf mahkemesi pek o kadar mühim olmıyan bazı ihtirazî kayıtlarla, insanca vukubulan kazalarda prefektür meclislerinin salâhiyeti kazaiyelerini tevsik ve teyit etmişlerdir. (Şûra kararı, 9 Mart 1894 ilâh..) Şûrayı Devlet, gerek müteahhidin, şahsî hatasının ve gerek kazaya bais olan halin cürmü cezaî halini alması dolayısıyla idarî salâhiyette istisna yapmamıştır. Birçok ahval zikrolunabilir ki bu ahvalde kazaya bais olan hâdise, ihtiyatsızlık eseri olarak telef veya mecruiyete sebebiyet vermiş bir cürmü cezaî olduğu ahvalde bile idarî mahkeme tazminat taleplerini kabul etmiştir. (Şûrayı Devlet kararı, 30 Mart 1906). Yine Şûrayı Devlet kararı 18 Şubat 1914. (Bir yolcunun ihtiyatsızca konmuş bir teshin aletine çarparak yaralanması) 7 Ağustos 1917 tarihli Şûra kararı (bir zabitin, salâhiyeti kâfiyede olmamasından mütevellit kaza). Eğe müteahhit veya emri altında bulunanlardan biri, katli nefse sebebiyet vermiş olmak töhmetile takibata maruz **kalır ise kaza kurbanı, gerek cürüm failine ve gerek** patrona karşı dava ikame hakkına maliktir. Paton, **ceza** mahkemesi

huzuunda hukukan mes'uldü. Fakat Kanunu Medeninin 1384 üncü maddesi mucibince müteahhitler veya adamlarının hatalarından hukukan mes'ul olmıyan idare aleyhinde ikamei dava edemez. (İhtilâf mahkemesi, 26 Mayıs 1924).

Bu meselede Şûrayı Devletin prefektür meclislerine tanımış olduğu vâsi salâhiyet, köy yollarında olduğu gibi mükelleflerin bedenen hizmetleri suretinde yapılan işlerinde bariz bir şekilde görünür. Bu takdirde kazaya uğrayan bedenen hizmette bulunan kimse ise onun tazminat davasını prefektür meclisi rüiyet eder. (Şûra kararı, 7 Ağustos 1909). kazaya uğrıyan şahsı salisin idare veya kazaya sebebiyet veren amele aleyhine olan davaları da böyledir. (Şûra kararı, 30 Teşrinievvel 1925). Tazminat mükellefiyetini kazaya sebebiyet veren mükellefler ile idare arasında tevzi edilmesi meseleleri de bu kabildendir (aynı kararname).

Mahkemei temyizın hukukî içtihadının izah ve tenkidi.

Temyiz mahkemesi, son senelere kadar Şûrayı Devlet ve ihtilâf mahkemesi içtihadını kabul eder göründükten sonra, bunun tatbikini tehir için büyük mesai sarfetmiştir. Buna iki usul ile vâsıl olmuştur: Evvelâ temyiz mahkemesi, esasında katil veya cerh gibi bir cürmü cezaî olan bir kazadan mütevellit tazminat talebini mehakimi adliyenin salâhiyeti dairesine ithal eder. Mahkemei temyize göre velâyet adliye, hukuku umumiye davası ile birlikte şahsî dava ikame edilmiş olsun olmasın, dava ister cürmü ika eden aleyhine, ister hukukan mes'ul olan şahıs aleyhine ikame edilsin, bu nevi talepleri rüiyete salâhiyettardır (27 Teşrinisani 1918 ilâh..).

Yukarıki mütalea mahkemei temyiz tarafından yalnız müteahhit veya adamlarının cezaî mahiyetteki cürüm-

lerine değil aynı zamanda onların alelade hukukî hatalarına da teşmil edilmiştir. Bu usul ile Temyiz Mahkemesi, nüfusca telefât mevzuu bahsolmayup yalnız maddî hasar mevzuu bahsolan ahvalde umuru nafianın icrası dolayısıyla vukua gelen kazaların birçoğunu mehakimi adliyyeye sevketmeğe muvaffak olmuştur.

Bu sistem, Devlet Şûrasının ve ihtilâf mahkemesinin sistemine faik olamazdı. Evvelâ şurasını nazarı dikkate almak icap eder ki Mahkemei Temyiz, davanın idare aleyhine tevcihi halinde içtihadını değiştirir. Diğer taraftan Mahkemei Temyiz, tazminat davası müteahhit aleyhine olmayup ta idare aleyhine olduğu zaman idarî salâhiyeti kabul eder. Devlet şûrasının arzusu veçhile aynı hâdisenin muhtelif safahatını aynı tetkike tâbi tutacak ve bundan mes'ul olan eşhası aynı mahkemeye tevdi edecek yerde aynı kaza için iki salâhiyet mercii bulunmak nekadar esef engiz bir şeydir!

Diğer taraftan temyiz mahkemesi, nafia işlerinde mes'uliyetin hukuku medeniyede olduğundan başka prensiplere istinat etmekte olduğunu unutmuş gibi görünmektedir. Temyiz mahkemesi, servisin akidlerine ve efali umumiyesine şu veya bu şahsın hatasından daha ziyade ehemmiyet vermektedir. Esasen temyiz mahkemesi, uzun müddet ısrarla müdafaa etmiş olduğu sistemin bozukluğunu hissetmiş görünmektedir. 27 kânunusani 1925 tarihli bir kararnamede hukuk dairesi, sahibi imtiyazın yapmış olduğu bir hata yüzünden tariki âm üzerinde çıkıntı yapan bir demiryolunun raylarının fena ferşedilmiş olması dolayısıyla vukua gelen bir kazanın netayicini münhasıran idarî mahkemelerin takdir edebileceklerine karar vermiştir.

Bu tahavvülün asıl şayanı dikkat olmasının sebebi, hemen hemen aynı meselede istida dairesinin adli mehakime

salâhiyet vermiş olmasıdır.

C — İdarenin gayri mukaveleyi mesuliyetin umumî nazariyesi

Şûrayı Devlet nazariyesinin heyeti mecmuasına bir nazar.

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatlerine ait tetkikat haricinde, Devlet Şûrası tarafından kullanılan hukukun inşasını Şûranın, idarenin mes'uliyeti umumiyesi nazariyesini vücuda getirmek için sarfetmiş olduğu mesaiden gayri hiçbir yerde daha iyi görüp anlamak mümkün değildir. Bu mühim işi başarabilmek için uzun seneler lâzım gelmiştir. Bir taraftan idare, mes'uliyetten kaçmış, kendisini gayrimes'ul ilân etmeğe çalışmıştır. Diğer taraftan doktrin ve adlî mehakim, hukuku umumiyeğe ait olan bu meseleyi hukuku hususiye prensipleri ile halletmeğe uğraşmak suretile yanlış yola gidiyorlardı. Umumî surette devletin veya kaim makamlarının Kanunu Medenin 1384 üncü maddesi mucibince memurların hatalarından mes'ul olduklarını ve devlet memurlarının hatta en hafif hatalarından mezkûr kanunun 1383 üncü maddesi mucibince şahsan mes'ul olduklarını söylemek mümkün değil idi. Bu suretle nısfet noktai nazarından gayrikabili kabul ve tatbikat noktai nazarından meş'um bir takım neticelere vasıl olunacak idi: Memurların üzerine hatta en hafif nisyanları için hudutsuz bir mes'uliyet tehdidini yükletmek mümkün olamayacaktı; devlete gelince bir taraftan onun faaliyetini sektedar etmeksizin onu servisin en hafif bir noksanıyeti yüzünden mütehaassıl zararı tamir etmeğe icbar etmek mümkün olamazdı; diğer taraftan bazı zararlar vardır ki bunlarda servis hatası var mıdır, yok mudur mü-

lâhazasını kale bile almaksızın, tamir etmek nısfet icabatındandır.

Bu mülâhazalar, idari içtihadı berveçiatı tamim edilebilecek suveri haliyeyi kabule sevketmiştir:

1— İdare, âmme hizmetinin gayritabiî, yolsuz veya fena işlemesinden dolayı vukua gelen hasarlardan mes'uldür; 2.— İdare, âmme hizmetinin tabiî ve yolunda işlemesi takdirinde dahi, tazminatın verilmemesi açıktan açığa nısfet kaidesini ihlâl edecek ve aynı milletin efradı arasındaki tesanüt prensibine muhalif olacak olur ise, tazminat vermek mecburiyetindedir. 3. — Devlet memurları, tağrir veya tağrire temsil edilebilecek derecede ağır şahsî hataları yüzünden hâdis olan hasarları eşhası hususiyeye tazmin ile mükelleftirler. Bu, servis hatasına tekabül eden şahsî hâdisedir. Fakat bu şahsî mes'uliyet, diğer iki prensipten biri dolayısıyla derkâr olan devletin mes'uliyetini refedemez.

İçtihadın bu mesaisini bütün teferruatile takip etmek merak aver bir şeydir. Mukayese tarikile meselenin Laferriere tarafından tetkik edildiği zaman ile şimdiki zamandaki vaziyeti tetkik edilecek olur ise ehemmiyeti anlaşılır. Kazaî salâhiyet noktai nazarından velâyeti âmmenin mes'uliyetini tetkik ederken bu bapta bir fikir vermiş idik.. Şimdi meselenin heyeti umumiyesini tetkik edeceğiz.

Memurlarının hatası yüzünden devlet Kanunu Medenininin 1384 üncü maddesi mücibince mesul olamaz.

Devletin veya kaim makamlarının emvali mevruseyi hukuku hususiye memur ve müstahtemlerinin vaziyetine muadil vaziyette bulunan memur ve müstahtemlerle idare

etmesi gibi bir şahsı hususî vazifesi görmekte olduğu ahval haricinde, Kanunu Medenin 1384 üncü maddesinin iş müteahhit veya vekiline tahmil etmekte olduğu mesuliyet, memur ve müstahtemleri ne "ecir", ne "prépose" ve ne de "Commi" olmıyan idareye şamil olamaz. (140 ıncı fıkraya müracaat).

Devlet Şûrası, idarei umumiyeler aleyhine tevcih edilen mes'uliyet davalarında hüküm verdiği zaman daima Kanunu Medenin 1384 üncü maddesini bertaraf etmiştir. Devlet Şûrası, birçok kararnamelerle bu prensiplerden şu neticeyi istihraç etmiştir: Bu gibi mes'uliyet davalarını rüiyete ancak mahkemei idariye salâhiyettardır.

İhtilâf mahkemesi, Blanco kararındanberi (8 şubat 1873) aynı nazariyeyi ilân etmiş ve mahkemei temyiz de, malûm olduğu veçhile, bu karara iltihak eylemiştir. (Fıkra, 140.)

Bu içtihad, nazariyat itibarile bizzat âmme hizmetinin mekanizmasından, kanun metinlerinin tefsirinden ve tarihi menşelerinden iktibas edilmiştir.

140 ıncı maddede bu sebeplere ait tafsilât bulunabilir.

İhtilâf mahkemesi, bu prensiplerden şu neticeyi istiharaç etmiştir: Devlet, memurlarının yaptıkları işler dolayısile hukukan mes'ul sıfatile ceza mahkemelerine celbedilemez (ihtilâf mahkemesi, 15 nisan 1905 ihl)... Cinayet mahkemesi, fevkalâde tenkit edilen bir kararı ile, bilinmez hangi sebebe binaen, umumiyetle kabul edilmiş olan bir akideye, bir içtihadı karşı bu akidenin zıddını kabul etmiştir. Fakat salâhiyetlerin nazımı nihaisi olan ihtilâf mahkemesi, içtihadında kat'iyyetle sabitkadem olmuştur. (İhtilâf mahkemesi, 26 mayıs 1924.) Bu suretle ihtilâf bitmiş farzolunabilir.

Devlete ait mes'uliyetin tarihi inkişafı.

Ekseriya âmmе hizmetlerinin mes'uliyetinin tarihi hukukisi yapılmıştır. Uzun mücadelelerin, malâmal olduğu tereddütlerin, bocalamaların derin sebepleri daima vazih surette görülmemiştir. Bu mesele hakkında umumî bir fikir vermeğe teşebbüs edeceğiz. On dokuzuncu asrın hemen hemen bütün müddeti devamınca karşı karşıya bulunan iki taraf yani idare ile halk, iki münazaünfih fikir etrafında mücadele etmiştir. Birinci fikir, hâdiselerin teşkil etmiş olduğu tecrübelerle, bidayetteki sıhhatini kaybetmiş. İkincisi de bugün tamamen hükümden sakıt olmuştur. İdare, gerek kendisine ve gerek memurlarının mes'uliyetin ancak silsilei meratip esasına müstenit ve siyasî olabileceği mütaleasında idi. İdare, gerek memurlar ve gerek devlet ve kaim makamları (departmanlar, nahiyeler, müessesatı umumiye) aleyhine tevcih edilecek nakdî mes'uliyetleri servisler için zarurî olan serbestiye karşı bir engel, teşebbüslere karşı bir mania ve nihayet cemiyetin müteessir olacağı bir atalet unsuru ve bir müşkülât membaı addetmekte idi. Bu haleti ruhiyeye 8 inci senenin 22 frimaire kanunu esasisinin 75 inci maddesinde; ikinci imparatorluk zamanında idarî tasarruflar nazariyesine verilmiş olan şümulde ve meselâ postalar, telgraflar, telefonlar gibi hususatta idarenin mes'uliyetini tahdit veya büsbütün refeden kanunlarda ve memurini mehakimi adliye huzurunda tamamen mes'ul tutmak maksadile 8 inci sene kanunu esasisinin 75 inci maddesini feshetmiş olan 19 Eylül 1870 tarihli kararnamenin tesiratını hiçe indirmek için idare tarafından sarfolunan ve muvaffakiyetle tetevvüç eden mesaide tesadüf olunur. Halk ta memurların hukuk veya ceza mahkemelerindeki namahdut mes'uliyetleri bahsinde keyfi harekete karşı

teminat araştırmakta idi. Onları hukuku hususiye tâbi alelade commilere temsil etmek ve hususatı idariyeye hukuku medeniyet prensiplerini tatbik eylemek suretile hem memurların, hem de müvekkil sıfatile devletin mes’uliyetini ortaya koymak isteniliyordu. Fakat Şûrayı Devlet, Kanunu Medeninin 1384 üncü maddesini bu suretile tatbikini kabul etmediğinden âmme hizmetlerini mehakimi adliye huzuruna celbetmeğe teşebbüs ediliyordu. Şahsen nazarı itibara alınan memurlar hakkında bu tabye, servis hâdisesi ile şahsî hata arasında gözetilen fark yüzünden ve bir memurun ancak şahsî hatası dolayısıyla mehakimi hukukiyeye sevk ve kendisinden naktî tazminat talep edilebileceğİ mütaleası karşısında muvaffakiyetsizliğe uğramıştır (126 inci fıkra müracaat).

Eşhası hususiye, âmme hizmetlerinin mes’uliyeti bahsinde uzun zamanlar, ve her türlü çarelere baş vurarak bu mes’uliyeti mehakimi adliye huzuruna sevke çalışmıştır. Eşhası hususiye, idarî mahkemeye karşı derin bir itimatsızlık besliyordu. Bu, bir cihetten muhik idi. Çünkü idarî mahkeme, on dokuzuncu asrın ilk iki rub’unda devlet mesuliyetine ait deaviyi rüyet ve müeyyideleri tatbik etmek hususunda korkaklık göstermiş idi. Asıl millî denilen servislere gelince bu hususta halk tarafından sarfolunan mesai, pek az muvaffakiyet elde etmiştir. 1872 tarihine kadar ihtilâfata ait salâhiyeti kazaiyeye hâkim olan velayeti idariye, onlara karşı “devletin bütün matlubatın, idareten tesviye olunacağını” mübeyyin 26 Eylül 1793 konvansiyon kararnamesini ve 5 inci senenin 2 germinal tarihli direktuvar kararnamesi çıkarmıştır. 24 Mayıs 1872 kanunundan sonra vücuda getirilen ihtilâf mahkemesi, bu metinlerin sıhhati hakkında şüpheler izhar etmiş ise de, tefriki kuvva prensipini natık olan kanunlara istinat etmek suretile bu

meselede salâhiyeti adliyei bertaraf etmekten çekinmemiştir. (İhtilâf mahkemesi, 25 kânunusani 1873 ilâh...) Bu noktada mağlûp olan muhalif nazariye taraftarları, bu salâhiyeti kazaiyenin tatbik sahasını, idari tasarruflar hakkında daha dar bir tarif yapmak suretile, tahdide çalışmışlardır. Âmme hizmetleri kastile yapılmış olan temşiyet tasarruflarını idarî tasarruflardan addetmekten ve bunları velayeti âmmenin tezahüratı âdadına ithal eylemekten imtina ediyorlardı. Fakat uzun müddet klâsik addedilmiş olan bu nazariye, ancak departman ve nahiyelere ait hususatta, salâhiyet noktai nazarından, amelî neticeler verebilmiştir. Çünkü ihtilâf mahkemesi devlete ait hususatta noktai nazarında ısrar eylemiştir. Maamafih kanunî ve hukukî sahada bu mesai heder olmamıştır: 15 Temmuz 1845 kanunu, demiryollarına ait hususatta devleti hukuku umumiye meşguliyetine tâbi kılmakta olduğu gibi 20 Temmuz 1899 tarihli kanun da devletin hukukî mes'uliyetini tedris heyetleri erkânının mes'uliyetleri yerine ikame ederek devleti hukuk mahkemelerinin salâhiyetine tâbi tutmaktadır.

Mes'uliyet kavaidi noktai nazarından departmanlarla nahiyelerin ve müessesatı umumiyenin devlete temsili.

Uzun müddet, mehakimi adliyenin içtihadı devletin mesuliyeti ile departman ve nahiyelerin mes'uliyeti arasında fark gözetmiş ve mehakimi idariyenin ancak devlete ait nizaları rüiyete salâhiyettar olduğunu iddia etmişti. İhtilâf mahkemesi de evvelce bu fikri kabul etmiş idi (İhtilâf mahkemesi, 7 Mart 1874 ilâh...). Fakat Devlet Şûrasının hiç bir zaman kabul etmemiş, reddetmiş olduğu bu tefrik, bugün gerek ihtilâf mahkemesi ve gerek bizzat mahkemei temyiz tarafından terkedilmiştir. Mösyö Hauriou'nun dedi-

ği gibi: “Departmanların, nahiyelerin ve müessesatı umumiyenin yapmakta oldukları servisler daha küçük mikyastaki camia teşkilâtı tarafından yapılan birtakım servislerdir. Fakat mahiyet itibarile bu camialar, büyük millî camianın aynidirler... Amme hizmetlerinin temşiyeti ve ipkası mevzuubahs olduğu zaman departman veya nahiyeler ile memurları arasındaki münasebetler, devlet ile memurları arasındaki münasebetlerin aynidir. (Barthelemy’ye müracaat. Keza Laferriere’e.. ilâh)

Esasen evvelce temyiz mahkemesi, mutlak bir hal sureti kabul etmeksizin, zabıta hususatında nahiye müdürü tarafından yapılan hatalardan dolayı nahiyeler aleyhindeki mes’uliyet davalarının rüiyeti salâhiyetinin mehakimi idariyeye ait olduğunu kabul etmiş idi. (3 Nisan 1903 ve 15 Kânunusani 1906... ilâh) O zamandanberi hukuk dairesi, müessesatı umumiye aleyhine müteveccih mes’uliyet davalarının da idarî mehakimin salâhiyeti dairesine dahil olduğunu kabul etmiştir. (16 Nisan 1923)

Evvelce devletin mes’uliyeti bahsinde şayanı dikkat bir eser vücuda getirmiş olan Devlet Şûrası, bu suretle meselenin heyeti mecmuasına hâkim olmağa ve meseleyi daha umumî bir surette ve daha cesurane tetkik ve halletmeğe muvaffak olmuştur. Şûranın bu meselenin kat’ı inkişafını 1918 senesinde temin etmiş olduğu görülüyor.

Memurun mes’uliyeti ile idarenin mesuliyetinin içtimaî.

1872 de tesis edilmiş olan idari salâhiyeti kazaiyenin halletmek mecburiyetinde bulunduğu ilk müşküllerden biri eşhası hususiyeye ika olunan zararlardan devletin mes’ul olması hali ile bu mes’uliyetin ferden memurlara ait olması hali arasındaki farkı tayin etmek idi. Son senelere kadar

Devlet Şûrası nazarında bu iki mes'uliyet bir arada bulunamazdı. Servis hatalarından mes'ul (umumî olmaktan pek uzak bir şekilde) olan devlet, İdarî tasarruflardan tecridi mümkün telâkki olunan memurlara ait ef'alın netayici nakdiyesini memurlara bırakıyordu, (bu ef'al cinayet, cürüm, tagrir, ağır hatalardır). Her türlü mes'uliyeti kabulden imtina eyliyordu. Hauriou ilâh..) Bu mahirane tabye natamam idi ve nısfet kaidesini baltalıyordu. Hasarzedenin menafi noktai nazarından memurun hatasının hafif veya ağır olmasının ehemmiyeti yoktur. Mühim olan cihet, istitaattir, zira her şeyden evvel lâzım olan şey, hasarın tamir edilmesidir. Halbuki bu nazariyeye bu unsur dahil değildi, o surette ki devlet, hasarı tamir çarelerinden tamamile mahrum muhti bir memuru teslim etmek suretile, her türlü mes'uliyeten yakasını sıyrıyor ve hasar da temadi edip gidiyordu. Diğer taraftan bir memurun ağır bir hatasının servisi her türlü muahazeden azade kılması doğru bir şey midir? Servisteki teşkilât fenalığının birçok ferdi hatalara sebebiyet vermekte olduğunu söylemek daha doğru olmaz mı? Memurun ağır bir cürmünün, daha sıkı bir kontrol ve daha iyi bir teşkilât ile, önüne geçilebileceğini mutlak bir kaide olarak vazetmek mümkün olmaz mı?

Bu mülâhaza, Devlet Şûrasının nazarı dikkatini celbetmekte gecikmemiştir. 1909 tarihinde ilk defa olarak Devlet Şûrası, bir memurun şahsî hatası yüzünden bir şahsın duçar olduğu hasar meselesinde devletin ademi mes'uliyetini şüpheli görmüştür. (Şûra kararı, 12 Şubat 1909 ilâh..) Bu temayül, merakaver bir meselede daha ziyade artmıştır: Bir şahıs, postahanenin gişesi önünde gişenin kapatılacağı ana pek yakın bir dakikaya kadar gecikmiş ve o esnada umumun çıkmasına mahsus kapının demir perd esinin kapısı kapanmış idi. Bu şahıs, çıkacak bir mahreç bulmak

için binanın memurlara mahsus kısmına girmiş idi. İki memur kendisini o kadar şiddetle koğmağa koyulmuşlardır ki nihayet adamcağız, yere düşmüş ve ağır surette yaralanmış idi. Memurlar hakkında takibat yapıldı ve her ikisi de ihtiyatsızlıkla mecruhiyete sebebiyet vermiş olmakla itham ve mahkûm edildi.

Şahsî hata, kabili inkâr değildi. Maamafih Devlet Şûrası, idarenin de mes'ul olduğunu kabul ve mecruh lehine 20.000 frank tazminat itasına mahkûm etti. Kararnamede deniliyordu ki: “Kaza, mevzuubahs şahsı koğan memurların mesuliyetleri ne olursa olsun, hizmeti umumiyenin fena yapılmakta olmasına hamledilmelidir.” (Şûra kararı, 1 Temmuz 1914.. iflah).

15 Mart 1918 tarihli Baudet kararnamesi bilhassa nazarı dikati celbe şayandır: Bir zabıt vekili, siperlerden bir Alman humbarası getirmiş ve cephe arkasına geldiği zaman orada oturmakta olduğu evde ihtiyatsızlıkla kumbaranın çivilerini çıkarmış ve bunun üzerine bomba patlıyarak nüfusça birçok kazalara sebebiyet vermiş idi. Zabıt vekilinin mes'uliyeti meydanda idi. Fakat kararname, bu keyfiyetin devleti mes'uliyetten tebric edemiyeceğine karar vermiştir. “İnfilâka sebep olan zabıt vekilinin mes'uliyeti ne olursa olsun, kazanın âmme hizmetlerine ait bir hatanın neticesi telâkki edilmesi icap eder.” (Devlet Şûrası, 14 Teşrinisani 1919). Bu kararname ve keza 26 Temmuz 1918 tarihli kararname — ki nahiyelele aittir — eski içtihadı kuvvetlendirmekte ve ona bütün şümulünü bahşetmektedir. Badema bir âmme hizmetlerinin fena yapılmasından mutazarrır olan herhangi bir şahsı hususî idareye karşı mes'uliyet davası ikamesi hakkına malik olacaktır, aynı zamanda şahsî bir hâdis var ise mes'ul memura karşı ayrıca ikamei dava hakkı da bakidir. Bu me murun ağır bir

hata irtikâp etmiş olması takdirinde de böyledir. İc̣tịhâdî velâyeti âmmenin mes'ul edilmesinin servisi felce uğratabileceği fikrini terketmiştir. Filî mes'uliyet bir iğne, ademi mes'uliyet bir münevvimdir. Biraz ilerde Devlet Şûrasının buna rağmen tatmin edilmesi icap eden serbest teşebbüs ihtiyacını nasıl hesaba katmakta olduğunu ve vahim ve sık tehlikeler husule getirmesinden korkulan hidematta bu ihtiyacın tatmin edilemeyeceğini göreceğiz.

Hasarzadeye ait olan bu iki nevi davanın aynı zamanda mevcudiyeti, nakte müteallik bir meseleye yol açar. Bittabi hasarzade iki taraftan para alamaz. Bu gayri âdilâne neticeye mâni olmak için bazı kararnameler, devlet aleyhindeki mahkûmiyeti mücrim memur tarafından verilecek tazminatın teminine hasrû kasreder. (Şûra kararı, 16 Temmuz 1914). Çünkü bizzat idarenin de mes'uliyetlerini doğrudan doğruya derkâr olan şahsı salis veya eşhası salise aleyhinde derecei saniyede teminat sous garantie davası vardır. Diğer bir takım kararnameler de idareye bu istinaf hakkını bahşetmekle iktifa etmişlerdir. Birinci usul, iki davanın membaları ayrı olmak itibarile, tenkide yol açar. (Bu mesele hakkında Şûranın 22 Mayıs 1917 kararına müracaat). 26 Temmuz 1918 tarihli kararname, daha mahirane bir usul meydana çıkarmıştır: Bu kararname, idarenin medyun bulunduğu tazminatın tediyesini, hasarın amili olan memur aleyhinde alınan veya alınacak olan mahkûmiyet kararından mütevellit hukukun hasarzade tarafından idareye terkedilmesine, idarenin bu hukukta ona halef olmasına tâbi tutar. Burada memurun idareye karşı naktî mes'uliyetini filî ve kat'î bir hale sokmak için sarfedilmiş bir gayret vardır. Bu mes'uliyet ki şimdiye kadar hemen hemen hiç te ileri sürülemezdi.

İçtihadın idareyi bütün mes'uliyetlerden beri addetmekte olduğu ahval

Yukarıya dercetmiş olduğumuz mukarrerat, muvaffakiyetin bir delili olan içtihadı mühim bir gayreti de velâyeti âmmenin mes'uliyetini umumileştirmek noktai nazarından masruf olmuştur. Eski içtihat, devlete ait mes'uliyeti “ne umumî ve ne de mutlak” olmadığını natık idi. Bu içtihat, bazı ahvali nadire müstesna olmak üzere, hukuku hükümraniye müteallik ukut ve ef'alde kat'iyen mes'uliyet görmüyordu. Laferriere, 1896 senesinde şöyle yazıyordu: “Mes'uliyet, idarenin haiz olduğu velâyet ile makûsen mütenasiptir. Velâyeti âmmeye ait ukut ve ef'alde bu mes'uliyet nadiren mevcut olur, hidematı umumiye maksadile yapılan temşiyetlerde daha sık ve hukuku umumiye kavaidi mucibince devlet tarafından kendi mülkü hususisi namına yapılan ef'alde ise daha ziyade mevcut vederkâr olur.” Bu fıkra gösteriyor ki on dokuzuncu asrın nihayetine kadar içtihad devletin mes'uliyeti kaidelerini umumî ve vazih br şekilde ihtiva etmiş değil idi. Son kararnamelerden biri, içtihatta sarahat hâsıl olmuştur. İdarî içtihad, hukuku umumiye sahasında, devletin gayrimukavelevî mes'uliyeti nazariyesini yoktan var etmiş ve ona Kanunu Medenin 1382 nci maddesinin hukuku şahsiyenin istimali için çizmiş olduğu hutut derecesinde vazih hutut çizmiştir.

Hali hazırda devletin mes'uliyetini davet eden ukut ve ef'al arasında müstesna olanlar, br taraftan teşriî ve parlanter ef'al ve ukut, diğer taraftan ukudu hükümettir. (Şura kararı, 29 Nisan 1921). Bu meselede apsent içkisini ilga eden 16 Mart 1915 kanununun sanayi erbabına bata olduğu hasar mevzuubahs idi.(14 Teşrinisani 1923Şû-

ra kararnamesine de bak),

Maamafih, kanun bir şahsı hususunin devlet ile aktetmiş olduğu bir mukavelenamenin o şahsa bahşetmiş olduğu hukuku ihlâl etmesi takdirinde devletin mes'uliyeti bir akti teşriî dolayısıyla de derkâr olabilir. Bu takdirde bir tazminat tediyesi icap eder. Fakat bunun sebebi, devletin teşriî hakkını istimal etmesi değil, tarafeyni nisfet icabatına tevfiği hareket etmeğe mecbur eden mukavelenamenin zımni bir maddesinin tatbikidir. (Kanunu Medenî, madde: 1135). Hükümet tasarrufları listesi de günden güne kısalmaktadır. Hükümet ile parlamento arasındaki münasebatı alâkadar eden tasarruf bir tarafa bırakılırsa devletin mes'uliyetinin derkâr olmadığı ahvalden olmak üzere yalnız diplomasi ukudu ile ukudu harbiye denilen akitler kalır. Akidei hukukiyede ukut diplomatikiye müşterek kanun dahiline sokmak için kuvvetli bir cereyan vardır. Ef'al ve ukudu harbiyeye gelince vazır kanun, tazminatın ademi itasına vahim bir haksızlığa yol açacak ahvalde tazminat itası için müdahalede bulunur. (17 Nisan 1919 ve 25 Teşrinievvel 1919 kanunları). Bu tasarruf, bir kenara bırakıldıktan sonra denilebilir ki velâyeti âmmenin mes'uliyeti, onun tarafından yapılan ukudun mahiyeti hasebile, derkâr olmaktan kurtulamaz. İster cezaların tatbiki, ister zabıtaya ait muamelâtın ifası, harp istihzaratı veya sadece umumî veya hususî teşebbüs fiilleri mevzuubahs olsun bu mes'uliyet daima ileri sürülebilir. Fakat devlete ait vazife, mevki itibarile, ne derece yüksek olursa bu vazife hukuku hükümraniye o derece takarrüp edecek, ve mes'uliyetin derkâr olması için hatanın çok daha vahim olması lâzımgolecektir. Hasara bais olan fiilin mahiyeti yalnız bu fiilin ağır olmak itibarile derece derece sıralanmış olan cezalarla mukabele edilmesi noktasından bir

ehemmiyeti olabilir. Vazedilebilecek kaideleri berveçhiati dercediyoruz:

Hizmet hatası yüzünden devletin mes'uliyetinin derkâr olduğu ahval.

1 — Meselâ mücazâtı cezaiyenin icrasına dair olan efal gibi nim hukuku hükümraniye müteallik bulunan bir fiilde devletin mes'uliyeti derkâr olabilmek için hizmete ait “bariz ve hassaten vahim bir hata”nın mevcut olduğunu tesbit ve tayin etmek lâzımdır.

4 Kânunusani 1918 tarihli Sinais ve Duchesne kararnamele, bu prensipi tamamilе ortaya çıkarmaktadır. Mevzubahs olan vak'a şu: Firar eden birtakım kürek mahkûmlarının bir katil irtikâp etmeleri.. Hapishane idaresinin firarilerin melce, mühimmat ve silâh bulmuş oldukları mahalleri hiçbir suretle nezaret altında bulundurmadağı, firarilerin şeriki cürümlerine karşı hiçbir tedbir almadığı, jandarmayı hemen faaliyete geçirmedeğı sabit olacak olur ise devlet maktulün veresesine karşı mes'uldür. Filhakika burada “bariz ve hassaten vahim birtakım hatalar” mecmuası vardır. Tarifâtı kanuniye dairesindeki bu hatalar haricinde velâyeti âmmenin mes'uliyeti derkâr olamaz. Diğer bir kararnamede (11 Mart 1921) buna benzer bir formüle tesadüf olunur: Bu meselede devletin mes'ul olabilmesi için, “bariz ve hassaten vahim bir hata” bulunmak gerektir.

2 — Zabıta ef'alinde velâyeti âmmenin mes'ul tutulabilmesi için servis aleyhinde (ağır bir hata), (vahim bir tedbirsizlik) bulup göstermek lâzımdır. (Devlet Şûrası kararı, 20 Haziran 1919). Herhangi bir hata kâfi değildir. Filhakika bir idarenin serbestiye ihtiyacı vardır. Naktî mesuliyetlerle bunların bütçe üzerindeki akisleri kaygusu, bilhas-

sa beledî mesailde en ufak hataların birtakım ağır mahkûmiyetleri istilzam eylemesi halinde, teşebbüsleri felce uğratar. Meselâ bir donanma gecesi nahiye namına bir havaî fişek atılıyor. Bir fişek sandığı, halkın o civardan uzaklaştırılması gibi bir tedbir alınmaksızın, açık bırakılmış.. İçine bir kıvılcım düşüyor, bir infilâk vukua geliyor. Bir kişi yaralanıyor. Hata, vahim; mes'uliyeti dai.. Bilmukabele bir panayır tiyatroları müteahhidi barakasının haricini toprağa saplanmış direkler üzerine koymuş olduğu petrol meşaleleri ile tenvir ediyor. Bir köpek koşarken direği deviriyor. Petrol bir çocuğun üzerine düşüyor, çocuk yanıyor, ölüyor. Filhakika zabıtaî belediye daha ziyade müteyakkız davransaydı kazanın önüne geçilebilirdi. Fakat böyle bir kaza, bilhassa köy gibi bir nahiyede — ki müstahdemin itibarile pek o kadar iyi mücehhez olamaz — nahiyenin mes'uliyetini derkâr edecek derecede vahim bir hata teşkil edemez.

İşte bu mülâhazalar, devlet memurları demek olan zabitlerin emri altına vazedilmiş olan kıtaat tarafından yapılan hasarlar mevzuu bahsolduğu zaman içtihad idarenin mes'uliyetini ilân etmek için o kadar vahim bir sebep aramamakta olmasını izah etmektedir. Bu halde velâyeti âmmeye, daha iyi mücehhezdir, salâhiyet ve nüfuz daha ziyade kolaylıkla istimal olunur. Şu halde servise ait ağır bir hata değil, basit bir hata, devletin mes'uliyetini davet etmek için kâfidir (Devlet Şûrası kararı, 13 Mart 1925)

Umumî hürriyetler bahsinde de bunlara riayette pek titiz olan Şûrayı Devlet, idarenin aleyhine kâfi bir hatanın mevcudiyetini kolaylıkla tanır. Şûrayı Devlet, tehlike ne vahim ve ne de âcil olmadığı halde hasara uğramış zehair ve eşyayı bir nahiye müdürünün müsadere ettirmesi, kaldırtması dolayısıyla o nahiyenin mes'uliyetine karar ver-

mistir. (Şûra kararı, 18 Kânunusani 1924.)

3. — Temşiyet işleri denilen mevadda devlet ile kaymakamlarının mes'uliyeti, vahameti ne derece olursa olsun, vukua getirilen bir vazife hatası yüzünden, daima derkârdır. Meselâ fenerlerini yakmamış olan bir alay arabasının geceleyin bir otomobil ile müsademe etmesi hali böyledir. Şûrayı Devlet Blampin kararnamesinde (22 Teşrinisani 1918) idarenin teahhurlar yüzünden de mes'ul olduğunu kabul etmiştir. Bir maden amelesinin lejyon etranjere gönüllü kaydolunması hiç şüphesiz hukukî sebeplerden dolayı batıldır. İdarenin lejyoneri çıkarması lâzımgelir. Fakat idare bataetle hareket eder ve kararı alâkadara tefhim edilmeden evvel alâkadar, bir muharebeye iştirak etmiş ve maktul düşmüş olur.. Devlet, servisin betaetinden dolayı maktulün ailesine karşı mes'ul addedilmiştir. (Şûra karan, 25 Haziran 1924). İdare, gayri muhik teahhurlardan mesuldür.

Gene bu prensiplerin tatbikatından olmak üzere İdarî mahkeme, idare tarafından idare olunan bir amelî ticaret ve sanayi mektebinde bir çocuğun uğradığı kazadan dolayı idareyi mes'ul tutmuştur. Çünkü idare, bazı işlerde gözlük kullanılmasına müteallik olan nezaret tamimlerini harfîyyen ve aynen tatbik etmemiştir. (Şûrayı Devlet kararı, 12 Mayıs, 1926.)

4. — İdarenin bir şahsî hukukî gibi kendi hususî mülkünde yapmakta olduğu temşiyet tasarruflarından ayrıca bahsetmek icap eder. Bu takdirde içtihat hukuku, istisnaen kanunu medenî ahkâmını tatbik eder. Zira devlet veya kaim makamları, kendilerini hukuku hususiye sahasına vazetmişler ve bir şahsı hususî nasıl hareket ederse o veçhile hareket etmişlerdir. Bu itibarla böyle bir halde onlara usta veya efendiye maiyyetindekilerin veya hizmetçilerin

efali yüzünden terettüp eden mes'uliyet prensipi ile eşyadan mütevellit hadiseler prensipi tatbik olunur. Meselâ mahlûliyet halinde bir mirasın idare memurları tarafından idaresi halinde yapılan hatalar böyledir. Gene devletin hususî mülkünün müştemilâtından birinin harap olması ve bu harabının inşa hususundaki bir yolsuzluktan veya tamirâtı mütemediyedeki noksanlıktan mütevellit bulunması takdirinde de böyledir. (İhtilâf mahkemesi, 30 Mart 1884.)

İdarenin hata olmaksızın yapmış olduğu ef'alden mesul olduğu ahval.

İdarenin servisi dolayısıyla mes'ul tutulması nısfeti tatmine kâfi gelmez. Esasen bu mes'uliyet bazan daha ileride bahsetmek fırsatını bulacağımız birtakım mahzurları daidir. Binaenaleyh gerek kanun ve gerek içtihad, gitgide daha vâsi mikyasta idarenin her türlü hata fikrinden müstakil olarak bazı hasarlardan, nısfet esasına tevafuku takdirinde, mes'ul olabileceğini kabul etmiştir. O zaman bilâ mucibi iktisap mal, herkes için mükellefiyetlerin müsavatı, içtimaî muhatara gibi yakın fikirlere müracaat olunur. Hidematı umumiyei idare eden devlet veya kaymakamları bu hidematın seyri dolayısıyla hâsıl olan hasarları, hukuku hususiyenin “Meslekî muhatara” telâkkisini hatırlatan içtimaî bir telâkki mucibince, bazı defa mes'ul olurlar.

Kanun, bu fikri birçok faraziyelerde teyit etmiştir: 1— Menfaati umumiye namına yapılan istimlâklerde. Bunda devlet, kanunî bir imtiyaz mucibince, hareket etmiştir. İstimlâk yaparken bir hata yapmıyor fakat tazminat veriyor. 2. — Nafia inşaatı yüzünden vukua gelen hasarlar. Devle-

tin tazminat vermeğe mecbur olduğu bütün ahvalde hata işlemiş olması lâzımgelmez. Bir yol üzerinde bulunan bir binanın çukurda kalması bir hata değildir. Umumî menfaat namına tasavvur ve tatbik edilmiş bir plânın neticesidir. Maamafih devletin bu yüzden hasıl olan zararı tazmin etmesi icap eylemektedir. (Kanunu medenî, madde 545; 3 Mayıs, 1841 kanunu).

3. — Tecemmulardan dolayı vukua gelen hasarlar bahsinde. Burada hatanın aranılması, naktî mes'uliyetin devlet ile nahiye arasında taksimi meselesini halletmek üzere mevzuubahs olabilir. Hasara uğrıyan şahıs noktai nazarından hiçbir alâkası yoktur. Burada da idare, polis servisi bir hata yapmış olsun olmasın mes'ul olacaktır. (5 Nisan 1884 tarihli kanun, madde 106.. ilâh)

Devlet Şûrasının içtihadı, bu kanunî emsalden mülhem olmuş ve birçok ahvalde, hata fikrinden müstakil olarak, idarenin mes'uliyetini kabul etmiştir. Şûra, bunu bilhassa aşağıdaki şayanı dikkat iki halde kabul etmiştir:

1. — Regnault - Desrosiers kararnamesi (Şûra kararı, 28 Mart 1919.) İşte hal: Paris mıntakasındaki istihkâmlardan birinde bir miktar humbara idhar edilmiş. Erkânı askeriye, orduların mühimmatını tedarik etmek maksadile, buradaki mevaddı sık sık aldırıyor, naklettiriyordu. Ambar, berhava olmuş ve infilâk sebebi anlaşılamamıştır. Mücavir binalar, harap olmuş ve Şûrayı Devlet, devleti bu hasarlardan mes'ul addetmiştir.

Kararda şayanı dikkat olan nokta, hata fikrinin mes'uliyetin menbâi olarak müdahale etmemesidir. Bilâkis, bu kararnamede “bu muamelelerin mücaveretten normal bir surette mütevellit olan muhataralar hududunu tecavüz eden muhataraları ihtiva etmekte olduğu ve bu muhataraların hertürlü harp vak’aları haricinde ve her türlü hata fikrin-

den müstakil olarak devletin mes'uliyetini derkâr etmekte bulunduğu'' beyan edilmektedir. Binaenaleyh burada hata yüzünden mütevellit mes'uliyet fikrine ihdas edilmiş muhatara fikri kaim olmaktadır.

-Bu yenilik neden? Şûrayı Devletin (İhdas edilmiş muhatara) nazariyesine müracaat etmeğe karar vermesi esbabını açıkça görmekte olduğumuzu zannediyoruz. Hukuku medeniyede bu nazariye, mes'uliyet bahsinde, hatalar nazariyesi ile aynı zamanda mevcut bulunur. Bu nazariye, cemadat yüzünden mütevellit mes'uliyetlere ait birtakım tetkikata yol açmıştır. Hiç şüphesiz mahkemei temyiz bu mesuliyeti açıkça ilân ederken bunu yeni hâdis olmuş bir muhatara ile değil mefruz bir hata fikri ile izahı tercih etmektedir. Ve her iki nazariyede umumî netice mahsus derecede aynı olduğundan hukuku medeniyede şu veya bu nazariyeye temayül etmekte büyük bir fayda yoktur. Maamafih ikinci nazariye birçok kararnamelerle ve birçok mütehayyiz müellifler tarafından müdafaa edilmiştir.

— Arkası var —

Çeviren:

İbrahim Ali Erberk

İdarenin kazaî murakabesine ait muhtelif sistemler

XI — İsviçre sistemi II

Yazan: **Roger Bonnard**

Bordeaux Üniversitesinde İdare Hukuku Profesörü

Mahiyetinin icap ettirdiği salâhiyeti tayin eden genel ahkâm bu salâhiyetin hususiye hukuku idarî ihtilâflarına kadar uzanacağını kabul etmiştir. Fakat, İsviçrede hususiye hukuku idarî ihtilâfına diğer yerlerdekinden daha geniş bir anlam verilmektedir.

Genel olarak, hususiye hukuku ve âmme hukuku idarî davası tefriki ihtilâfa sebebiyet veren idarî tasarrufun mahiyetine ve bu tasarrufa tatbik edilebilecek hukuka göre teessüs eder. Bu suretle, ihtilâf, bir hakimiyet tasarrufuna veya bir âmme hizmetinin ifasına ait bir tasarrufa taallûk ettiği zaman âmme hukuku tasarrufudur. İsviçrede, ihtilâfın hususiye hukuku ve âmme hukuku ihtilâfı olduğu ferdin idare aleyhine tahrik ettiği hukuk bakımından tetkik edilir. Hususiye hukuku ve âmme hukuku ferdin hakkı ve onu tayin eden hukukî münasebet hususiye hukuku ve âme hukuku tarafından idare edildiğine göre belli olacaktır. Binaenaleyh, münasebet hususiye hukukuna taallûk ediyorsa, bu münasebeti ihlâl eden bir hâkimiyet İdarî tasarrufu olsa bile, bir hususiye hukuku İdarî ihtilâfı vardır. Meselâ bir polis tasarrufu ile mülkiyet hakkına vaki olan bir ihtilâf bir hususiye hukuku ihtilâfıdır. Aynı zamanda

bir âmme hizmetinin ifasının sebebiyet verdiği zarardan doğan idari mes'uliyet hakkında bir ihtilâftır. Nihayet, ihtilâfta kendisi tarafından ortaya atılan fert hukuku vaziyetinin mahiyeti ihtilâfın mahiyetini tayin eder. Bu hukukî vaziyet hususiye hukukuna taallûk etmesi ihtilâfın hukukî ihtilâfı olmasına kâfidir.

Aşikârdır ki, bu telâkki hususiye hukuku idarî ihtilâflarının sahasını şayanı dikkat bir surette genişletmiştir. İlk bakışta bu fikir biraz anormal görülebilir. Fakat bu, idare üzerinde adlî mahkemelerin rolüne ait İsviçre görüşüdür İsviçre hukuk esprisi adlî mahkemelerin müdahalesi ile idarenin keyfî hareketlerine karşı hususî hakların müdafaasını temin etmek istemiştir. Bunun sonucu olarak adlî mahkemelerin rüyett sahasına girecek ihtilâfı tayin hususunda temel vazifesini görmek üzere ferdin hususî haklarının ihlâli fikrini almak mantıkîdir.

Adlî mahkemeler, bu salâhiyetten başka, kanunun sarahaten tayini suretile de amme hukuku idarî ihtilâflarında muayyen bir salâhiyete maliktirler. Bu mevzu hakkında bir kaide bulunmamakta, İsviçre mevzuatında pek büyük ayrılıklar görülmektedir. Yalnız bir kantonda, Saint-Gall Kantonunda, adlî mahkemeler idarî meselelerde hukuku adiye idare hakimidirler. Yalnız bizzat idareye verilen bazı ihtilâflar bundan müstesnadır. Bundan başka her yerde adlî mahkemelerin kanunun sarahaten tayin etmesi suretile haiz oldukları âmme hukuku salâhiyetinden başka salâhiyetleri yoktur. İtalyan sisteminin hüküm sürdüğü Tessin Kantonunda kanunun verdiği salâhiyet çok geniştir. Bazı kantonlarda, meselâ Geneve'de, adlî mahkemelere bütün malî davalara bakma salâhiyeti verilmiştir. Bununla beraber bazı kantonlarda bu salâhiyet mahduttur.

Adlî mahkemelerin hususiye hukuku idarî ihtilâfları hu-

susundaki bu salâhiyeti kanton mahkemeleri ile Federal Mahkeme arasında, iki nevi mahkeme arasında salâhiyet taksiminin genel kaidelerinin tatbiki ile tevezzüe uğramıştır. Bu; Federal Mahkeme lehine oldukça önemli bir vaziyet doğurmaktadır.

Federal Mahkeme, gerek kanton hukuku gerek federal hukuku meselelerinde, şu hallerde birinci ve sonuncu derecede salâhiyettardır;

Konfederasyon ve kantonlar arasında ve kantonlar arasındaki bütün ihtilâflarda;

Müddei fert olduğu ve ihtilâf en az 4,000 fr. değerinde olduğu zaman fertle konfederasyon arasındaki ihtilâflarda;

Davanın her iki tarafça Federal Mahkemede rüyeti istendiği ve en az 4,000 fr. değerinde olduğu zaman bir fertle bir kanton arasındaki ihtilâflarda;

Her iki taraf Federal Mahkemeye gitmekte mutabık kaldıkları zaman 10,000 fr. dan yüksek bütün davalarda.

Bu kategorilerden hiçbirine girmiyen ihtilâflar kanton mahkemelerinin salâhiyeti içine girerler. Fakat Federal Mahkeme aşağıdaki hallerde, Federal hukukun müdafaası ve tefsir vahdetinin korunması maksadile kanton mahkemelerinin verdiği kararları yeniden tetkik salâhiyetini haizdir. Federal Mahkemeye şu iki müracaat mümkündür;

Evvelce tatbik edilen kanton hukuku yerine federal hukukun tatbik edilebileceği, yanlış tefsir edilen federal hukukun tefsiri istendiği, tatbik edilen federal hukukun yerine kanton hukukunun tatbiki icap ettiği, ihtilâf para ile değerlendirmeye müsait olduğundan, değeri hiç olmazsa 4,000 frank olduğu zaman istinaf yolu ile müracaat mümkündür. (Berufung)

İhtilâf 4,000 franktan aşağı bulunduğ, fakat yalnız kanton hâkimi tarafından tatbik edilen kanton hukukunun ye-

rine federal hukukun tatbiki icap ettiği zaman müracaat yolu mümkündür. (Beschwerde). Bu dava Federal Mahkeme tarafından oral müzakereye lüzum görülmediğinden rüyet edilir. Federal Mahkeme davayı ya kanton hakimine gönderir, veya daha hale taallûk ediyorsa, esasında karar verir.

Salâhiyet ihtilâfları.

İdarî davaların rüyeti meselsine adlî mahkemelerin iştiraki idare ile aralarında bir salâhiyet ihtilâfı hudusuna sebep olmaktadır. Bu ihtilâfları halletmek için umumiyetle tatbik edilen usuller İsviçrede kabul edilmemiştir. Bazı kantonlar başka yerde hakem uzvî karakterini haiz olmıyan hususî bir organa maliktirler. Fakat çok kullanılan usul, ihtilâflarını teşriî organ tarafından halli usulüdür. Bu, kantonların birçoğunda tatbik edilmektedir. Monfederasyonda da bu usul caridir. Federal Konsey ve Federal Mahkeme arasındaki ihtilâflar Federal Asambenin heyeti umumiyesinde halledilmişlerdir.

İhtilâflar hususundaki bu salâhiyet, İsviçre esas îteşkilât hukukunun esas prensiplerinden birinin neticesidir. Kuvvetlerin münasebetinde, teşri uzvu diğerlerine faik bir kuvvet olarak telâkki edilmiştir. Bu şartlar altında icra ile adliye arasında çıkacak bir ihtilâfa teşri uzvunun bu yüksek otoritesini kullanarak müdahale etmesi tabîî görülmektedir.

Amme hukuku federal idarî mahkemesi.

Hususiye hukuku idarî davalarını, tatbik edebilecek hukukun mahiyetine, yani davanın taallûk ettiği hukukun

kanton veya federal hukuku olduğuna göre kanton davası veya federal dava olarak tefrikte pratik bir fayda yoktur; zira bu hususiye hukuku davası için, federal kaza ile kanton kazası arasında, Federal Mahkeme ile kanton mahkemeleri arasında salâhiyetin tevezzüü bu tefrike istinaden yapılmış değildir. Fakat âmme hukuku idarî ihtilâfında vaziyet başkadır. Federal veya kanton hukukunun tatbiki mevzuu bahsolduğuna göre bu federal ve kanton davaları tefrikini yapmak faydalıdır. Zira federal kaza ile kanton kazası arasındaki salâhiyet tevezzüü bu esasa dayanır.

Filhakika âmme hukuku federal idarî davası daima federal kaza mevzuu olmuştur. Kantonlar âmme hukuku federal idarî davası için hiçbir zaman kazaî salâhiyet iddia etmemiştir. Zira bu dava adlî kuvvetin salâhiyet hudutları dışındadır. Böylece, kendi âmme hukuku idarî davaları için salâhiyetli değildirler.

Bu dava için, federal kazaya mı, kanton kazasına mı ait olacağı işini bilmek ayrı bir meseledir. Bunun federal kaza davası olduğu kabul edildiğinden, münakaşa, bu âmme hukuku federal kaza davası olduğu kabul edildiğinden, münakaşa, bu âmme hukuku federal idari davasını rüyet etmek için salâhiyetli merciin, federal organın hangisi olduğunu tayin noktasına dökülmüştür: Bizzat federal idare mi, yoksa federal idarî mahkeme mi? idareci-hâkim usulü ile kazaî organ usulü arasında münakaşalar yapılmıştır. Bu mevzu üzerinde hâsıl olan güçlükler tamamen kaybolmuş değildir. Zira, idareci-hâkim usulünün kaldırılması fikrinde bir terakki olmakla beraber, bu usul İsviçre federal hukukunda kısmen devam etmektedir.

İsviçrede amme hukuku idarî davasının rüyeti hakkındaki hukuku âdiye usulü uzun müdedt idareci-hâkim usulü idi. Hatta denebilir ki federal bir idari hâkim teşkil eden

11 Haziran 1928 kanunu reformundan sonra bile, hâlâ da böyledir. Zira bu hâkim ancak kanunun sarahaten tayini suretiyle haiz olduğu salâhiyetten başka bir salâhiyete malik değildir.

Uzun müddet, 1928 yılına kadar, nazariyatta ve tatbikatta, âmme hukuku federal idarî davası için hukuku adiyeye hâkimi olan Federal Konsey idi. Federal otoritelerin tasarruflarında birinci ve sonuncu derece, federal idarenin ifasına iştirakleri halinde kanton otoritelerinin tasarruflarında, Federal Asamble önünde istinaf imkânını vermek suretile birinci derece hakimi idi.

Bu idareci-hâkim sistemi birçok şiddetli tenkitlerin mevzuu olmuştur. Sisteme karşı mutad itiraz ileri sürüldü: Böyle bir kazanın bitaraf olmaması.. Deniyordu ki bu kusur, Federal Konseyin siyasal tesirlere tâbi oldukça vehamet kespetmektedir. Öte yandan federal idarenin daimî tekâmülü bu bitaraf olamamak kusurunu her gün biraz daha hissedilecek hale getiriyordu. Nihayet idareci-hâkim usulünün son verilmesi hemen hemen umumî bir mahiyet almış olan yabancı ülkelerin misali de ileri sürülüyordu.

Bununla beraber, idareci-hâkim sisteminin ipkası lehindeki mukavemetler uzun müddet kuvvetini muhafaza etti. Bunun sebebi de İsviçre esas teşkilât hukukunun esaslı prensiplerinden birine istinat ettirilebilmesi idi: Teşri uzvunun üstünlüğü.. Filhakika idarenin bir hâkim tarafından murakabe edilmesine karşı gösterilen mukavemetler devam edebilmişse bu, icra uzuv ve bu uzvun muhtariyeti sebep olarak gösterilmek veya âmme hukuku idarî davasının idareye taallk eden bir dava olduğunu ileri sürmek suretile olmuş değildir. Bu noktaların tetkik edilmesi mümkündü. Fakat bunlar kat'î bir mahiyet arzetmiyorlardı. İdareci-hâkim sisteminin kaldırılması hususunda hakikî engel teşri

uzvunun üstünlüğü fikrinden geliyordu. Bilhassa bu sebeptendir idarî davanın icraî uzuvdan alınması istenmiyordu. Zira faikiyete dayanarak icra üzerinde murakabede bulunan teşri uzvu dava üzerinde faal bir rol oynuyordu. Halbuki bu faal ol bir İdarî davanın bir hâkime verilmesi ile kaybolacaktı.

Bu mukavemetler nihayet hezimete uğradı. Fakat tamamen değil, kısmen. Zira idareci - hâkim sisteminin tatbikatı, hissedilir derecede azalmış olması için, federal hukuktan henüz tamamen kaldırılmış değildir.

Federal idareci-hâkim sisteminde ilk rahne âmme hukuku ihtilâfları batısında 1874 Esas Teşkilât kanunu tadili ile açıldı. İsviçre hukukunda bununla, idare tarafından adî kanunların ihtilâlini istihdaf eden idare hukuku ihtilâfları denilebilecek ihtilâflara karşılık olarak Esas Teşkilât kanunu ile garanti edilen hakların ihlâli karakterini taşıyan ihtilâflar kasdediliyordu. Bu âmme hukuku davaları, federal otoritelerin tasarruflarına karşı ikame edildiği müddetçe Federal Konseyin salâhiyeti baki idi. Fakat federal Esas Teşkilât kanunu veya kanton Esas Teşkilât kanunu ile emniyet altına alınan hakları ihlâl eden kanton tasarrufları bahsında, salâhiyet Federal Mahkemeye verilmiş. Ve bu maksatla adı geçen teşekkülde âmme hukuku dairesi denen hususî bir daire vücuda getirilmişti.

Bundan sonra, bu salâhiyetle teşhiz edilen Federal Mahkeme bu âmme hukuku ihtilâflarının sahasını genişleterek salâhiyetini büyötmek, bu suretle hâkimin müdahale sahasını tevsi ve buna mukabil idareci-hâkimin müdahalesini tenkis için gayret sarfetmeğe başladı. Bunun için, Federal Mahkemenin temayülü Esas Teşkilât kanunu ile emniyet altına alınan haklarını genişletmek oldu.

Evvelâ, bu esas teşkilât haklarına adî kanunlarla tesis

edilen bazı önemli haklar da ilâve edildi. Bundan başka Esas Teşkilât haklarının ihlâli fikri, adî bir kanunun ihlâli bir Esas Teşkilât prensibinin ihlâlini müstelzim olduğu faraziyesine kadar tevsi edildi. Bu suretle bazı alelade kanuna uygunsuzluk hallerinde bir Esas Teşkilât prensibinin ihlâli karakteri görülüyordu. Bu suretle kanuna bir tecavüz olduğu telâkkisi karşısında, karar vermek mecburiyeti olduğu zaman imtina cihetine gidiliyordu: Bu imtina da mevzu olan kimse için gayrimüsavi bir muamele oluyordu. Aynı suretle bütün kanuna uygunsuzluk hallerinde ayın yola müracaat ediliyordu: Salâhiyetsizlik, şekil noksanı, kanuna tecavüz, ve salâhiyetin başka şekilde istimali; bu suretle gadre uğrayanlar gayrimüsavi bir muameleye maruz kalmış ve binaenaleyh kanun nazarında müsavat hakkına tecavüz edilmiş telâkki olundular.

Federal Mahkeme tarafından da, bu Esas Teşkilât hakları fikrinde bir yayılma hareketi yapıldı. Sübjektif hukuku, objektif hukukun in'ikâsları denebilecek bazı haklara kadar uzattı.

Fakat İdareci - hâkim sistemine yapdan yeni bir darbe ancak 1914 de oldu. Bununla bilhassa önemli bir adım atılıyordu. Zira sistem nazârî olarak ipka ediliyor, tatbikatta büyük kısmı ortadan kalkıyordu. 25 birinciteşrin 1914 reyîâmı ile kabul edilen Esas Teşkilât kanunu tadili federal Esas Teşkilât kanununa 114 üncü maddeyi ithal etti. Bu madde evvelce mevcut olan âmm hukuku ihtilâfları hususunda federal kazayı tamamlamak maksadile idare hukuku ihtilâflarını kabul etmek üzere federal bir idare hâkimi tesisine müsaade ediyordu. Yeni madde aynı zamanda bu idarî hâkim için federal memurlar hakkında inzibatî hâkim salâhiyetini vermişti.

1914 tadili bu suretle federal bi ridarî hâkim kurulması için esas teşkilât bakımından bir imkân hazırlıyordu. Bu yeni müesseseyi teşkil etmenin, buna verilen şekil ne olursa olsun, bir esas teşkilât tadilini icap ettirdiği mütaleasında bulunuyordu. Filhakika bu federal idarihâkimi, Federal Mahkemeden ayrı hususî idarî mahkeme olarak kurulabilmişti. Halbuki federal Esas Teşkilât kanunu ancak üç federal otorite kabul ediyordu: Federal Asamble, Federal Konsey, Federal Mahkeme. O halde esas teşkilât kanununun bu dördüncü federal otoriteyi tanınması için tadili icap ediyordu. Fakat aynı zamanda bu federal idarî kaza bizzat Federal Mahkemeye de verilebilirli. Bu da Federal Mahkemenin âmme hukuku ihtilâflarındaki salâhiyetlerine idare hukuku ihtilâfları için bir salâhiyet ilâve etmekle mümkün olacaktı. Bu halde de esas teşkilât kanununda bir tadil zarureti vardı. Zira esas teşkilât kanunu Federal Mahkemeye âmme hukuku davasında yukarda bahsedilen davalar için salâhiyet vermemişti.

1914 tadili, yine bu federal idarî hâkimi istihdaf ederek, Federal Esas Teşkilât Kanununun 103 üncü maddesini de değiştirmişti. Bu madde Federal Konseyin ve dairelerinin salâhiyetlerine mütealliktir. Eski kaide daireler tarafından görülen işler hakkında kat'î kararın daima Federal Konseye ait olduğunu kabul ediyordu. Halbuki tadil edilen madde federal kanun vazına bazı meselelerin kat'î karar salâhiyeti ile dairelere bırakılması hususunda salâhiyet veriyordu. Filhakika yeni idarî hâkim huzurundaki müracaatin Federal Konseyin kendi tasarrufları için kabul edilemeyeceği ve ancak dairelere ait tasarruflarda kabul edilebileceği düşünülüyordu. Bunun içindir ki kat'î karar hakkı ile dairelere salâhiyet verilmek hususunda esas teşkilât ka-

nununa imkân hazırlanmak istenmiştir.

İşte 1914 tadilinin eseri budur. Yeniden hiçbir şey vücuda getirmiş değildir. Sadece imkânlar hazırlamıştır. Binaenaleyh tahakkukunu istihdaf ettiği hususatı meydana getirmek, tasarlanan federal idare hâkimini organize etmek icap ediyordu. Halbuki prensibi kabul ettirmekte müşkülât olsa bile tahakkukunu temin için buna karşı konulacaktı. Bu, ancak uzun münakaşalardan, ortaya atılan ve birbiri ardı sıra geri çevrilen birçok projelerden sonra ancak 11 Haziran 1928 kanunu ile kabul edildi.

Münakaşa edilen birinci nokta şu idi: Federal Mahkemeden ayrı, hususî bir İdarî mahkeme mi teşkil etmek, yoksa bu idâî kazayı Federal Mahkemeye mi ilhak etmek? Bu noktada bir hususî mahkeme tesisi fikri derhal ekarte edilerek Federal Mahkeme üzerinde duruldu. Bu suretle, 11 Haziran 1928 kanunu bu idarî dava salâhiyetini Federal Mahkemeye, bilhassa, bundan sonra âmme ve idare hukuku dairesi ismini alan âmme hukuku dairesine vermektedir (Madde: 2, fıkra:1). Aynı surette inzibatî kaza Federal Mahkemeye verilmiş ve bu mahkeme dahilinde bu maksatla memurin muhakematı dairesi kurulmuştur (Madde: 2, fıkra: 3).

Federal idarî kazayı bu suretle Federal Mahkemeye vermek suretile bulunan hal çaresi şu sebeplerle kabul edilmişti: Federal Mahkeme adlî bir mahkemedir. Fakat adalet ile idare arasındaki münasebetler hakkındaki İsviçre telâkkisinde adlî bir mahkemeye idarî kazanın verilmesine muhalif hiçbir fikir yoktur. Bununla beraber idarî davalar hususunda bu davaları rüyet ehliyetini hesaba katmak lâzımdır. Halbuki salâhiyet Federal Mahkemenin hususî bir dairesine vermekle, istenilen ehliyeti kazanmağa müsait hususî bir organ meydana geliyordu. Nihayet, âmme hu-

kuku ihtilâfı ile idare hukuku ihtilâfı arasında tefrik yapmak için evvelce karşılaştırılan güçlük sebeble, idare hukuku ihtilâflarını, daha evvel âmme hukuku ihtilâflarını kabul eden uzva vermek ve bu suretle bu davalar hakkında salâhiyetin uzvî tefrikinin yapmak, tatbikat bakımından muvafıktı.

Bu suretle idarî hâkimin teşkilâtı için en ziyade münakaşa edilen mesele salâhiyet meselesi idi.

Evvelâ, federal İdarî dava için prensip olarak salâhiyetli olduğundan, tefrik gözetmeksizin bütün federal otoritelerin tasarrufları için salâhiyetli olması icap edip etmediği düşünülüyordu. Halbuki bütün idarî otoritelerin ne kadar yüksek olursa olsun, idarî kaza tarafından sorguya çekilebileceği hakkında umumiyetle kabul edilen kaide tanınmamıştı. Federal Konseyin tasarrufları için bir kaydı, ihtiyatî konulmuştu: Bu Konsey kendisine has tasarruflarından doğan ihtilâfların hâkimi olarak bırakılmıştı. Federal Mahkemenin dairesi federal otoriteler için ancak, federal dairelerin ve bunlara tâbi otoritelerin tasarruflarına karşı olan itirazları kabul edebilecekti. Bütün kanton otoritelerinin federal idareye iştirak ederek yaptıkları tasarruflara karşı vaki olacak itirazları kabul etmektedir. Bu suretle Federal Konseyin tasarrufları davasında idareci - hâkim sistemi bakidir. Fakat federal idarî hâkimin teşkilâtı hakkında gösterilen bu faaliyette en büyük müşkülât Federal Mahkemeye verilecek salâhiyetin mevzuunu tesbit etmek şekline aitti. Genel salâhiyetle, kanunun sarahaten tayini metodu arasında epey tereddüt edildi. Zira meselenin gerek ameli, gerek nazari bakımından büyük bir önemi vardı. Filhakika, genel salâhiyeti kabul etmek idareci - hâkim prensibini nazari olarak reddetmek demektir. Bu prensibin reddi nihayet, salâhiyeti tesbit etmek için kabul edi-

len kanunun tayini metodunun kabulünü intaç etmiştir. Tesis edilen bu metod oldukça geniştir ve Federal Konsey eski dava salâhiyetlerini vâsi mikyasta azaltmıştır. Bu suretle idareci - hâkim sistemi tatbikatta hemen hemen terkedildi. Fakat nazârî olarak hâlâ bakidir. Zira Federal Mahkeme dairesinin bir idarî kaza ile salâhiyetlendirilmesi ancak istisnaî hallere münhasırdır.

Amme hukuku kanton idarî davası.

Kantonlarda tam bir kanton idaresi, yani kanton hukuku tarafından idare ve kanton İdarî otoriteleri tarafından temin edilen bir idare mevcut olduğundan, bu idareye ait âmme hukuku davası kanton mesailinden maduttur. Binaenaleyh bu dava için bir kantonal idarî kazanın, kanton uzuvları tarafından icra edilen bir kazanın teşkilâtı meselesi ortaya çıktı. Bu mesele, hemen hemen konfederasyonda vazolunduğu şekilde ileri sürüldü. İdareci - hâkim ile İdarî mahkeme arasındaki teşkilât prensibi için, genel salâhiyet veya kanunla muayyen salâhiyet metodunun tesbiti için, muhtar bir mahkeme ile bir adlî mahkeme dairesinin teşkil ettiği mahkeme arasında, bir idarî mahkeme teşkilâtı için münakaşa edildi durdu.

İsviçre kantonlarında, umumiyetle itibarda olan idareci hâkim sistemidir. İdarî mahkeme ancak istisnaîdir. Bu on dokuzuncu asır boyunca husule gelen muayyen bir tekâmülün neticesidir.

On dokuzuncu asrın başlangıcında, 1802 kanunu sırasında, o devrin Fransız sistemini kabul etmeğe doğru bir temayül mevcut olmuştu. Bu Fransız sistemi idareden noksan bir surette ayrılan ve bu suretle idareci - hâkim sistemine yaklaşan bir İdarî mahkeme sistemi idi. Fakat Birin-

ci Napolyonun sukutundan sonra İsviçre Fransanın vesayetinden kurtulmuştu. İşte o zaman Fransız imparatorluk müesseselerinin taklidi olan kurumlara karşı şiddetli bir aksülâmel başladı. Bu bilhassa idari mahkemeler hakkında tezahür ediyordu. Bu mahkemeleri kaldırmak ve idarî davaları adlî mahkemelere vermek temayülünde bulunuluyordu. Zira, o zaman revaçta olan liberal fikirler, imparatorluk rejiminin mutlakîyetçi icraatından müteessir olduklarından, kuvvetlerin tefrikini icra uzvunun üstünlüğüne nihayet verecek ve bunu da adlî mahkemelerin mürakabesini tanımak suretile yapabilecek bir mecraya dökmek arzusunda idiler.

Fakat 1850 den sonra, yeni bir hareket belirdi. Tam bir idareci – hâkim sistemi lehinde gayet açık bir cereyan tezahür ediyordu. Adlî mahkemeler âmme hukuku idarî davalarını rüyetten alakonuyor ve bu salâhiyet idareye veriliyordu. İdareci - hâkim sistemi bu suretle İsviçre kantonlarında hemen hemen umumî bir hal aldı. Bu hareketin sebebi icra uzvunu adlî mahkemelerin mürakabesinden çekip kurtarmak idi. Diğer taraftan, mevcut demokratik rejim sebeble, halkın teşri uzvu üzerinde olduğu gibi icra uzvu üzerinde de daima müessir olabileceği fikri kabul edilmişti.

Bununla beraber İsviçre kantonları burada kalamazlardı. Alman imparatorluğuna dahil devletlerden müteessir olarak İdarî mahkemelerin tesisine doğru bir adım atıldılar. Fakat bu temayül henüz istisnâî hallerde tahakkuk ettirilebilmiştir. Gerçekten bir idarî mahkeme tesis eden en ehemmiyetli kantonlardır,

İsviçre kantonlarında idareci - hâkim sisteminin teşkilâtı izaha değer iki hususiyet arzeder.

Sistem yalnız alelâde hiyerarşik müracaatleri değil, ay-

ni zamanda hususî bir hiyerarşik müracaatle işlemektedir. Bu formel hiyerarşik müracaatin farikası, kazaî müracaatin bazı şeklî unsurlarını ihtiva etmesidir. Esaslı kaidesi kendisine itirazda bulunan otorite bu ihtilâfî tetkika mecbur olmasıdır. Diğer taraftan bir mühlet konulmuştur. Fakat bu formel hiyerarşik itiraz hukuku adiyeye itirazı değildir. Ancak kanunun tayin ettiği hallerde mevcuttur. Hukuku adiyeye müracaati olan, alelâde hiyerarşik müracaattir. Bu şeklî hiyerarşik müracaat Alman devletlerinden taklit edilmiştir.

Bundan başka İsviçre idareci - hâkim sisteminin pek ziyade hususiyet arzeden bir farikası bazı kantonlarda İdarî dava mesailindeki müracaatların teşri uzvuna, yüksek otoritelerin tasarruflarına karşı olduğu zaman birinci derecede ve doğrudan doğruya, veya ihtilâf evvelce tetkik edilmiş olduğu takdirde istinafen, yapılabilmektedir. Kanun vazının bu müdahalesi icra uzvu üzerinde mürakabe salâhiyetini haiz olması ve devletin en yüksek uzvu bulunmasının bir neticesidir.

Fakat idareci - hâkim sistemi idarî mahkeme kuran kantonlarda bile, hatta nazarî olarak bakidir. Zira bu idarî mahkemelerin salâhiyeti kanunla muayyen hallere münhasırdır. Zira bu; idarenin kanunun tayin ettiği bazı istisnalardan sarfı nazar, prensip itibarile salâhiyetli olduğunu izah eder. Salâhiyetin tesbiti şeklinin tatbiki İsviçrede, kazaî müracaate gayrimüsait olan hükümet tasarrufu fikrinin mevcut olmamasına atfediliyor. Hakikat olan şey idareci - hâkim sisteminin hiç olmazsa nazarî sahada muhafaza etmek istenmesidir.

Nihayet muhtar mahkeme olarak teşkil olunan idarî mahkeme, İsviçre kantonlarında tamamen istisnaîdir. İdarî mahkeme rolünü oynayan umumiyetle yüksek adlî mahkemenin hususî bir dairesidir. Bunun sebebi de İsviçredeki

kuvvetlerin tefriki prensibinin adlî mahkemeler tarafından idarenin mürakabesini tasarlamamış olmaması ve bilhassa bu teşkilât ile hususî bir kazaı uzuvdan tasarruf yapmak istenmesidir.

XII Avusturya sistmi

Sistemin genel karakterleri.

Bugünkü Avusturya Cümhuriyetinde idarenin kazaî mürakabesi hususunda mevcut olan sistem Alman sistemidir. Fakat bazı ayrılıklar bu rejime hususî bir çehre vermektedir.

Avusturya sistemi, adlî mahkemelerin idarî davaları rüyeteye iştirakleri hususunda Almanyada mevcut kaideleri ihtiva eder. Adlî mahkemeler bu meselede muayyen bir salâhiyete maliktirler. Ve bu salâhiyet idarî davaların âmme hukuku ve hususiye hukuku davaları olarak materyel bir tefrikine istinat eder: Hususiye hukuku idarî ihtilâfları adlî mahkemelere aittir. Diğer taraftan, idarî davaların bu iki kategorisi aynı surette tefrik ve temyiz edilmişlerdir.

Avusturya rejiminin esaslı hususiyeti âmme hukuku idari davalarının muhakemesini organize etmek meselesinde aldığı vaziyettir.

Alman idare hukuku, genel olarak, bu davaların rüyeti için ayrı ve muvazi iki yol kabul etmiştir, idare edilenler bunlardan birisini tercih edebilirler. Bunlar, bir taraftan, muhtelif idari müracaatler, bilhassa meratip silsilesine baş vurma, ve diğer taraftan, idarî mahkemeler huzurunda yapılan ve bu suretle kazaî itirazların uzvî karakterini haiz olan müracaatlerdir. Şurası gerçektir ki ilk derecelerde müdahale eden uzuvlar idareden tamamen ayrılmış değildir.

Fakat bununla beraber bu uzuvlar idarî hiyerarşi dışındadır ve bunlar yüksek makamlar olarak değil, kazaî uzuvlar olarak müdahalede bulunurlar

Avusturyada, sistem taamen başkadır. İdarî ve kazaî müracaat yolları mevcuttur. Fakat birbirini takip ederler ve biri diğerinin yapılmasına bağlıdır: Kazaî müracaat yolu ancak idarî müracaat yapıldıktan sonra açıktır

İdarî yol tamamen idarî bir mahiyet taşır. Kademeleri, meratip silsilesinin muhtelif dereceleridir. Şurası doğrudur ki bu müracaatlar bugün, 21 Temmuz 1923 ve 14 Ağustos 1925 kanunları ile tanzim edilen bir kazaî muhakeme usulüne tevfiğin yapıldır. Bu suretle bu müracaatlar şekli bakımından, yani takip ettikleri usul bakımından kazaîdirler. Fakat uzvî bakımından İdarî müracaat olmakta devam ederler.

Kazaî tarika baş vurmadan evvel müracaat edilecek yol budur. Bu tabiiyet prensibi Avusturya Esas Teşkilât Kanununun 129 uncu maddesi ile açıkça kabul edilmiştir. Bu kazaî müracaat yolu idarî adalet mahkemesi olan hakikî bir mahkemeden ibaret, yalnız bir dereceyi ihtiva eder (Verwaltungsgerichtshof). Kazaî fonksiyonun icrasını ihtiva eden hiyerarşik kararlara karşı açıktır. Avusturya telâkkisi tarzına göre, bu, sübjektif hakların ihlâlinden doğan, ihtilâfları ihtiva eder.

Nihayet âmme hukuku idarî davalarının rüyeti hakkındaki Avusturya sistemi, hulâsa olarak, hiyerarşik otoritelerin idareci - hâkim sıfatı ile ifa ettikleri kazaî fonksiyon üzerinde bir idari mahkeme tarafından mürakabeye varır. Sistem esnasında, âmme hukuku idarî davasının idarî mesailden madut olması ve tabii olarak meratip silsilesinin salâhiyetleri arasına girmesi fikrinden doğmuştur. Bu suretle birinci dereceler, hiyerarşik salâhiyetlere dayanarak ve hi-

yerarşik müracaatlar üzerinde hareket eden idarecilerden teşkil edilmiştir. Fakat hiyerarşik iktidara yalnız ve kat'î olarak karar vermek hakkı bahşedilmek istenmediğinden bu hususta kendisini mürakabe etmek üzere bir mahkemenin müdahalesi cihetine gidilmiştir. Bu suretle ancak hiyerarşik otoriteler tarafından tetkiki müteakip müdahalede bulunan ve meratip silsilesi otoritelerini kazaî fonksiyonlarının icrasında mürakabe eden bir idari mahkeme teşkili ile yüksek bir kazaî kademe meydana gelmiştir. Diğer bir tabirle âmm hukuku idari davası ancak yüksek derecede kazaî bir mahiyet kazanmaktadır.

Bu biricik idarî mahkemenin salâhiyetine gelince, burada idari mahkemeler ile idare arasında salâhiyet iştiraki hakkındaki Alman prensibi tatbik edilmektedir. Filhakika bu mahkeme, yüksek mertebelere itiraz edilebilecek bütün idari ihtilâfları rüyet vazifesile mükellef değildir. Bu davaların bir kısmı doğrudan doğruya idarenin kat'î karar salâhiyetinin şûmulüne girmektedir.

Fakat Avusturyada, bu salâhiyet iştiraki için kanunla muayyen salâhiyet metodu tanınmamıştır. Yalnız genel salâhiyet usulü kullanılmaktadır. Kullanılan umumî hüküm, idari davaların sübjektif ve objektif olarak materyel tefrikinden doğan hükümdür. Buna nazaran idarî mahkeme ancak sübjektif hakların ihlâlinden doğan ihtilâflarda salâhiyetlidir. İdarî mahkemeye objektif hukuk davasını rüyet salâhiyeti vermek hususunda bir teşebbüs yapılmışsa da bir netice alınamamıştır.

İdarî adalet mahkemesi

(Verwaltungsgerichtshof) eski Avusturya - Macaristan İmparatorluğunda Avusturya ve ona tâbi ülkeler için mev-

cuttu. Bu teşekkül, 21 Birincikânun 1867 adlî teşkilât kanunu ile kurulmuştu. Teşkilâtı ve faaliyeti 22 Birinciteşrin 1875 kanunu ile tanzim olunmuştu. Avusturya Cümhuriyeti onu, yeniden kurulan Konstitüsyonel adalet mahkemesinin (Verfassungsgerichtshof) yanında muhafaza etti. 1920 esas teşkilât kanununun 120 inci ve müteakip maddeleri bu teşekkülün başlıca teşkilât kaidelerini göstermişti. Bu kaideler, 1923 ve 1929 kanunu esasî tadillerinde ehemmiyetli tadillere uğradı. Teşkilât ve muhakeme usulü bugün 16 Mayıs 1930 kanunu ile tanzim edilmiştir.

İdarî adalet mahkemesi = VerwGH. teşekkül tarzı ve salâhiyeti ile hakikî bir amhkeme olmuştur ve hâlâ da böyledir. 1925 ve 1929 kanunlarının, 1920 de tesis edilen kaidelerde yaptığı tadiller bu teşekkül tarzı ve salâhiyetin yalnız teşkilât şekilleri üzerinde olmuştur. Bu da bazı kaidelerin tatbikatta mahzuru görülmüş olmasından neşet etmiştir.

1 — Teşekkül tarzı itibarile VerwGH. hakikî bir mahkemedir. Filhakika azalan hâkim sıfatını haizdirler: Hayat kaydile tayin olunurlar ve lâyenazildirler. Kanunu esasının 134 üncü maddesinde kaide sarahaten gösterilmiştir.

Fakat 1920 de kurulan tayin şekli, parlmanın müdahalesi ile neticelenen siyasal tesirleri bertaraf etmek maksadile tadile uğradı.

Filhakika, 1920 esas teşkilât kanununa göre, VerwGH. nın azalan federal hükümetin teklifi ile federal reis tarafından tayin ediliyordu. Fakat bu teklif edilen isimlerin yarısının, reis te dahil olmak üzere, ulusal konseyin komisyonu tarafından, diğer yarısının da, reis vekili de dahil olmak üzere, Federal Konsey tarafından tasvip edilmesi icap ediyordu. Bu suretle, parlman, azaların tayini hususundan büyük bir tesir icra ediyordu. Bu vaziyet, başkaca, parlma-

nın genel üstünlüğünü kuran bir rejim olmak mecburiyetinde bulunan 1920 teşkilâtı esasiye rejiminin ruhu ile de ahenktardı. Fakat parلمانın bu müdahalesi VerwGH. in işlemesine siyasanın girmesi gibi, büyük bir mahzur ortaya çıkarıyordu

1920 tadili parلمانın müdahalesini tamamen bertaraf etmişti. Bunun yerine, VerwGH. nın genel asamble halinde toplanarak üç misli esami takdimi şekli kaim oldu. Bu usulden reis ve reis vekilleri hariçti. Federal hükümet tayin listesini bu liste üzerinden hazırlayıp federal reise verecekti. Aynı zamanda ve karantileri kuvvetlendirmek için 1929 tadili âzanın bilgili ve ehliyetli olmasını temin maksadile tayin şartlarını tesbit etmişti.

2 — VerwGH. nın salâhiyeti daima sırf kazaî bir salâhiyet olmuştur. Ve hâlâ da. öyledir. Binaenaleyh bu, genel salâhiyetle tesis edilmiştir. Burada da alman sistemi ile bir farka tesadüf edilmektedir: Alman sistemi hâlâ kanunla muayyen salâhiyet ile genel salâhiyet arasında tereddüt edip dururken Avusturya hukuku sarahaten genel salâhiyet usulüne doğrulmuştur.

VerwGH'nın salâhiyetini bugün tanzim eden genel salâhiyet şöylece çizilebilir: Bu mahkeme, prensip itibarile, amme hukuku idari ihtilâfları için sübjektif ve iptal kazasına maliktir. Hususî hallerde mevcut olan objektif kaza ile kazayı tam salâhiyetlerine tamim etmek için teşebbüsler yapmışsa da bir neticeye varamamıştır.

Genel salâhiyet, böylece sübjektif bir kaza tesis ediyordu. Filhakika VerwGH. nın salâhiyetinin gayrikanunî bir İdarî tasarruf ile bir sübjektif hakkın ihlâlinden doğan ihtilâflara mahdud olduğu kabul edilmiştir. Bu kaide 22 Birinciteşrin 1875 kanunu ile konulmuş ve 1920 esas teşkilât kanunu ile tekrarlanmıştır.

1925 tadili esnasında bu sübjektif kazaya, objektif bir kaza, yani yalnız objektif bir hakkın ihlâline dayanan ihtilâflar için genel bir karakter taşıyan bir salâhiyet ilâve etmek teşebbüsü yapıldı.

Evvelce 1920 esas teşkilât kanunu 129 uncu maddesi ile hususî bir halde böyle bir objektif kaza kabul etmişti. Bu metne göre federal vekillerden biri esas teşkilât kanununun 11 ve 12 nci maddelerinde sayılan hususlarda müdahalede bulunan ülkelerin salâhiyettar makamlarından sadır olan kanuna uygunsuz kararlara karşı, bu kararlar federasyonun menfaatlerini ihlâl ettiği takdirde, VerwGH. huzurunda itiraz edebiliyordu. 3 Mart 1922 malî teşkilât kanunu maliye bakanına aynı şekilde bir itiraz hakkı vermiştir. Bu itirazlarda hiçbir sübjektif hak mevcut değildir. Ancak objektif bir hakkın ihlâli hali vardır.

Halbuki 1925 tadili ile neticelenen hükümet projesi objektif dava salâhiyeti idare edilenlerin itirazlarına kadar teşmil ederek tamim cihetine giden bir maddeyi ihtiva ediyordu. Filhakika kanuna uygun olmıyan bir tasarrufa karşı idare edilen tarafından yapılacak itirazın yalnız sübjektif bir hakkın ihlâli sebebiyle değil, aynı zamanda tasarruftaki bir menfaat dolayısıyla de kabul edilebilecekti. Bu şartlar içinde, muterizin yalnız bir menfaati ileri sürdüğü vaziyette ancak objektif bir hakkın ihlâli meselesi ile karşılaşılabılır. VerwGH, idarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıkları hususunda basit bir murakabede bulunuyordu. Onun objektif bir kaza salâhiyeti vardı.

Bununla Avusturyada büyük bir değişiklik husule gelmiş olacaktı. Lâkin bu objektif kazanın tesisi kabul edilmedi. Ancak mahdud bir kısmı kabul edildi. 29 uncu madde mecburî hukuk kaidesini ihlâl eden idarî tasarruflar için yapılacak müracaatin alâkadar olanlar tarafından yapılacak

olursa kbul edilebileceğini tanımıştır.

Bu hüküm derhal şiddetli hücumlara maruz kalmıştır. İtirazı alâkadarlara açmak ve diğer taraftan bu itirazın muayyen kanuna uygunsuzluk hallerine, şeklen kanuna uygunsuzluk halleri müstesna, ehemmiyetli maddî kanuna uygunsuzluklara inhisar ettirmek demek olduğu iddia ediliyordu.. Halbuki, deniyordu, itiraz kapısı hakikatte basit alâkadarlara açık değildir. Diğer taraftan, Kelsen'in izah ettiği gibi, itiraz tamamen bir kısım kanuna uygunsuzluk hallerine inhisar ettirilmiş değildir. Zira bu kanuna uygunsuzluklara verilen tarifler hakikatte bütün kanuna uygunsuzlukları içine alabilecek bir vaziyette idi. Bu tenkitler karşısında 1929 tadili, 1925 tadili ile sokulan bu hükmü kalırdı. Bu suretle VerwGH. genel salâhiyetle objektif bir kaza vermek tecrübesi tamamen suya düşmüştü. Evvelce mevcut olan bazı hususî objektif kaza hailenle iktifa edildi.

VervvGH. nın kazası daima bir iptal kazası an'anevî karakterini taşımıştı. Bu mahkeme kazası tam salâhiyetine değil iptal salâhiyetine, kanuna uygun olmıyan kararları tadil edemeden veya onun yerine başka bir karar veremeden iptal salâhiyetine malikti.

Esas teşkilât kanunu bu an'aneyi kaldırmak istemişti. 133 üncü madde, VerwGH. nın esas itibarile bir iptal salâhiyetine malik olduğu ve idari ootoritelerin bu iptal kararlarına uyarak hareket etmeleri prensipini vazettikten sonra, VervvGH. nın bizzat bir karar verebileceğini kabul etmişti.

Fakat 1925 tadili (Madde: 132) bu kazanın tam salâhiyetini kaldırdı. Ve mahdud bir iptal saljhiyetine avdet etti.

Bununla beraber 1929 tadili, VervvGH. âmme şahrslarına karşı partimonyal taleplerde bulunmak salâhiyeti ver-

diğinden (Madde 131, 132) bu hususta bir kazayı tam salâhiyeti de kabul etti.

Diğer taraftan 1925 tadili (Madde 131) idarî otoritelerin cezaî kararlarına karşı yapılan itirazlar için bu mahkemeye kazayı tam salâhiyeti vermişti.. Filhakika 132 inci madde VerwGH. ın kendisine gelecek cezaî kararları tashih edebileceğini kabul ediyordu. 1929 tadili bu hükmü ipka etti.

Nihayet, VerwGH. nın iptal salâhiyeti için, tasarrufun bir hukukî iptale mi yoksa basit bir iptale mi maruz kaldığına göre bir tefrik yapmak lâzımdır. Bu tasarrufun bağlı olduğu kanuna uygunsuzluğun mahiyetine tâbidir, prensip itibarile hukukî iptal vardır. Yani kanuna uygunsuzluğun mevcudiyetinden itibaren iptalin beyanı zaruridir. Fakat şekil noksanı hususundaki kanna uygunsuzluk hallerinde, 1923 tadili (madde 129) ancak basit bir iptalin mevcut olduğunu kabul etmiş, bu hükmü 1929 tadili (madde 133) te tasrih etmiştir. Bu halde iptal mecburiyeti ancak izafîdir.

VerwGH. nın genel salâhiyeti diğer bazı mahkemelere kanunla muayyen salâhiyetler verilmesi hasebile tahdide uğramıştır. Esas teşkilât kanununa göre (1929 tadili, madde 129) bu mahkemeler adlî mahkemelerdir. Bundan başka son idarî derece mahkeme karakteri haiz bir heyet tarafından teşkil edildiği zaman ihtilâf VerwGH. ya gönderilmez. Bu heyetin mahkeme karakterini haiz olması için azalarından birinin adlî hâkim olması veya diğer azalarının hiyerarşik iktidara tâbi bulunmaması veya heyetin kararları bir idarî otorite tarafından tadil veya iptal edilememesi lâzımdır..

VerwGH. lehine evvelce iptidaî bir surette mevcut olan âmme hukuku idarî ihtilâfları salâhiyet kaydı ihtiyatileri 1929 tadili ile kaldırılmıştı. VerwGH. prensip itibarile teş-

kilâtı esasiye mahkemesi VerwGH. ise bir idari mahkeme idi. VerfGH. evvelce bazı idari hâkim salâhiyetlerine malikti. Fakat 1929 tadili ondan bu salâhiyetleri aldı ve normal bir kanunu esasî hâkimi sıfatını muhafaza etti.

1920 esas teşkilât kanununa göre (Madde 137) VerfGH. bir âmme hükmî şahsına karşı yapılacak patrimonyal hak iddialarını tetkik salâhiyetine malikti. Diğer taraftan alınacak tedbirlere karşı memurlar tarafından yapılan itirazlarda iptal itirazları ile tazminat itirazları tefrik ediliyordu. Tazminat itirazları VerfGH. nın salâhiyetine giriyordu. Bu da bir amme hukuku münasebetine istinat eden patrimonyal iddialar için haiz olduğu genel salâhiyetin bir neticesi idi. Buna mukabil iptali tarzlarında VerwGH nın salâhiyeti tanınmıştı.

Memurin muhakematına ait bu salâhiyet düalizmi çok mahzurlu olarak telâkki edilmekte gecikmedi. Bir meselede birbirine zıt iki kararın verilmesi daima mümkündü. Bunun için salâhiyetin tevhide lâzımdı. Diğer taraftan bu birleşmenin mantıktan idari bir mahkeme olan VerwGH. lehine yapılması icap ediyordu.

Halbuki 1925 tadili bu salâhiyet ve müddetini VerfGH. lehine tahakkuk ettirdi (Madde 144).

Fakat 1929 tadili bu salâhiyeti ondan alarak bir idarî mahkeme olan VerwGH. ya verdi. 131 inci madde bu mahkemeye bir âmme hukuku münasebetine istinat eden bütün patrimonyal ihtilâflar için salâhiyet verdi. Bundan başka 132 inci madde bütün memur itirazlarını, gerek iptal, gerek tazminat itirazları hususunu tetkik ve karar verme salâhiyetini tanıdı.

Salâhiyet ihtilâfları.

Avusturya hukuku salâhiyet ihtilâfları hususunda Alman

hukukunun prensipini uzun zamandanberi terketmiştir. Alman prensipi adlî mahkemelerin salâhiyetlerini bizzat kendilerinin tayin ve bu suretle kendleri ile idari otoriteler arasındaki salâhiyet tevezzüünü tanzim etmelerini kabul ediyordu. Bu iki sistem arasındaki fark, aşikârdır ki, adlî mahkemeler hususundaki telâkki tarzlarından doğmaktadır. Avusturyada adlî mahkemeler Almanyadakinden daha az bir itimada maliktirler. Diğer taraftan eski Avusturya-Macaristan imparatorluğunun meşrutî rejimi, adlî mahkemelerin idare üzerinde bir üstünlük muhafaza etmesine yanaşmıyordu.. Bununla beraber idarenin salâhiyeti tayinde serbest bırakılması cihetine de gidilmiş değildir, 1867 denberi salâhiyet ihtilâfları hususunda karar veren hususî bir organ mevcut olmuştur. Daima hakikî bir mahkeme olan bu uzuv evvelâ “Reichsgericht” idi. Yeni Avusturya cümhuriyetinde ise bu teşekkül “Verfassungsgerichtshof” tarafından istihlâf edildi.

21 birincikânun 1867 de kurulan eski teşekkül evvelâ federal bir mahkeme idi. Merkezî hükümet ile federe hükümetler arasındaki salâhiyet ihtilâflarını rüyet ediyordu. Aynı zamanda bir kanunu esasi mahkemesi halini de muhafaza ediyordu. Kanunu esasî ile emniyet altına alınan siyasal hakların ihlâlinin doğurduğu ihtilâflara bakıyordu. Nihayet bir ihtilâflar mahkemesi idi: İdare ile adliye arasında salâhiyetlerin tevezzüünü temin ediyordu.

Menfî ihtilâf halinde taraflardan biri müracaat ediyordu. Müspet ihtilâfta itiraz idare lehine bir taraflı idi.

Salâhiyet ihtilâfları evvelâ adlî mahkemeler ile idarî otoriteler arasında olabilirdi. 22 birinciteşrin 1873 kanunu ile kurulan VerwGH. teşkilâtından sonra bu mahkeme de bertaraf edilmiş oluyordu.

Adlî mahkemeler ile VerwGH. arasındaki salâhiyet îh –

tilâflarında ihtilâf itirazı yüksek idare tarafından Reichsgericht'e huzurunda yapılabilirdi. Kanun aynı zamanda VerwGH, ile Reichsgericht arasında da bir salâhiyet ihtilâfı kabul ediyordu. Bu ihtilâfların itirazını da yüksek idarî otoriteler yapıyordu. Fakat bu itirazın yapılabileceği bir hakem lâzımgeliyordu. Bu da Austragalsenat denilen bir komisyondur.

1920 esas teşkilât kanunu Reichsgericht'i kanunu esasî mahkemesi olan VerwGH. şekli altında yeniden ortaya çıkardı. Ve ona eski salâhiyetleri verdi. Ayrıca bir hakem mahkemesi yapmayıp bir kanunu esasî mahkemesine bu salâhiyeti vermek, salâhiyet ihtilâflarını bir teşkilâtı esasîye meselesi olarak telâkki etmekten doğuyordu. Zira salâhiyetler esas teşkilâ kanunu ile tayin ediliyordu.

VerwGH. nın salâhiyeti eski Reichsgericht'in salâhiyetine nazaran biraz daha geniştir.

Kısaca denebilir ki, bugün VerwGH. bütün otoriteler ile muhtelif mahkemeler arasında çıkacak salâhiyet ihtilâflarını rüyet etmektedir.

Çeviren:
Hasan Şükrü Adal

NOT: Prof. Bonnard'ın idarenin kazaî murakabesine ait muhtelif sistemlerin organik mahiyeti hakkındaki etüdü burada bitmiştir. Diğer memleketlerin kazaî murakabe sistemlerini gördükten sonra idarî kazamızı tetkik etmek isteyenler Prof. Sıddık Sami'nin "Hukuk Fakültesi mecmuası"nın birinci sayısındaki "Türkiyede idarî kaza" isimli makaleye müracaat edebilirler.

H.Ş.A